

RETTENS DOM (Første Afdeling)

13. december 2006*

I de forenede sager T-217/03 og T-245/03,

Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), Paris
(Frankrig), ved avocats R. Collin, M. Ponsard og N. Decker,

sagsøger i sag T-217/03,

Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), Paris,

Fédération nationale bovine (FNB), Paris,

Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL), Paris,

Jeunes agriculteurs (JA), Paris,

ved avocats B. Neouze og V. Ledoux,

sagsøgere i sag T-245/03,

* Processprog: fransk.

støttet af:

Den Franske Republik, først ved G. de Bergues, F. Million og R. Abraham, derefter ved M. de Bergues, E. Belliard og S. Ramet, som befuldmægtigede,

intervenient,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved P. Oliver, A. Bouquet og O. Beynet, som befuldmægtigede,

sagsøgt,

angående principalt påstande om annullation af Kommissionens beslutning 2003/600/EF af 2. april 2003 om en procedure i henhold til artikel 81 [EF] (sag COMP/C.38.279/F3 — Fransk oksekød) (EUT L 209, s. 12) og subsidiært en påstand om ophævelse eller nedsættelse af de ved denne beslutning pålagte bøder,

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET
I FØRSTE INSTANS (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, R. García-Valdecasas, og dommerne J.D. Cooke og I. Labucka,

justitssekretær: E. Coulon,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 17. maj 2006,

afsagt følgende

Dom

Retsforskrifter

- ¹ I henhold til artikel 1 i forordning nr. 26 af 4. april 1962 om anvendelse af visse konkurrenceregler inden for produktion og handel med landbrugsvarer (EFT 1959-1962, s. 120) gælder artikel [81] EF — artikel [86] EF såvel som de bestemmelser, der er truffet til deres gennemførelse, for alle aftaler, vedtagelser og former for praksis, der er omhandlet i artikel [81], stk. 1, EF og i artikel [82] EF, og som vedrører produktionen af eller handelen med de i EF-traktatens bilag [I] anførte varer, herunder især levende dyr og kød og spiselige slagtebiprodukter med forbehold af bestemmelserne i artikel 2.
- ² Forordningens artikel 2, stk. 1, bestemmer følgende:

»Artikel [81], stk. 1, [EF] gælder ikke for de i foregående artikel omhandlede aftaler, vedtagelser og former for praksis, der udgør en integrerende del af en national markedsordning, eller som er nødvendige for at nå de i artikel [33 EF] angivne mål. Den gælder særligt ikke for aftaler, vedtagelser og former for praksis mellem

landmænd, landbrugssammenslutninger eller sammenslutninger af landbrugssammenslutninger, der henhører under en enkelt medlemsstat, i det omfang, hvori de — uden at medføre forpligtelsen til at holde en bestemt pris — angår produktion eller salg af landbrugsvarer eller benyttelse af fælles anlæg til oplagring, behandling eller forædling af landbrugsprodukter, medmindre Kommissionen fastslår, at konkurrence således er udelukket eller at de i [...] artikel [33 EF] nævnte mål er bragt i fare.«

Faktiske omstændigheder

- 3 Sagsøgeren i sag T-217/03, Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), omfatter 300 andelsselskaber, der repræsenterer kvæg-, svine- og fjerkræavlere, og ca. 30 grupper eller virksomheder inden for slagteri og kødforarbejdning i Frankrig.

- 4 Sagsøgerne i sag T-245/03, Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), Fédération nationale bovine (FNB), Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL) og Jeunes agriculteurs (JA) er fagforeninger efter fransk ret. FNSEA er den største franske landbrugssammenslutning. På det geografiske plan er den opdelt i lokalforeninger, der er samlet i regionale sammenslutninger eller foreninger af landmænd (FDSEA eller UDSEA). Sammenslutningerne koordinerer i hver region FDSEA's og UDSEA's aktiviteter. FNSEA driver endvidere 33 særorganisationer, der repræsenterer de forskellige produktioners særlige interesser, herunder FNB og FNPL. Endelig repræsenterer JA landmænd under 35 år. For at blive medlem af det lokale JA-center skal man være medlem af en lokalforening, der er tilknyttet FDSEA eller UDSEA.

I — *Den anden »kogalskabskrise«*

- 5 Fra oktober 2000 blev der i flere medlemsstater konstateret nye tilfælde af bovin spongiform encephalopati, den såkaldte »kogalskab«. Samtidig blev fårebesætninger i Det Forenede Kongerige alvorligt ramt af mund- og klovesyge. Denne situation medførte, at forbrugerne mistede tilliden, hvilket påvirkede kødforbruget generelt i Europa og især bragte oksekødssektoren ind i en ny krise. Der skete således et kraftigt fald i forbruget af oksekød, især i Frankrig, og importen til og eksporten fra Frankrig blev betydeligt reduceret. Også produktionsprisen på voksent kvæg faldt mærkbart i Frankrig, mens priserne for den endelige forbruger var forholdsvis stabile.
- 6 For at imødegå denne krise vedtog fællesskabsinstitutionerne en række foranstaltninger. Anvendelsesområdet for de interventionsmekanismer, der har til formål at fjerne en vis mængde oksekød fra markedet for at stabilisere udbud i forhold til efterspørgsel, blev således udvidet, og en ordning for opkøb af levende dyr samt en opkøbsordning vedrørende hele og halve slagtekroppe (en såkaldt »særlig opkøbsordning«) blev indført. Endvidere gav Kommissionen flere medlemsstater, herunder Frankrig, tilladelse til at yde støtte til oksekødssektoren.
- 7 Imidlertid fandt de franske landmænd disse foranstaltninger utilstrækkelige. I september og oktober 2001 var forholdet mellem avlere og slagterier i Frankrig meget anspændt. Således stoppede grupper af avlere ulovligt lastbiler for at kontrollere det transporterede køds oprindelse, ligesom de opsatte afspærringer ved slagterier. Disse aktiviteter medførte undertiden ødelæggelse af materiel og kød. Til gengæld for at ophæve afspærringerne af slagterierne krævede de demonstrerende avlere, at slagterierne forpligtede sig bl.a. til at suspendere importen og overholde en prisaftale vedtaget af fagforeningerne.

II — *Indgåelsen af de omtvistede aftaler og den administrative procedure for Kommissionen*

- 8 I oktober 2001 fandt der en række møder sted mellem de sammenslutninger, der repræsenterer kvægavlerne (sagsøgerne i sag T-245/03) og de sammenslutninger, der repræsenterer slagterierne (dvs. Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV) og sagsøgeren i sag T-217/03). Efter et møde den 24. oktober 2001, som blev afholdt på foranledning af den franske landbrugsminister, blev der indgået en aftale («aftale mellem avler- og slagterisammenslutninger om en mindsteprisaftale — ved ankomst til slagteri for udsætterkøer») mellem de seks sammenslutninger, dvs. FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV og FNICGV.
- 9 Aftalen indeholdt to aspekter. Det første var en »midlertidig forpligtelse til importstop«, hvor der ikke blev sondret mellem forskellige typer oksekød. Det andet bestod i en »forpligtelse til at anvende den aftalte købspris ved ankomst til slagteri for udsætterkøer« (dvs. køer, der anvendes dels til avl, dels til mælkeproduktion), idet de nærmere retningslinjer fremgik af aftalen. Den indeholdt således en liste med kiloprisen for slagtekroppe for visse kategorier af køer og en angivelse af, hvordan prisen udregnes for andre kategorier i forhold til den særlige købspris, der fastsættes af EF-myndighederne. Aftalen skulle træde i kraft den 29. oktober 2001 og gælde frem til udgangen af november 2001.
- 10 Den 30. oktober 2001 sendte Kommissionen en skrivelse til de franske myndigheder med anmodning om yderligere oplysninger om aftalen af 24. oktober 2001.

- 11 Den 31. oktober 2001 mødtes sagsøgerne i sag T-245/03 og FNICGV i Rungis (Frankrig) på foranledning af sidstnævnte. De pågældende sammenslutninger indgik følgende kompromis (herefter »Rungis-protokollen«):

»Møde angående kødimport
Rungis, den 31. oktober 2001

De franske import-/eksportvirksomheder mødtes med producentsammenslutningerne (FNSEA, FNB, FNPL og [JA]), der er parter i den nationale brancheaftale af 24. oktober 2001.

[...]

Parterne bekræfter nødvendigheden af at genoprette balancen mellem udbud og efterspørgsel [...]

I den hidtil usete krisesituation, som producenterne befinder sig i, beder repræsentanterne for avlerne indtrængende importører/eksportører om at forstå krisens alvor.

Som svar herpå forpligter importører/eksportører sig til at udvise solidaritet.«

- 12 Den 9. november 2001 svarede de franske myndigheder på Kommissionens anmodning om oplysninger af 30. oktober 2001.
- 13 Ligeledes den 9. november 2001 sendte Kommissionen i henhold til artikel 11 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962: Første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikler [81] og [82] (EFT 1959-1962, s. 81), en begæring om oplysninger til sagsøgerne i sag T-245/03 samt til FNICGV. Da Kommissionen på det tidspunkt ikke vidste, at sagsøgeren i sag T-217/03 også var part i aftalen af 24. oktober 2001, modtog sidstnævnte ingen begæring om oplysninger. De pågældende fem sammenslutninger besvarede begæringen om oplysninger den 15. og 23. november 2001.
- 14 Den 19. november 2001 meddelte formanden for FNICGV formanden for FNSEA, at han så sig forpligtet til allerede samme dag at bringe aftalen til ophør, hvilket oprindeligt var fastsat til den 30. november 2001.
- 15 Den 26. november 2001 sendte Kommissionen en advarselsskrivelse til de seks sammenslutninger, som var parter i aftalen af 24. oktober 2001, hvori den anførte, at de forhold, som den havde kendskab til, syntes at udgøre en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, og opfordrede sammenslutningerne til at fremsætte deres bemærkninger og forslag senest den 30. november 2001. Kommissionen anførte i skrivelsen, at den, »såfremt der ikke var fremsat tilfredsstillende forslag inden for denne frist, påtænkte at indlede en procedure med henblik på at fastslå, om der forelå en sådan overtrædelse, pålægge parterne at bringe den til ophør, såfremt aftalen var blevet forlænget, hvorved det i givet fald kunne medføre bøder«. Sammenslutningerne gjorde i deres svar til Kommissionen opmærksom på, at aftalen udløb den 30. november 2001 og ikke ville blive forlænget.

- 16 Den 17. december 2001 foretog Kommissionen kontrolundersøgelser i FNSEA's og FNB's lokaler i Paris i henhold til artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 17, og ligeledes i FNICGV's lokaler i Paris i henhold til samme forordnings artikel 14, stk. 2.
- 17 Den 24. juni 2002 fremsendte Kommissionen en klagepunktsmeddelelse til de seks sammenslutninger. Parterne fremsatte deres skriftlige bemærkninger hertil mellem den 23. september og den 4. oktober 2002. Høringen af sammenslutningerne fandt sted den 31. oktober 2002.
- 18 Den 10. januar 2003 sendte Kommissionen sagsøgerne en begæring om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17. Kommissionen anmodede bl.a. sagsøgerne om, vedrørende 2001 og 2002, at oplyse det samlede beløb for hver enkelt sammenslutnings indtægt og en opdeling af dette beløb efter indtægtskilde og deres regnskaber samt deres direkte og/eller indirekte medlemmers omsætning (den samlede omsætning og omsætningen vedrørende oksekødsproduktion eller kvægslagting) i det senest tilgængelige regnskabsår. Sagsøgerne svarede Kommissionen ved skrivelser af 22., 24., 27. og 30. januar 2003.

III — *Den anfægtede beslutning.*

- 19 Den 2. april 2003 vedtog Kommissionen beslutning 2003/600/EF om en procedure i henhold til [...] artikel 81 [EF] (sag COMP/C.38.279/F3 — Fransk oksekød) (EUT L 209, s. 12, herefter »den anfægtede beslutning«), rettet til sagsøgerne og FNICGV.

- 20 I henhold til denne beslutning har sammenslutningerne tilsidesat artikel 81, stk. 1, EF ved den 24. oktober 2001 at indgå en skriftlig aftale med det formål at fastsætte en minimumspris for visse kategorier af kvæg og stoppe importen af oksekød til Frankrig samt, i perioden mellem slutningen af november og starten af december 2001, at indgå en mundtlig aftale med det samme formål, som skulle gælde efter den skriftlige aftales ophør.
- 21 I den anfægtede beslutnings betragtning 135-149 udelukkede Kommissionen, at undtagelsen i henhold til forordning nr. 26 vedrørende visse aktiviteter i tilknytning til produktion og salg af landbrugsprodukter fandt anvendelse, da aftalen ikke var nødvendig for at nå målene med den fælles landbrugspolitik i henhold til artikel 33 EF. Den omtvistede aftale var heller ikke blandt de midler, der er foreskrevet i Rådets forordning (EF) nr. 1254/1999 af 17. maj 1999 om den fælles markedsordning for oksekød (EFT L 160, s. 21) eller i gennemførelsesbestemmelserne. Endelig var de vedtagne foranstaltninger ikke afpasset efter de mål, som angiveligt blev forfulgt med disse.
- 22 I henhold til den anfægtede beslutning startede overtrædelsen den 24. oktober 2001 og fortsatte i hvert fald til den 11. januar 2002, hvor den sidste lokalaftale, som Kommissionen havde kendskab til, og som var indgået i medfør af den nationale aftale, udløb.
- 23 I betragtning af overtrædelsens karakter og det relevante markeds geografiske udstrækning blev overtrædelsen klassificeret som meget alvorlig. Efter at have fastlagt de respektive sammenslutningers ansvar i overtrædelsen tog Kommissionen hensyn til forholdet mellem de årlige kontingenter indbetalt til den største landbrugssammenslutning, dvs. FNSEA, og de årlige kontingenter indbetalt til hver af de øvrige sammenslutninger. Da overtrædelsen var af kort varighed, forhøjede Kommissionen ikke grundbeløbet i den forbindelse.

24 Endvidere fandt Kommissionen, at adskillige skærpende omstændigheder gjorde sig gældende i sagsøgernes tilfælde:

- Den forhøjede bøderne til FNSEA, JA og FNB med 30% på grundlag af det forhold, at deres medlemmer havde anvendt vold for at tvinge slagterisammenslutningerne til at vedtage aftalen af 24. oktober 2001.

- Over for alle sagsøgerne fremførte Kommissionen den skærpende omstændighed, at de fortsatte med at anvende aftalen i hemmelighed, efter at Kommissionen den 26. november 2001 havde sendt en advarselsskrivelse, hvorfor den forhøjede grundbeløbet med 20%.

- Den tog hensyn til FNB's angiveligt afgørende rolle ved forberedelsen og gennemførelsen af overtrædelsen og forhøjede bøden til denne sammenslutning med 30%.

25 Desuden tog Kommissionen hensyn til forskellige formildende omstændigheder:

- På baggrund af FNPL's passive rolle eller rolle som medløber blev grundbeløbet for bøden til denne sammenslutning nedsat med 30%.

- Med hensyn til sagsøgeren i sag T-217/03 tog Kommissionen hensyn til, for det første, at den franske landbrugsminister greb ind til fordel for indgåelsen af

aftalen (nedsættelse af bøden med 30%), og for det andet, at landmændene havde gennemført ulovlige blokader af sammenslutningens medlemmers bygninger (yderligere nedsættelse med 30%).

- 26 Endvidere tog Kommissionen i medfør af punkt 5, litra b), i retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten (EFT 1998 C 9, s. 3, herefter »retningslinjerne«) hensyn til de særlige omstændigheder i sagen, især den særlige økonomiske kontekst, som var præget af krisen i sektoren, og nedsatte de bøder, som var fremkommet ved ovennævnte forhøjelser og nedsættelser, med 60%.
- 27 Den dispositive del af den anfægtede beslutning indeholder bl.a. følgende bestemmelser:

»Artikel 1

[...] FNSEA, [...] FNB, [...] FNPL, [...] JA, [...] FNICGV og [...] FNCBV har overtrådt [...] artikel 81, stk. 1, [EF] ved den 24. oktober 2001 at indgå en aftale, der havde til formål at stoppe importen af øsekød til Frankrig og fastsætte en minimumspris for visse kategorier af kvæg og mundtligt indgå en aftale med et lignende formål ultimo november og primo december 2001.

Overtrædelsen startede den 24. oktober 2001 og havde følger mindst indtil den 11. januar 2002.

Artikel 2

De sammenslutninger, der er nævnt i artikel 1, skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, hvis dette ikke allerede er sket. De skal afstå fra at gentage enhver handling eller adfærd, der måtte have samme formål eller følge.

Artikel 3

Der pålægges følgende bøder:

— FNSEA: 12 mio. EUR

— FNB: 1,44 mio. EUR

— JA: 600 000 EUR

— FNPL: 1,44 mio. EUR

— FNICGV: 720 000 EUR

— FNCBV: 480 000 EUR.«

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 28 Ved stævninger indleveret til Rettens justitskontor den 19. og 20. juni 2003 har sagsøgerne anlagt disse sager.
- 29 Ved stævning indleveret den 7. juli 2003 har FNICGV desuden anlagt en sag angående principalt en påstand om annullation af den bøde, sammenslutningen er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning, og subsidiært en påstand om nedsættelse af denne bøde (sag T-252/03). Ved kendelse af 9. november 2004 afviste Retten den af FNICGV anlagte sag.
- 30 Ved særskilte dokumenter indleveret til Rettens Justitskontor den 2. og 11. juli 2003 indgav sagsøgerne begæring om foreløbige forholdsregler med henblik på at opnå hel eller delvis fritagelse for forpligtelsen til at stille den bankgaranti, der er fastsat som betingelse for, at den ved den anfægtede beslutning pålagte bøde ikke straks inddrives.
- 31 Den 7. oktober 2003 indgav Den Franske Republik, i begge sager, en begæring om intervention til støtte for sagsøgernes påstande. Ved kendelser af 6. november 2003 afsagt af formanden for Rettens Femte Afdeling fik Den Franske Republik tilladelse til at intervenere. Den 23. december 2003 afgav Den Franske Republik interventionsindlæg.
- 32 Ved kendelse afsagt af Rettens præsident den 21. januar 2004 blev sagsøgernes forpligtelse — bortset fra FNPL, som ikke havde nedlagt påstand herom — til at stille en bankgaranti til fordel for Kommissionen for at undgå, at bøden straks inddrives, udsat i en fastsat periode på visse betingelser.

- 33 Som led i foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse anmodede Retten den 21. februar og den 8. og 9. marts 2006 sagens parter om at forelægge visse dokumenter og besvare visse spørgsmål. Parterne har efterkommet denne anmodning inden for de fastsatte frister.
- 34 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Første Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling.
- 35 Ved kendelse af 3. april 2006 besluttede formanden for Rettens Første Afdeling efter at have hørt parterne at forene sag T-217/03 og sag T-245/03.
- 36 Parterne afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten under retsmødet den 17. maj 2006.
- 37 Sagsøgerne har nedlagt følgende påstande:

- Principalt: Den anfægtede afgørelse annulleres.

- Subsidiært ophæves de ved den anfægtede beslutning pålagte bøder; mere subsidiært nedsættes bøderne.

- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

38 Den Franske Republik har i egenskab af intervenient til støtte for sagsøgerne nedlagt følgende påstande:

- Den anfægtede beslutning annulleres.

- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

39 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

- Frifindelse.

- Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

40 Ved skrivelser af 19. og 22. maj 2006 har sagsøgerne forelagt Retten de dokumenter i Kommissionens administrative sagsmappe, som ikke var blevet forelagt Retten i deres helhed forinden. Ved kendelse af 7. juli 2006 har Retten besluttet at genåbne den mundtlige forhandling i overensstemmelse med procesreglementets artikel 62.

41 Efter at have hørt parterne har Retten besluttet at vedtage foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse i henhold til procesreglementets artikel 64, hvorefter de dokumenter og bemærkninger, som sagsøgerne indgav den 19. og 22. maj 2006, indgår i sagsakterne. Ved skrivelse af 2. august 2006 fremsatte Kommissionen bemærkninger til disse dokumenter.

42 Herefter blev den mundtlige forhandling afsluttet den 2. september 2006.

Realiteten

43 Sagsøgerne har principalt nedlagt påstand om annullation af den anfægtede beslutning. Subsidiært har de nedlagt påstand om ophævelse eller nedsættelse af de bøder, der pålægges ved beslutningen.

I — Påstandene vedrørende annullation af den anfægtede beslutning

44 Sagsøgerne har fremført fem anbringender til støtte for påstanden om annullation af den anfægtede beslutning. Det første anbringende vedrører anlæggelse af åbenbart urigtige skøn og retlige fejl i vurderingen af betingelserne for anvendelse af artikel 81, stk. 1, EF. Det andet anbringende vedrører åbenbart urigtige skøn og retlige fejl med hensyn til fastlæggelsen af aftalens omfang og varighed. Det tredje anbringende vedrører manglende anvendelse af undtagelsen i forordning nr. 26 på den omtvistede aftale. Det fjerde anbringende vedrører tilsidesættelse af retten til kontradiktion. Endelig vedrører det femte anbringende tilsidesættelse af begrundelsespligten.

A — Det første anbringende om anlæggelse af åbenbart urigtige skøn og retlige fejl i vurderingen af betingelserne for anvendelse af artikel 81, stk. 1, EF

45 Sagsøgerne har ikke benægtet, at der blev indgået en aftale den 24. oktober 2001, men har bestridt, at denne aftale udgør en tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF.

Sagsøgerne i sag T-245/03 har nemlig anfægtet Kommissionens klassificering af dem som virksomhedssammenslutninger i denne bestemmelses forstand og gjort gældende, at Kommissionen i den anfægtede beslutning har begrænset deres udøvelse af foreningsfriheden. Endvidere har sagsøgeren i sag T-217/03 gjort gældende, at den pågældende aftale ikke mærkbart har påvirket samhandelen mellem medlemsstater. Endelig har sagsøgerne i begge sager gjort gældende, at den omtvistede aftale ikke udgjorde en konkurrencebegrænsning.

1. Klassificeringen af sagsøgerne som virksomhedssammenslutninger

a) Parternes argumenter

- ⁴⁶ Sagsøgerne i sag T-245/03 har for det første gjort gældende, at Kommissionen har anlagt åbenbart urigtige skøn og tilsidesat artikel 81, stk. 1, EF ved at anse dem for virksomhedssammenslutninger. De har anført, at selv om man tager de to nederste trin i deres hierarkiske pyramidestruktur i betragtning (dvs. de regionale sammenslutninger og lokale foreninger), er deres medlemmer ikke virksomheder, men landbrugssammenslutninger eller -foreninger. Medlemmerne af lokalforeningerne kan heller ikke sidestilles med virksomheder, da kriteriet for medlemskab ikke er, at der skal være tale om en landbrugsvirksomhed, idet medlemskabet hverken er knyttet til funktionen som driftsleder i tilfælde af bedrifter, hvor landbrugeren er eneindehaver (idet landbrugerenes ægtefælle kan være medlem), eller til funktionen som repræsentant for den juridiske person, hvis der er tale om en bedrift, der drives som et selskab (idet de enkelte selskabsdeltagere hver især beslutter, om de vil være medlem af lokalforeningen). Sagsøgerne har for det andet givet udtryk for det synspunkt, at Kommissionen i den anfægtede beslutning ikke har givet tilstrækkelig begrundelse for, at den har klassificeret dem som virksomhedssammenslutninger. Især har den ikke svaret på de bemærkninger, som FNSEA fremsatte herom under den administrative procedure.

47 Kommissionen har for det første bemærket, at det er nødvendigt endeligt at fastslå, hvem sagsøgernes medlemmer er, for at afgøre, om de er virksomhedssammenslutninger. I denne sag er der tale om indehavere af landbrugsbedrifter, som uden tvivl er virksomheder i artikel 81 EF's forstand. Kommissionen har for det andet gjort gældende, at der i den anfægtede beslutning gøres nøje rede for årsagerne til, at den har fastslået, at sagsøgerne udgjorde virksomhedssammenslutninger i denne bestemmelses forstand.

b) Rettens bemærkninger

48 Det skal indledningsvis bemærkes, at sagsøgeren i sag T-217/03 ikke har bestridt, at aftalen af 24. oktober 2001 er en aftale mellem virksomhedssammenslutninger som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF. Sagsøgerne i sag T-245/03 har derimod hævdet, at de ikke kan klassificeres som virksomhedssammenslutninger i denne bestemmelses forstand. De har i det væsentlige anført, at hverken deres direkte eller deres indirekte medlemmer er virksomheder.

49 Artikel 81, stk. 1, EF finder anvendelse på sammenslutninger, for så vidt som deres egne aktiviteter eller den aktivitet, der udøves af de virksomheder, der er tilsluttet dem, tilsigter at fremkalde de virkninger, som bestemmelsen er rettet mod (Domstolens dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Van Landewyck m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3125, præmis 88). I betragtning af denne bestemmelses formål bør begrebet virksomhedssammenslutning fortolkes således, at det også kan omfatte sammenslutninger, der selv består af virksomhedssammenslutninger (jf. i denne retning Rettens dom af 26.1.2005, sag T-193/02, Piau mod Kommissionen, Sml. II, s. 209, præmis 69; jf. ligeledes analogt Rettens dom af 11.3.1999, sag T-136/94, Eurofer mod Kommissionen, Sml. II, s. 263, præmis 9).

- 50 I det foreliggende tilfælde indgik sagsøgerne ikke de omtvistede aftaler i deres direkte medlemmers interesse og navn, som helt korrekt er landbrugssammenslutninger eller -foreninger, men på vegne af de landmænd, som er de sidstnævntes basismedlemmer. Således er aftalen af 24. oktober 2001 med titlen »Aftale mellem producent- og slagterisammenslutninger« bl.a. indgået af »sammenslutninger, der repræsenterer producenterne« »med det formål at skabe muligheder for nye relationer inden for branchen med henblik på en rimelig og lovlig fordel for alle dens aktører, producenter og virksomheder«. Ligeledes indeholder Rungis-protokollen en klar henvisning til »[p]roducentsammenslutninger«. Det må derfor konkluderes, at Kommissionen med føje kunne tage sagsøgernes indirekte medlemmer eller basismedlemmer, dvs. landmændene, i betragtning i sag T-245/03 i forbindelse med vurderingen af, om disse udgjorde virksomhedssammenslutninger som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF.
- 51 Det bør derfor undersøges, om Kommissionen med rette fastslog, at de landmænd, som er sagsøgernes basismedlemmer eller indirekte medlemmer, kunne anses for virksomheder med henblik på anvendelsen af artikel 81 EF.
- 52 Ifølge fast retspraksis omfatter begrebet »virksomhed« inden for konkurrencerettens område enhver enhed, som udøver økonomisk virksomhed, uanset denne enheds retlige status og dens finansieringsmåde (Domstolens dom af 11.12.1997, sag C-55/96, Job Centre, Sml. I, s. 7119, præmis 21). Enhver virksomhed, der består i at udbyde varer og tjenesteydelser på et bestemt marked, er økonomisk virksomhed (Rettens dom af 30.3.2000, sag T-513/93, Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali mod Kommissionen, Sml. II, s. 1807, præmis 36).
- 53 Således har landmænds virksomhed, hvad enten der er tale om jordbrugere eller avlere, ganske givet karakter af økonomisk virksomhed. De udøver nemlig en virksomhed, der består i at producere varer, som de udbyder til salg mod betaling. Landmændene udgør således virksomheder som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF.

- 54 Følgelig kan de foreninger, som de er medlemmer af, og som repræsenterer dem, såvel som de sammenslutninger, som disse foreninger indgår i, klassificeres som virksomhedssammenslutninger, der ligger inden for denne bestemmelses anvendelsesområde.
- 55 Den omstændighed, at lokalforeningerne også kan have landmænds ægtefæller som medlemmer, kan ikke ændre herved. For det første er det sandsynligt, at ægtefællerne til de landmænd eller avlere, som er medlemmer af en lokal landbrugsforening, også deltager i arbejdet i familiebruget. For det andet er det forhold alene, at en virksomhedssammenslutning også kan have medlemmer i form af personer eller enheder, der ikke kan klassificeres som virksomheder, under alle omstændigheder ikke tilstrækkeligt til, at dens egenskab af sammenslutning i artikel 81, stk. 1, EF's forstand ophæves. På samme måde må man afvise sagsøgernes argument om, at det, når der er tale om en bedrift i form af et selskab, ikke er selskabet, via dets repræsentant, der er medlem af foreningen, men de enkelte selskabsdeltagere. Som nævnt ovenfor (jf. præmis 52), er det nemlig ikke den pågældende bedrifts retlige status eller driftsform, der har betydning for, om den kan klassificeres som virksomhed, men derimod bedriftens og dens parthaveres virksomhed.
- 56 Endelig må klagepunktet om tilsidesættelse af begrundelsespligten, fordi Kommissionen i den anfægtede beslutning ikke havde svaret på de bemærkninger, der var fremsat af FNSEA under den administrative procedure mod klassificeringen af sammenslutningen som virksomhedssammenslutning, også forkastes.
- 57 Det bemærkes, at selv om Kommissionen i henhold til artikel 253 EF er forpligtet til at anføre de faktiske og retlige omstændigheder, som er afgørende for beslutningens lovlighed, samt de betragtninger, der har ført til denne beslutning, er den ikke forpligtet til at imødegå samtlige faktiske og retlige indsigelser, der er rejst under den administrative procedure (Rettens dom af 20.4.1999, forenede sager T-305/94 — T-307/94, T-313/94 — T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 og T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 931, præmis 388).

58 I det foreliggende tilfælde gør den anfægtede beslutning, i korte træk, rede for FNSEA's synspunkt, hvorefter sammenslutningen hverken er en virksomhed eller en virksomhedssammenslutning, men en fagforening, samt FNPL's og JA's argumenter i denne henseende (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 97, andet led, betragtning 98 og betragtning 99, andet led). Disse argumenter afvises i detaljer i den anfægtede beslutning. Det forklares således, at sagsøgerne repræsenterer landmænd, der udøver en virksomhed, hvori de producerer varer, som de udbyder til salg, og at forordning nr. 26 ikke ville have nogen mening, hvis landmændene ikke også udgjorde virksomheder (den anfægtede beslutnings betragtning 105), at det forhold, at sagsøgerne har form af faglige sammenslutninger efter franske arbejdsretlige regler, ikke ophæver deres egenskab af virksomhedssammenslutninger (den anfægtede beslutnings betragtning 110 og 111), at deres faglige virksomhed ikke giver dem ret til at krænke konkurrencereglerne, og at lignende organisationer er blevet pålagt sanktioner af det franske konkurrenceråd (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 112-114). Endelig henvises i den anfægtede beslutning til Kommissionens beslutningspraksis og til fast retspraksis (den anfægtede beslutnings betragtning 104 og 116).

59 Under hensyn til det anførte må det fastslås, at Kommissionen i den anfægtede beslutning gav en tilstrækkelig begrundelse for sin klassifikation af sagsøgerne som virksomhedssammenslutninger.

60 Dette klagepunkt må derfor forkastes i det hele.

2. Klagepunktet om, at aftalen ikke mærkbart har påvirket samhandelen mellem medlemsstater

a) Parternes argumenter

61 Sagsøgeren i sag T-217/03 har hævdet, at Kommissionen ikke har bevist, at den omtvistede aftale mærkbart har påvirket samhandelen mellem medlemsstater.

Sagsøgeren har gjort gældende, at det aspekt af aftalen, der omhandlede importstop, straks var blevet ændret som følge af Rungis-protokollen, og at sammenslutningen under alle omstændigheder næsten ikke importerede oksekød og derfor slet ikke var berørt af dette aspekt. Sagsøgerens medlemmer består nemlig af andelsselskaber bestående af kødproducenter, som selv har slagteriafdelinger, og disse andelsselskaber modtager og sælger næsten udelukkende deres egne medlemmers oksekødsproduktion. Desuden kunne Kommissionen ikke kun basere sin konklusion med hensyn til påvirkning af samhandelen på en analyse af aftalens potentielle virkninger, men skulle også have undersøgt de faktiske virkninger af aftalen. En analyse af markedets udvikling i det pågældende tidsrum ville således ikke vise, at aftalen havde påvirket importstrømmene. Hvad minimumspriserne angår har sagsøgeren bemærket, at aftalen gjaldt i ca. en måned, og har gjort gældende, at den på grund af sin korte varighed ikke har haft nogen indvirkning på importen til Frankrig.

- 62 Kommissionen har fastholdt, at en aftale, der har til formål at begrænse importen, i sig selv kan påvirke samhandelen mellem medlemsstater. Den har ligeledes gjort gældende, at pris aftalen også kunne påvirke samhandelen inden for Fællesskabet

b) Rettens bemærkninger

- 63 Artikel 81, stk. 1, EF finder kun anvendelse på aftaler, som kan påvirke samhandelen mellem medlemsstater. For at kunne påvirke samhandelen inden for Fællesskabet skal en aftale mellem virksomheder gøre det muligt på grundlag af en række objektive retlige eller faktiske omstændigheder med en tilstrækkelig grad af sikkerhed at forudse, at den kan udøve direkte eller indirekte, aktuel eller potentiel indflydelse på handelsstrømmene mellem medlemsstaterne på en måde, som kan skade virkeliggørelsen af formålene med et fælles marked mellem staterne (Domstolens dom af 29.4.2004, sag C-359/01 P, British Sugar mod Kommissionen, Sml. I, s. 4933, præmis 27, og Rettens dom af 22.10.1997, forenede sager T-213/95 og T-18/96, SCK og FNK mod Kommissionen, Sml. II, s. 1739, præmis 175).

- 64 I det foreliggende tilfælde indeholdt aftalen af 24. oktober 2001 en forpligtelse til et midlertidigt importstop for oksekød i Frankrig. Som det anføres i den anfægtede beslutning, er Frankrig en af Fællesskabets største importører af oksekød. Størstedelen af denne import (ca. 95%) hidrører i øvrigt fra andre medlemsstater (den anfægtede beslutnings betragtning 11). Det følger heraf, at den omtvistede aftale ganske givet kunne påvirke samhandelen mellem medlemsstater.
- 65 Denne konstatering kan ikke svækkes ved sagsøgerens argument om, at det aspekt af aftalen af 24. oktober 2001, der omhandlede import, udgik kun nogle få dage senere med indgåelsen af Rungis-protokollen den 31. oktober 2001. Enhver aftale, som opfylder betingelserne for anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF, er nemlig omfattet af denne bestemmelses anvendelsesområde. Som det vil blive behandlet nedenfor (jf. præmis 136), omhandlede Rungis-protokollen, der havde titlen »Møde om importeret oksekød«, under alle omstændigheder udtrykkeligt import og indebar ikke, at de importstopforanstaltninger, der var besluttet af sagsøgerne, blev fuldstændigt opgivet.
- 66 Sagsøgerens synspunkt, ifølge hvilket denne ikke var berørt af aftalens importaspekt, fordi sagsøgerens medlemmer næsten ikke importerer oksekød, må ligeledes forkastes. Ifølge de tal, som sagsøgeren har fremlagt, udgør dennes medlemmers samlede import af oksekød til Frankrig en ganske vist lille, men ikke helt ubetydelig procentdel (ca. 1,5% i 2001 svarende til 3 865 tons). Kommissionen anførte desuden under retsmødet, uden at sagsøgeren imødegik dette, at sagsøgerens medlemmer tidligere importerede langt større mængder oksekød (15 000 tons i året før krisens start). Det bemærkes desuden, at selv om sagsøgerens medlemmer som andelsforeninger tager imod og videresælger oksekød fra deres medlemmer, kan de også sælge produktionen fra kvægavlere, som ikke er medlemmer, i et omfang på højst 20% af deres årsomsætning. Endelig er Kommissionen ikke forpligtet til at påvise, at

sagsøgerens individuelle deltagelse har påvirket samhandelen inden for Fællesskabet, da den overtrædelse, som sagsøgeren deltog i, kunne påvirke handelen mellem medlemsstater (jf. i denne retning Rettens dom af 10.3.1992, sag T-14/89, Montedipe mod Kommissionen, Sml. II, s. 1155, præmis 254).

67 Desuden må det påpeges, at det aspekt af den omtvistede aftale, der omhandlede indførelsen af en aftale om minimumspriser, i sig selv kunne påvirke samhandelen inden for Fællesskabet. Konkurrencebegrænsende praksis, der omfatter hele en medlemsstats område, styrker nemlig ifølge selve sin natur opdelingen i nationale markeder, hvorved den hæmmer den økonomiske integration, som tilstræbes med traktaten (dommen i sagen SCK og FNK mod Kommissionen, præmis 179). I denne henseende bør det navnlig undersøges, hvor stor relativ betydning aftalen har på det pågældende marked, og den økonomiske sammenhæng, som aftalen indgår i. I det foreliggende tilfælde kan det fastslås, at den franske kvægbestand udgør over 25% af den samlede kvægbestand i Fællesskabet (den anfægtede beslutnings betragtning 10). Endelig har Domstolen fastslået, at deltagerne i en national pris aftale, når der er tale om et marked, som er åbent for import, kun kan bevare deres markedsandel, hvis de beskytter sig mod udenlandsk konkurrence (dommen i sagen British Sugar mod Kommissionen, præmis 28).

68 Endelig var Kommissionen, i modsætning til, hvad sagsøgeren har hævdet, ikke forpligtet til at påvise, at den omtvistede aftale i praksis havde en mærkbar virkning på samhandelen mellem medlemsstater. Som det er anført ovenfor i præmis 63, er det nemlig i henhold til artikel 81, stk. 1, EF tilstrækkeligt, at konkurrencebegrænsende aftaler og samordnet praksis kan påvirke handelen mellem medlemsstater (jf. ligeledes dommen i sagen Montedipe mod Kommissionen, præmis 253).

69 Dette klagepunkt bør derfor forkastes.

3. Klagepunktet om, at der ikke er tale om konkurrencebegrænsning

a) Parternes argumenter

- 70 Sagsøgerne har i det væsentlige gjort gældende, at den omtvistede aftale ikke var konkurrencebegrænsende og derfor ikke var omfattet af anvendelsesområdet for artikel 81, stk. 1, EF.
- 71 Sagsøgerne har hævdet, at Kommissionen har anlagt et fejlskøn ved at anse den pågældende aftale for at have et konkurrencestridigt formål. De har gjort gældende, at Kommissionen ikke kunne holde dem ansvarlige for aftalens importaspekt og kun burde argumentere på grundlag af en eventuel konkurrencebegrænsning i forbindelse med priserne. Den omtvistede prisaf tale var således udarbejdet under hensyntagen til de interventionspriser, som Kommissionen selv havde fastsat inden for rammerne af den fælles markedsordning for oksekødssektoren. De udgør referencen for markedet og var meget lave. Endvidere havde aftalen kun haft en meget begrænset, for ikke at sige ingen, konkret virkning, i en meget kort periode og uden nogen indvirkning på forbrugerpriserne.
- 72 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at aftalen af 24. oktober 2001 kun omhandlede en vejledende minimumspris, som sagsøgerne i øvrigt ikke kunne pålægge deres medlemmer at overholde. Da der var tale om en vertikal aftale, udgjorde fastsættelsen af en vejledende pris i sig selv ikke en konkurrencebegrænsning. I henhold til artikel 4, litra a), i Kommissionens forordning (EF) nr. 2790/1999 af 22. december 1999 om anvendelse af [...] artikel 81, stk. 3, [EF] på kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis (EFT L 336, s. 21) er det nemlig kun forbudt at fastsætte en pris for videresalg til en køber, mens slagterierne i det foreliggende tilfælde frit kunne fastsætte priserne gældende for supermarkeder eller grossister. Endelig har sagsøgerne fremhævet de særlige forhold, der gælder for landbruget, som betyder, at der ikke hele tiden kan være en umiddelbar ligevægt mellem udbud

og efterspørgsel, og at der er behov for regulering med andre metoder end markedsmetoderne, idet konkurrencereglerne ikke automatisk finder anvendelse. Sagsøgerne i sag T-245/03 har til støtte for deres argumenter vedlagt et juridisk responsum af 2. juni 2003 som bilag.

73 Desuden har sagsøgerne bemærket, at Kommissionen i forbindelse med vurderingen af en konkurrencebegrænsning bør tage i betragtning, i hvilken overordnet retlig og økonomisk sammenhæng den omtvistede aftale er blevet indgået, og gjort opmærksom på, at ikke alle aftaler mellem virksomheder, som begrænser parternes eller én af parternes handlefrihed, nødvendigvis er omfattet af det forbud, der er fastsat i artikel 81, stk. 1, EF (Domstolens dom af 19.2.2002, sag C-309/99, Wouters m.fl., Sml. I, s. 1577, præmis 97). En aftale, hvis mål eller virkninger er konkurrencebegrænsende, er ikke omfattet af dette forbud, hvis den giver mulighed for at sikre mål af en anden karakter, for så vidt som de restriktive virkninger er nødvendige for at sikre disse mål og ikke ophæver enhver konkurrence inden for en betydelig del af det fælles marked. Kommissionen burde således have foretaget en grundig og konkret analyse af den pågældende aftales karakter og formål samt dens virkninger, hvilket den ikke gjorde.

74 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at Kommissionen undervurderede den meget alvorlige krisesituation, som de franske avlere af voksent kvæg befandt sig i på tidspunktet for de faktiske omstændigheder. De har påpeget, at de oksekødspriser, der var omhandlet i den omtvistede aftale, i 2001 i gennemsnit var faldet til det laveste niveau siden 1980, og at de priser, som producenten fik efter fradrag af transportomkostninger, var faldet til under fremstillingsprisen, selv efter at støttebeløbet var trukket fra. Det europæiske forbrug af oksekød var faldet brat med næsten 10% i 2001, hvilket havde påvirket de franske kvægavlere direkte, så de risikerede at forsvinde ud af markedet.

75 Sagsøgerne har desuden hævdet, at de forskellige fællesskabsforanstaltninger, som blev indført, viste sig at være utilstrækkelige til at imødegå krisen. Bl.a. gjaldt

ordningen med særlige køb først, når kødet forlod slagteriet, mens producenternes indkomst kun vedrørte prisen ved ankomst til slagteriet. Derfor var virkningen på producenterne af de foranstaltninger, som Kommissionen havde truffet med hensyn til priserne, nødt til at gå igennem en form for brancheaftale mellem producenter og slagterier.

- 76 I denne henseende har sagsøgerne i sag T-245/03 hævdet, at Kommissionen burde have behandlet aftalen af 24. oktober 2001 som en regulering, og bemærket, at der i Frankrig er tradition for samordnet forvaltning mellem staten og faglige sammenslutninger inden for landbrugssektoren. Sagsøgerne reagerede på den franske regerings udtrykkelige og officielle anmodning, der havde til formål at undgå en økonomisk katastrofe for oksekødsproducenterne, som kunne medføre opløsning af oksekødsbranchen, og som allerede fremkaldte alvorlige problemer for den offentlige orden. De har påpeget, at den franske landbrugsminister var initiativtageren til aftalen, og at han i en erklæring i det franske parlament havde udtrykt sin støtte til at fremskynde udarbejdelsen af aftalen.
- 77 Kommissionen har bemærket, at, eftersom parterne i den omtvistede aftale var blevet enige om at opdele de nationale markeder og fastsætte minimumspriser, må man heraf konkludere, at formålet med aftalen var at begrænse konkurrencen. Den har hævdet, at den under alle omstændigheder tog hensyn til den anfægtede beslutnings økonomiske og juridiske kontekst. Kommissionen har tilføjet, at der blev iværksat mange foranstaltninger på fællesskabsplan for at bekæmpe krisen. Endelig har Kommissionen hævdet, at den daværende franske landbrugsministers tilskyndelse til at indgå aftalen ikke henhører under en ministerkompetence til regulering.
- 78 Desuden har Kommissionen nedlagt påstand om afvisning af det juridiske responsum, som sagsøgerne i sag T-245/03 har vedlagt som bilag. Bilagene til indlæggen skal ifølge Kommissionen alene fungere som bevismateriale og et middel til sagens oplysning (Rettens dom af 20.3.2002, sag T-31/99, ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen, Sml. II, s. 1881), da EF-retlige spørgsmål bør behandles i selve processkrifterne.

b) Rettens bemærkninger

- 79 Indledningsvis må Kommissionens påstand om afvisning af det juridiske responsum, som sagsøgerne i sag T-245/03 har fremlagt, forkastes. Det bemærkes, at alle de dokumenter, der er vedlagt en stævning, skal indgå i sagens akter. Anderledes forholder det sig med spørgsmålet, om sagsøgeren kan gøre nogle af disse dokumenter gældende, eller om Retten kan tage dem i betragtning. Det bemærkes således, at stævningens indhold på særlige punkter kan støttes og udbygges ved henvisninger til afsnit i dokumenter, der vedlægges som bilag, når blot de afgørende dele af den retlige argumentation er indeholdt i stævningen (jf. i denne retning Rettens dom af 21.9.2005, sag T-87/05, EDP mod Kommissionen, Sml. II, s. 3745, præmis 155, og af 14.12.2005, sag T-209/01, Honeywell mod Kommissionen, Sml. II, s. 5527, præmis 57). I det foreliggende tilfælde finder Retten, at sagsøgerne i deres indlæg har gjort tilstrækkeligt rede for, hvorfor de mener, at den omtvistede aftale bør anses for en national retsakt. Det pågældende bilag har således blot til formål at støtte og udbygge dette synspunkt, og sagsøgeren kan følgelig gøre det gældende.
- 80 Hvad angår sagsøgernes klagepunkt har det væsentlige hævdet, at den omtvistede aftale ikke havde til formål eller til følge at forhindre, begrænse eller fordreje konkurrencen på det indre marked som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF.
- 81 Hertil bemærkes straks, at den aftale, som sagsøgerne indgik den 24. oktober 2001, for det første foreskrev en forpligtelse til midlertidigt stop af import af oksekød til Frankrig og for det andet en forpligtelse til at anvende en minimumskøbspris for udsætterkøer ved ankomsten til slagteriet. I modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, og af de årsager, der er gjort rede for i præmis 65 og 66, bør undersøgelsen af den omtvistede aftales indskrænkende karakter ikke kun tage hensyn til de ovennævnte prisforanstaltninger, men også foranstaltningerne vedrørende importstoppet.

- 82 Således bemærkes for det første, at den forpligtelse med hensyn til importstop, der indgik i den omtvistede aftale, især havde til formål at forhindre, at oksekød blev importeret til Frankrig til en lavere pris end den, sagsøgerne havde fastsat i prisaftalen, for at sikre, at de franske kvægavlernes produktion kunne afsættes, og at den nævnte prisaftale blev overholdt. Det må fastslås, at den omtvistede aftale på baggrund heraf havde til formål at afskære det franske nationale marked og således begrænse konkurrencen på det indre marked.
- 83 For det andet bemærkes hvad angår indførelsen af en prisafale, at artikel 81, stk. 1, litra a), EF udtrykkeligt foreskriver, at foranstaltninger, som består i direkte eller indirekte fastsættelse af købs- eller salgspriser, udgør konkurrencebegrænsninger. Ifølge fast retspraksis udgør fastsættelse af priser nemlig en åbenlys begrænsning af konkurrencen (Rettens dom af 6.4.1995, sag T-148/89, Tréfilunion mod Kommissionen, Sml. II, s. 1063, præmis 109, og af 15.9.1998, forenede sager T-374/94, T-375/94, T-384/94 og T-388/94, European Night Services m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 3141, præmis 136).
- 84 I det foreliggende tilfælde blev sagsøgerne enige om en købsprisafale ved ankomst til slagterierne for visse kategorier af kvæg, som omfattede en liste med kiloprisen for slagtekroppe for visse kategorier af køer og en metode til beregning af prisen for andre kategorier, bl.a. i forhold til den pris, der er fastsat af Fællesskabets myndigheder inden for rammerne af ordningen for særligt køb. I modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, fremgår det af selve ordlyden af bestemmelserne i den omtvistede aftale, at der ikke var tale om vejledende priser, men om minimumspriser, som de sammenslutninger, der havde undertegnet aftalen, forpligtede sig til at sikre overholdelsen af. Aftalen foreskrev nemlig, at »kontingenterne bør som minimum være i overensstemmelse med denne prisafale«. Ligeledes blev der i en note fra sagsøgerne i sag T-245/03 af 8. november 2001 til deres medlemmer vedrørende anvendelsen af aftalen af 24. oktober 2001 henvist til anvendelsen af »aftalen om minimumspriser«.
- 85 En aftale som den, der er omhandlet i denne sag, som er indgået mellem sammenslutninger, der repræsenterer landmænd, og sammenslutninger, der

repræsenterer slagterier, og som fastsætter minimumspriser for visse kategorier af køer med bindende virkning for samtlige erhvervsdrivende på de pågældende markeder, har således i sig selv til formål at fordreje konkurrencen på disse markeder (jf. i denne retning Domstolens dom af 30.1.1985, sag 123/83, BNIC, Sml. s. 391, præmis 22), især da den på en kunstig måde begrænser den forretningsmæssige forhandlingsmargin mellem avlere og slagterier og fordrejer prisdannelsen på de pågældende markeder.

86 Denne konstatering kan ikke svækkes ved sagsøgernes argument om, at landbrugsmarkederne er regulerede markeder, hvor konkurrencereglerne ikke automatisk finder anvendelse, og hvor prisdannelsen ofte ikke er fri og underlagt udbud og efterspørgsel. Landbrugssektoren er ganske vist på sin vis speciel og genstand for en meget detaljeret regulering, som ofte er temmelig interventionistisk. Det skal dog bemærkes, som det også vil fremgå under behandlingen af det tredje anbringende, at Fællesskabets konkurrenceregler finder anvendelse på markederne for landbrugsprodukter, selv om der er fastsat visse undtagelser for at tage hensyn til de særlige forhold på disse markeder.

87 Sagsøgerne kan heller ikke gøre det argument gældende, at den omtvistede prisaftale ikke var begrænsende, fordi den var fastsat på grundlag af ordningen med den særlige købspris, som Kommissionen selv havde indført. Undersøgelsen af de sammenligningstabeller, som sagens parter har udarbejdet på Rettens anmodning, viser, at aftalens priser for køer af mellemkvalitet eller ringere ganske vist var blevet fastsat på grundlag af priserne inden for ordningen for særligt køb, mens aftalens priser for køer af højeste kvalitet (som udgjorde 30% af alle slagtninger i 2001) til gengæld var mærkbart højere end interventionspriserne. Under alle omstændigheder er det forhold alene, at minimumspriserne fastsættes på grundlag af de offentlige interventionspriser, ikke tilstrækkeligt til at fjerne den omtvistede aftales begrænsende karakter. At priserne er fastsat på grundlag af de offentlige interventionspriser, betyder nemlig ikke, at den omtvistede prisaftale mister sit konkurrencestridige formål bestående i på direkte og kunstig vis at fastsætte en markedspris, og at den sidestilles med de forskellige støtte- og interventionsmekanismer inden for markedsordningerne for landbruget, der sigter mod at sanere markeder med et for stort udbud ved at fjerne en del af produktionen fra markedet.

- 88 Sagsøgerne har desuden hævdet, at det i henhold til artikel 4, litra a), i forordning nr. 2790/1999 i vertikale aftaler kun er begrænsninger i køberens adgang til at fastsætte sin salgspris, der er forbudt, og har gjort gældende, at den prisaftale, der blev fastlagt i den omtvistede aftale, ikke begrænsede slagteriernes adgang til at fastsætte deres priser over for deres kunder. Denne henvisning til forordning nr. 2790/1999 er imidlertid ikke relevant i denne sag. I forordningens artikel 3 omfatter anvendelsesområdet for gruppefritagelsen gældende for vertikale aftaler ikke de tilfælde, hvor leverandørens markedsandel overstiger 30% af det relevante marked. Kommissionen har imidlertid anført — uden at være blevet modsagt af sagsøgerne — at sagsøgernes, dvs. medlemmerne af avlersammenslutningernes, produktion langt oversteg maksimumsgrænsen på 30% af det franske oksekøds-marked.
- 89 Hvad angår sagsøgernes påstand om, at de ikke kunne pålægge deres medlemmer at overholde de vedtagne minimumspriser, må det fastslås, at det, for at en aftale mellem sammenslutninger er omfattet af anvendelsesområdet for artikel 81, stk. 1, EF, ikke kræves, at de pågældende sammenslutninger kan tvinge deres medlemmer til at overholde de forpligtelser, der pålægges ved aftalen (jf. i denne retning Domstolens dom af 15.5.1975, sag 71/74, Frubo mod Kommissionen, Sml. s. 563, præmis 29-31). Endvidere bemærkes, at henvisningen til dommen i sagen Wouters m.fl. ikke er relevant i denne sag, eftersom de faktiske omstændigheder og retlige problemer, der var rejst i denne sag, som vedrørte en faglig sammenslutnings regler for udøvelsen og organiseringen af advokaterhvervet, ikke kan sammenlignes med nærværende sag.
- 90 Sagsøgerne kan heller ikke retfærdiggøre den omtvistede aftale ved at henvise til den krise, som oksekødssektoren befandt sig i på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen, og som især havde ramt de franske producenter af voksent kvæg. Dette forhold kan nemlig ikke i sig selv lede til den konklusion, at betingelserne for anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF ikke var opfyldt (jf. i denne retning dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, præmis 740). Under alle omstændigheder bemærkes, at Kommissionen i sin vurdering ikke ignorerede den krise, sektoren var i, hvilket navnlig fremgår af den

anfægtede beslutnings betragtning 10-15 og 130. Kommissionen tog også hensyn til krisen, da den fastsatte bødens størrelse, idet den nedsatte den med 60% (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 182-185).

- 91 Endvidere må sagsøgerens synspunkt, hvorefter den omtvistede aftale udgjorde en national regulering, som ifølge fransk tradition i praksis svarede til samordnet forvaltning mellem staten og landbrugssammenslutningerne og var begrundet i den manglende effektivitet af de af de offentlige myndigheder vedtagne foranstaltninger, forkastes. I denne henseende bemærkes for det første, at de retlige rammer for indgåelsen af aftaler som omhandlet i artikel 81 EF og den retlige kvalifikation af disse retlige rammer i de forskellige nationale retsordener er uden betydning for anvendeligheden af Fællesskabets konkurrenceregler (BNIC-dommen, præmis 17). For det andet bemærkes, at repræsentanterne for Den Franske Republik under retsmødet udelukkede, at den omtvistede aftale kan høre under samordnet forvaltning mellem staten og landbrugssammenslutningerne, og forklarede, at samordnet forvaltning foregår på den måde, at sammenslutningerne er repræsenteret i de rådgivende organer på nationalt plan og fællesskabsplan. Endelig må det for det tredje fastslås, at de offentlige foranstaltningers påståede manglende evne til at imødegå problemerne i en bestemt sektor ikke berettiger de berørte private aktører til at anvende en praksis, der er i strid med konkurrencereglerne, eller til, at de tiltager sig privilegier, der svarer til offentlige myndigheders privilegier, hvad enten det er nationale myndigheder eller fællesskabsmyndigheder, for at sætte deres aktivitet i stedet for de offentlige myndigheders.

- 92 På samme måde må det vedrørende den franske landbrugsministers rolle i indgåelsen af aftalen af 24. oktober 2001 blot fastslås, at den omstændighed, at virksomhedernes adfærd var kendt, godkendt eller endog opmuntret af nationale myndigheder, ifølge fast retspraksis under alle omstændigheder er uden betydning for anvendelsen af artikel 81 EF (Rettens dom af 29.6.1993, sag T-7/92, Asia Motor France m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 669, præmis 71, og dommen i sagen Tréfilunion mod Kommissionen, præmis 118).

- 93 Endelig må sagsøgenes argument om, at Kommissionen ikke har påvist, at den anfægtede aftale havde påvirket importen eller markedspriserne, forkastes. I henhold til fast retspraksis er det nemlig, med henblik på anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF, ikke nødvendigt at tage hensyn til en aftales konkrete virkning, når det fremgår, at formålet hermed er at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet. Derfor er det ikke nødvendigt at påvise faktiske konkurrenceskadelige virkninger, når den påtalte adfærds konkurrenceskadelige formål er bevist (dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, præmis 741, og Rettens dom af 6.7.2000, sag T-62/98, Volkswagen mod Kommissionen, Sml. II, s. 2707, præmis 178). Som det netop er fastslået, har Kommissionen bevist, at den omtvistede aftale havde til formål at begrænse konkurrencen på det pågældende marked (jf. præmis 82-85 ovenfor). Kommissionen var derfor ikke forpligtet til at undersøge foranstaltningernes konkrete virkninger på konkurrencen inden for det fælles marked, bl.a. i Frankrig.
- 94 Under hensyn til det anførte må dette klagepunkt forkastes.

4. Klassificeringen af fagforeningsaktionen

a) Parternes argumenter

- 95 Sagsøgerne i sag T-245/03 har gjort gældende, at Kommissionen har anlagt et åbenbart urigtigt skøn ved at begrænse deres udøvelse af fagforeningsfriheden, som anerkendes ved artikel 12, stk. 1, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, som blev proklameret den 7. december 2000 i Nice (EFT C 364, s. 1). Kommissionen har især underkendt de franske landbrugsforeningers egenforvaltningsfunktioner. Kommissionen har ligeledes været meget upræcis, idet den har krævet, at de sammenslutninger, der er blevet pålagt bøder, for fremtiden afholder sig fra alle aftaler, alle former for samordnet praksis og enhver

beslutning, der måtte have et formål eller en følge, som kan sammenlignes med den overtrædelse, de kritiseres for at have begået, selv om en faglig sammenslutning har til opgave at arrangere samordnede aktiviteter for sine medlemmer med henblik på at varetage deres kollektive interesser.

- ⁹⁶ Kommissionen har hævdet, at den omstændighed, at sagsøgerne er fagforeninger, ikke fritager dem for anvendelsen af konkurrencereglerne, som er grundlæggende retsprincipper.

b) Rettens bemærkninger

- ⁹⁷ I henhold til artikel 3, stk. 1, litra g) og j)), EF skal Fællesskabets virke både indebære gennemførelse af en ordning, der sikrer, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes, og en politik på det sociale område. Artikel 137, stk. 1, litra f), EF fastslår således, at Fællesskabet støtter og supplerer medlemsstaternes aktioner på området repræsentation af og kollektivt forsvar for arbejdstagernes og arbejdsgivernes interesser, og artikel 139, stk. 1, EF bestemmer, at dialogen mellem arbejdsmarkedets parter på fællesskabsplan kan føre til overenskomstmæssige forbindelser. I henhold til artikel 81, stk. 1, EF er aftaler, som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet, forbudt. Denne artikel er en grundlæggende bestemmelse, der er nødvendig for udførelsen af de opgaver, som er blevet overdraget til Fællesskabet, og navnlig for det indre markeds funktion (Domstolens dom af 1.6.1999, sag C-126/97, *Eco Swiss*, Sml. I, s. 3055, præmis 36).

- ⁹⁸ Ifølge Domstolens praksis har kollektive aftaler, der indgås mellem arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer, ganske vist nødvendigvis visse konkurrencebegrænsende

virksomheder. De socialpolitiske målsætninger, der forfølges med sådanne aftaler, ville imidlertid blive bragt alvorligt i fare, hvis arbejdsmarkedets parter var underlagt artikel 81, stk. 1, EF i forbindelse med deres fælles bestræbelser på at finde egnede foranstaltninger til at forbedre beskæftigelses- og arbejdsvilkårene. Det følger således af en formålsbestemt og sammenhængende fortolkning af traktatens bestemmelser som helhed, at aftaler, der indgås i forbindelse med kollektive forhandlinger mellem arbejdsmarkedets parter med sådanne målsætninger for øje, som følger af deres karakter og formål må anses for ikke at falde ind under traktatens artikel 81, stk. 1, EF (Domstolens dom af 21.9.1999, sag C-67/96, Albany, Sml. I, s. 5751, præmis 59 og 60). På den anden side har Domstolen fastslået, at sidstnævnte bestemmelse finder anvendelse på brancheaftaler, der er indgået af organisationer, som repræsenterer producenter, kooperativer, arbejdstagere og erhvervsgræne inden for en offentligretlig organisation (Domstolens dom i BNIC-sagen, præmis 3 og 16-20, og Domstolens dom af 3.12.1987, sag 136/86, BNIC, Sml. s. 4789, præmis 3 og 13).

99 I det foreliggende tilfælde finder Retten ikke, at den omtvistede aftales formål og følge kan begrunde, at den falder uden for anvendelsesområdet for artikel 81, stk. 1, EF.

100 For det første må det fastslås, at den pågældende aftale ikke udgør en kollektiv overenskomst, og at den ikke er indgået mellem organisationer, der repræsenterer arbejdsgivere og arbejdstagere. Producenterne befinder sig nemlig på ingen måde i et arbejdsforhold med slagterierne, da de ikke udfører arbejde for disse og efter disses anvisninger og heller ikke er en integrerende del heraf (jf. i denne retning Domstolens dom af 16.9.1999, sag C-22/98, Becu m.fl., Sml. I, s. 5665, præmis 26). Som det er fastslået, kan kvægavlerne derimod anses for virksomheder som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF (jf. præmis 53 ovenfor). Den omtvistede aftale udgør således en brancheaftale, der er indgået mellem to led i produktionskæden inden for oksekødssektoren. For det andet tager aftalen ikke sigte på foranstaltninger med henblik på at forbedre ansættelses- og beskæftigelsesvilkårene, men på at stoppe importen af oksekød og fastsætte minimumspriser for visse kategorier af køer. Foranstaltningerne i denne sag har således til formål at begrænse konkurrencen på det indre marked (jf. præmis 82 og 85 ovenfor).

- 101 Heraf følger, at selv om sagsøgerne i sag T-245/03 i egenskab af landbrugssammenslutninger ganske vist rimeligvis kan spille en rolle med hensyn til varetagelsen af deres medlemmers interesser, kan de i det foreliggende tilfælde ikke gøre foreningsfriheden gældende for at begrunde konkrete aktiviteter, der er i strid med artikel 81, stk. 1, EF.
- 102 Ligeledes må man afvise sagsøgernes opfattelse, hvorefter Kommissionen ved i den anfægtede beslutnings artikel 2 at pålægge dem for fremtiden at afstå fra at gentage enhver handling eller adfærd, der måtte have samme formål eller følge som den pågældende overtrædelse, har skadet deres opgave som faglige sammenslutninger, nemlig at gennemføre samordnede aktioner med det formål at varetage deres kollektive interesser. Ved at pålægge sagsøgerne at afstå fra at gentage den kritiserede adfærd eller træffe lignende foranstaltninger har Kommissionen blot præciseret, hvilke konsekvenser konstateringen af overtrædelsen i den anfægtede beslutnings artikel 1 har for deres fremtidige adfærd (jf. i denne retning Rettens dom af 13.12.2001, forenede sager T-45/98 og T-47/98, Krupp Thyssen Stainless og Acciai speciali Terni mod Kommissionen, Sml. II, s. 3757, præmis 311). Dette påbud er endvidere tilstrækkeligt præcist og er baseret på de elementer, der har dannet grundlag for, at Kommissionen fastslog, at den påtalte adfærd var ulovlig, og det er således tydeligt, at et sådant påbud ikke vedrører sagsøgernes almindelige faglige aktiviteter.
- 103 Under hensyn til det anførte må dette klagepunkt forkastes.
- 104 Dette anbringende må derfor forkastes.

B — Det andet anbringende om åbenbart urigtige skøn og retlige fejl med hensyn til vurderingen af overtrædelsens omfang og varighed

- 105 Sagsøgerne har bestridt Kommissionens angivelse af omfanget og varigheden af overtrædelsen. For det første har de gjort gældende, at importaspektet af aftalen af

24. oktober 2001 ophørte, da Rungis-protokollen blev underskrevet den 31. oktober 2001. For det andet har de afvist, at den skriftlige aftale af 24. oktober 2001 blev forlænget ved en mundtlig aftale med det samme formål.

1. Indledende spørgsmål

a) Hensyntagen til de lokale aftaler

Parternes argumenter

¹⁰⁶ Sagsøgerne har hævdet, at Kommissionen ikke kunne fastslå varigheden af den overtrædelse, der blev tilregnet de nationale sammenslutninger, på grundlag af aftaler, der var indgået på lokalt plan mellem enkelte sammenslutninger af avlere og slagterier. De har gjort opmærksom på, at det påhviler Kommissionen at bevise en aftales varighed, og at den, for så vidt som den har valgt at støtte sig på direkte dokumentbeviser med henblik på at godtgøre overtrædelsen og deltagelsen heri, ikke kan antage, at en af aftalens parter fortsat har deltaget i aftalen ud over dennes sidste deltagelse, som er bevist ved en foranstaltning til gennemførelse heraf (Rettens dom af 15.3.2000, forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T-32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95, Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 491, præmis 4281-4283).

¹⁰⁷ Sagsøgerne har gjort gældende, at de ikke havde undertegnet de pågældende lokale aftaler, da disse var indgået af selvstændige juridiske enheder, nemlig de regionale landbrugssammenslutninger, de regionale JA eller de lokale foreninger. Disse lokale aftaler, navnlig dem, der blev indgået fra og med 30. november 2001, var udelukkende resultatet af de sidstnævntes aktiviteter og afhæng af deres evne til at

sikre anvendelsen af minimumspriser over for deres kunder. Sagsøgerne har i denne henseende henvist til direktøren for FNB's håndskrevne bemærkninger under mødet den 29. november 2001 («forhandle regionale prisaftaler»). Denne konstatering kan ikke svækkes ved det forhold, at referenceprisaftalen blev fremsendt af FNB til de regionale sammenslutninger, som krævede dette, da dette ikke fandt sted som led i anvendelsen af den nationale aftale, men inden for rammerne af de lokale forhandlinger, som blev ført af disse sammenslutninger. Således sendte M.E.C., en af direktørerne i FNB, den 11. december 2001 denne prisafale til en regional sammenslutning, idet han gjorde udtrykkeligt opmærksom på, at prisafalen ikke var blevet forlænget ved en aftale. Endelig har sagsøgerne bestridt Kommissionens opfattelse, hvorefter de lokale aftaler var en næsten ordret gengivelse af den nationale aftale.

108 Sagsøgerne har videre bemærket, at parterne i de lokale aftaler ikke har deltaget i den administrative procedure for Kommissionen. Sagsøgerne kan imidlertid ikke svare på deres vegne. Det vil følgelig være i strid med retten til kontradiktion og med artikel 6, stk. 1, i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (EMRK), hvis Retten ikke ser bort fra disse dokumenter.

109 Kommissionen har svaret, at den i sin vurdering af overtrædelsens varighed gyldigt kunne tage hensyn til adskillige lokale aftaler, der var indgået efter undertegnelsen af aftalen af 24. oktober 2001. Disse lokale aftaler udgjorde hovedforanstaltningerne til gennemførelse af den omtvistede aftale, navnlig efter den skriftlige aftales udløb. Desuden var alle de dokumenter, der vedrørte disse aftaler, blevet beslaglagt hos sagsøgerne, hvilket beviser, at de nationale sammenslutninger fulgte den lokale gennemførelse af deres nationale aftale på nært hold.

Retten bemærkninger

110 Sagsøgerne har i det væsentlige gjort gældende, at Kommissionen, da den skulle fastlægge overtrædelsens varighed, ikke kunne tage hensyn til aftaler, som de ikke

havde indgået, men som var indgået af regionale sammenslutninger eller lokale kvægavlereforeninger på den ene side og slagterivirksomheder på den anden.

- 111 Det er imidlertid ubestridt, at de pågældende sammenslutninger eller lokale foreninger af kvægavlere var direkte eller indirekte medlemmer af sagsøgerne i sag T-245/03.
- 112 Det bemærkes, at de nationale sammenslutninger af kvægavlere efter undertegnelsen af aftalen af 24. oktober 2001 opfordrede deres medlemmer til at gennemføre aftalen på lokalt plan. I en skrivelse af 25. oktober 2001 fra sagsøgerne i sag T-245/03 til deres medlemmer nævnes således gårsdagens undertegnelse af aftalen, og sagsøgerne skriver følgende: »Fremover skal vi alle være meget opmærksomme på nøje at overholde aftalen i hele landet [...] Vi opfordrer Dem ligeledes til snarest muligt at få de virksomheder, som endnu ikke har underskrevet aftalen, til at gøre dette. Virksomhedernes deltagelse vedrører også prioriteringen af den nationale forsyning.« Ligeledes indeholder en skrivelse, dateret den 13. december 2001, fra sagsøgerne i sag T-245/03 til deres medlemmer følgende passage: »[...] vi opfordrer til mobilisering af hele FNSEA-netværket [...] for at kontrollere købspriserne for oksekød hos de enkelte slagterier med henblik på at sikre, at vores minimumsmålpriser for produktionen overholdes. Med henblik på dette anmoder vi Dem om at sørge for, at der sker henvendelse til de enkelte slagterier i Deres departement«. Endelig fremgår det af en skrivelse af 8. november 2001 fra sagsøgerne i sag T-245/03 til de sammenslutninger, der var medlem heraf, at de sidstnævnte var forpligtet til at informere de nationale sammenslutninger om alle gennemførte aktioner for at forberede det næste skridt i fagforeningernes strategi. Disse informationer omfattede bl.a. »en nøjagtig og fuldstændig liste over de virksomheder, som endnu ikke [havde] underskrevet prisaftalen, eller som [havde] underskrevet den, men ikke anvend[t]e[...] den«.
- 113 Det fremgår således af sagen, at sagsøgerne i sag T-245/03 tilskyndede deres medlemmer til at gennemføre konkrete aktioner over for slagterivirksomheder i

deres respektive områder og således deltage i gennemførelsen af den omtvistede aftale. De regionale sammenslutningers og lokalforeningernes aktiviteter indgik derfor i en fælles strategi sammen med de nationale sammenslutninger, der havde til formål at sikre, at de foranstaltninger, der var vedtaget på nationalt plan, blev gennemført i hele Frankrig. Et af redskaberne i denne strategi var netop indgåelse af aftaler mellem de lokale kvægavlerforeninger og slagterivirksomhederne.

- 114 I en telefax, som Fédération régionale des syndicats d'exploitants agricoles (FRSEA) i Basse-Normandie sendte til FNSEA den 9. november 2001, efter at sidstnævnte havde udsendt et spørgeskema den 8. november 2001, stod således følgende: »Aktiviteter og strategier til overholdelse af prisaftalen: [...] Formel undertegnelse af en aftale om regionale forpligtelser: overholdelse af vilkårene i prisaftalen mellem FRSEA [i Basse-Normandie] og slagterierne. De har alle indgået skriftlig forpligtelse, og vi har tilbagesendt dokumentet.« Desuden kan man i en telefax af 19. november 2001 fra FDSEA i Finistère til FNB læse følgende: »For så vidt angår de tiltag, der er gennemført med henblik på aftalen om minimumspriser, er der indgået mundtlige aftaler med slagterierne. Vi har endnu ikke fået de skriftlige aftaler tilbage, og vi har ikke fået klager fra avlere over manglende overholdelse af prisaftalen.« Endelig indeholder en telefax af 13. november 2001 fra FDSEA i Isère til FNSEA og FNB et bilag med en lokal standardaftale. Den har overskriften »Anvendelse af den nationale aftale om mindstepriser« og indeholder bestemmelser om forpligtelse til at overholde prisaftalen og gennemføre et midlertidigt importstop »indtil nye forhandlinger på nationalt plan«.

- 115 Den omstændighed, at de lokale aftaler blev undertegnet af slagterivirksomhederne og ikke af de organisationer, der repræsenterer dem på nationalt plan (herunder FNICGV og sagsøgeren i sag T-217/03), kan heller ikke begrunde, at disse aftaler udelades af retsforhandlingerne i denne sag. I denne henseende er Retten af den opfattelse, at den omstændighed, at der fandtes en national aftale, der var indgået mellem kvægavlernes og slagteriernes repræsentanter, var en afgørende faktor, som var med til at fjerne slagterivirksomhedernes modstand mod at acceptere de lokale aftaler, som de var blevet forelagt af kvægavlernes repræsentanter.

- 116 Endelig fremgår det af sagen, at de pågældende lokale aftaler i modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, i mange tilfælde var en faktisk gentagelse af indholdet af den nationale aftale. De lokale aftaler var ofte blot en ordret gengivelse af den nationale aftale (jf. f.eks. aftalen undertegnet den 31.10.2001 mellem bl.a. FDSEA i Loire og slagterivirksomheder i samme departement).
- 117 Under hensyn til det anførte finder Retten, at de lokale aftaler ikke kan anses for at være resultat af selvstændige forhandlinger, som er uden tilknytning til anvendelsen af den nationale aftale. De aftaler, der blev indgået på lokalt plan, udgjorde en forlængelse og gennemførelse af den omtvistede aftale.
- 118 Retten finder derfor, at Kommissionen med rette tog hensyn til de lokale aftaler med henblik på vurderingen af omfanget og varigheden af den overtrædelse, som tilskrives sagsøgerne.
- 119 Desuden må sagsøgernes argument om, at det ville tilsidesætte retten til kontradiktion, hvis der blev taget hensyn til de lokale aftaler, afvises. Det må nemlig fastslås, at de dokumenter vedrørende de lokale aftaler, som Kommissionen har anvendt som grundlag i den anfægtede beslutning, og som blev fundet, da sagsøgernes kontorer blev gennemført, indgik i den administrative sagsmappe. Sagsøgerne havde således mulighed for at fremsætte bemærkninger vedrørende disse dokumenter i proceduren for Kommissionen.

b) Organiseringen, udvælgelsen, gengivelsen og fortolkningen af dokumenterne i sagsakterne

Parternes argumenter

- 120 Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen i den anfægtede beslutning har foretaget en urigtig gengivelse af de håndskrevne noter, som blev fundet i FNB's direktørs kontor, og som den i vidt omfang har lagt til grund for påvisningen af den omtvistede aftales omfang og varighed. Den har således kun forelagt sagsøgerne uddrag heraf, som den selv har udvalgt, den har ikke fremlagt disse uddrag i kronologisk rækkefølge, og den har heller ikke samlet dem, men blandet dem med de øvrige sagsakter. Desuden fandtes disse noter på tæt beskrevne ark, og de var rodede og i mange tilfælde umulige at tyde.
- 121 Sagsøgerne har endvidere bestridt rigtigheden eller fortolkningen af en hel række citater i den anfægtede beslutning, da de mener, at de er ufuldstændige, taget ud af sammenhængen eller fejlagtige, at de i virkeligheden taler imod Kommissionens synspunkt, at de ikke er daterede, og at deltagerne i de møder, som omtales, ikke kan identificeres. Endelig har de gjort gældende, at Kommissionen ved sin fortolkning af dokumenterne i sagsakterne har vendt bevisbyrden ved at antage, at sagsøgerne er skyldige, og kun har taget hensyn til belastende dokumenter og ikke diskulperende dokumenter.
- 122 Kommissionen har anført, at den ikke kan citere alle de dokumenter, den har anvendt som grundlag, i deres fulde længde i en beslutning, og gjort gældende, at den kun kan kritiseres for at have udvalgt uddrag, hvis en sådan udvælgelse fører til, at dokumenterne er blevet urigtigt gengivet. Desuden har den afvist sagsøgernes øvrige klagepunkter.

Rettens bemærkninger

- 123 Sagsøgerne har ikke bestridt, at de har haft adgang til alle dokumenterne i Kommissionens administrative sagsmappe (med undtagelse af to skrivelser, der var udvekslet mellem Kommissionen og Den Franske Republiks faste repræsentation ved Den Europæiske Union). Kommissionen har især gjort opmærksom på — hvilket ikke er modsagt af sagsøgerne — at de har haft adgang til en fuldstændig kopi af de håndskrevne noter fra direktøren for FNB. Sagsøgerne har følgelig været i stand til at identificere og påberåbe sig alle de diskulperende elementer i sagsakterne. Desuden har sagsøgerne ikke hævdet, at Kommissionen har fjernet diskulperende dokumenter fra den administrative sagsmappe, som de har identificeret eller forelagt, eller har undladt at lade sådanne dokumenter indgå i sagsmappen.
- 124 Endvidere bemærkes, således som sagsøgerne også har gjort opmærksom på, at Kommissionen i den anfægtede beslutning ofte har lagt uddrag af de mange håndskrevne noter, som blev fundet og kopieret under kontrolundersøgelserne i sagsøgernes lokaler, til grund for sine konklusioner. Disse noter er for størstedelens vedkommende hverken signeret eller dateret, og indholdet er ikke altid helt læseligt. Det bemærkes dog, at den omstændighed, at et dokument mangler en dato eller signatur, eller at det er dårligt skrevet, ikke afkræfter dets bevisværdi, når blot dets oprindelse, dets sandsynlige dato og dets indhold kan fastslås med tilstrækkelig sikkerhed (jf. i denne retning Rettens dom af 10.3.1992, sag T-11/89, Shell mod Kommissionen, Sml. II, s. 757, præmis 86).
- 125 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen i den anfægtede beslutning angivet, hvornår et dokument ikke var dateret, og givet det en tilnærmelsesvis dato på grundlag af indholdet eller sammenhængen. Ligeledes har Kommissionen, når der kun var angivet mødedeltagernes initialer, generelt ud fra sammenhængen sluttet sig til, hvem de pågældende personer var. Endelig har Kommissionen vedrørende sagsøgernes kritik med hensyn til organiseringen og klassificeringen af de håndskrevne noter forklaret, at dokumenterne i sagsakterne blev ordnet kronologisk efter datoen for deres udsendelse eller datoen, hvor de blev opdaget, for de

dokumenters vedkommende, som blev fundet i forbindelse med undersøgelsen, hvor dokumenterne for de sidstnævnte vedkommende blev nummereret efter rækkefølgen i gældende fortegnelser.

- 126 Hvad angår sagsøgernes klagepunkter om bl.a. anvendelsen og fortolkningen af bestemte bevismidler i den anfægtede beslutning, vil disse blive behandlet nedenfor, for så vidt som de kan rejse tvivl om Kommissionens konklusioner med hensyn til overtrædelsens omfang og varighed.

2. Sagsøgernes ansvar for en importaftale

a) Parternes argumenter

- 127 Sagsøgerne har gjort gældende, at undertegnelsen af Rungis-protokollen den 31. oktober 2001 medførte, at det aspekt af den nationale aftale, der vedrørte importstoppet — der var trådt i kraft den 29. oktober 2001 — ophørte med at gælde allerede to dage senere, nemlig den 31. oktober 2001. Importaspektet af aftalen har således ikke eksisteret i noget tidsrum, og de kan følgelig ikke drages til ansvar herfor.

- 128 Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen har foretaget en urigtig gengivelse af sagens omstændigheder og anlagt åbenbart urigtige skøn ved at anse Rungis-protokollen for at indebære, at der blev indgået en aftale med det formål at begrænse importmængden. Importørernes og eksportørernes forpligtelse, omtalt i protokollen, til at udvise »solidaritet« vedrørte ikke importen og var blot FNICGV's

bekræftelse, på anmodning af avlernes sammenslutninger, af, at sammenslutningen ville videreføre forsyningen på de vilkår, der var fastlagt i prisaftalen. Sagsøgeren i sag T-217/03 har desuden gjort opmærksom på, at denne ikke underskrev Rungis-protokollen og derfor under alle omstændigheder ikke var berørt af denne »solidaritetsforpligtelse«. Endelig bekræftede udtalelserne fra FNICGV's formand den dag, protokollen blev underskrevet, at importaspektet var blevet fjernet.

129 Sagsøgerne har ligeledes gjort gældende, at Kommissionen ved at hævde, at der nødvendigvis må være en forbindelse mellem prisaftalen og importstoppet, forveksler det, som producenterne ønskede, med det, som var realiteten efter Rungis-protokollen. Sagsøgerne har også gjort opmærksom på den meget kritiske holdning, som de importerende slagterier og grossister, der er medlemmer af FNICGV, lige fra starten havde til importaspektet af aftalen af 24. oktober 2001, og har hævdet, at sammenslutningens accept af dette aspekt blot var en symbolsk handling, og at den ikke kunne opretholdes.

130 Endvidere har sagsøgerne kritiseret Kommissionen for ikke at have taget hensyn til de dokumenter, der beviste, at importaftalen ikke længere fandtes. De har for det første henvist til en skrivelse af 8. november 2001 fra de nationale sammenslutninger af kvægavlere til deres medlemmer, hvoraf det fremgik, at anvendelsen af aftalen af 24. oktober 2001 udelukkende vedrørte anvendelsen af prisaftalen, da der ikke blev nævnt noget om begrænsning af importen. Sagsøgerne har for det andet omtalt en håndskrevet note af 14. november 2001, hvor der stod »begrænset aftale: fortsat import i dag; ingen gengældelses[foranstaltninger]«.

131 Sagsøgerne har endvidere bemærket, at Kommissionen kun har identificeret én lokal aftale, der blev indgået efter undertegnelsen af Rungis-protokollen og indeholder en bestemmelse om importstop, nemlig den aftale, der blev indgået i Isère. Dokumenterne fra FRSEA i Basse-Normandie af 9. november 2001 og fra FDSEA

i Finistère af 19. november 2001 er udelukkende referater, som ikke beviser, at de pågældende lokale aftaler indeholdt en forpligtelse til importstop. De øvrige lokalaftaler, som Kommissionen har nævnt, stammer ikke fra efter Rungis-aftalen. Den aftale, der blev indgået i Loire, var således dateret den 31. oktober 2001.

132 Endelig har sagsøgerne gjort gældende, at en analyse af handelskurvens omfang bekræfter, at importstoppet ikke blev forlænget efter den 31. oktober 2001. De har forklaret, at den nedgang i oksekødsimporten, som hævdes at have fundet sted i november og december 2001, kan forklares ved de udsving i de månedlige importmængder, som hele tiden forekommer, og at der ikke kan konstateres nogen årsagssammenhæng mellem denne punktvis nedgang og eksistensen af en påstået aftale.

133 Kommissionen har hævdet, at importaspektet af aftalen af 24. oktober 2001 ikke blev ophævet efter den 31. oktober 2001 ved Rungis-protokollen. Den har gjort gældende, at protokollen havde til formål at mildne den meget strenge forpligtelse til fuldstændigt importstop, men at den ved at henvise til »solidaritet« medførte en begrænsning af importen af billigere kød. Den mener ikke, at sagsøgerne har forklaret, hvordan en aftale om minimumspriser kunne gennemføres, hvis der stadig samtidig blev importeret billigere varer. Endelig indeholdt flere lokale aftaler, der var indgået samme dag, som Rungis-protokollen blev underskrevet, eller senere, i henhold til den nationale aftale, stadig en forpligtelse til importstop.

b) Rettens bemærkninger

134 Indledningsvis må sagsøgernes synspunkt, hvorefter de ikke kan drages til ansvar for importaspektet af aftalen, fordi dette aspekt blev taget ud af aftalen efter Rungis-

protokollen, afvises. Den omstændighed, at en overtrædelse kun har været af meget kort varighed, kan nemlig ikke ændre ved, at der er sket tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF.

- 135 Desuden finder Retten, at for at en aftale om fastsættelse af minimumspriser kan være effektiv, er det nødvendigt med foranstaltninger til kontrol eller begrænsning af importen. I det foreliggende tilfælde var oksekød hidrørende fra andre medlemsstater, især Tyskland og Nederlandene, billigere end det kød, der blev produceret i Frankrig, og da udbuddet var for stort, måtte effektiviteten af en prisaf tale nødvendigvis afhænge af, at slagterivirksomhederne i Frankrig blev forsynet af de franske kvægavlere. Hvis dette ikke var tilfældet, ville prisaf talem ikke alene ikke kunne afhjælpe den krise, som de franske kvægavlere befandt sig i, men den ville også kunne forværre den, idet slagterierne ville bruge produkter hidrørende fra andre medlemsstater eller endog fra tredjelande.
- 136 Under alle omstændigheder finder Retten, at Rungis-protokollen af 31. oktober 2001, i modsætning til hvad sagsøgerne har hævdet, ikke fuldstændig afskaffede de importstopforanstaltninger, der indgik i aftalen af 24. oktober 2001, selv om den begrænsede dem, således som Kommissionen også anerkendte i den anfægtede beslutning.
- 137 Sagsøgernes synspunkt, hvorefter denne protokol ikke vedrørte import, men kun prisaf talem, må forkastes. Rungis-protokollen har nemlig overskriften »Møde om »import af oksekød««. I protokollen står der, at »[d]e franske virksomheder med speciale i import/eksport mødtes med de producentsammenslutninger [...], der har undertegnet den nationale brancheaftale af 24. oktober 2001«. I protokollen omtales udelukkende importørerne og eksportørerne, mens teksten til gengæld slet ikke indeholder henvisninger til prisaf talem. Det følger heraf, at Rungis-protokollen omhandlede importaspektet af den omtvistede aftale. Meddelelsen af 31. oktober 2001 fra formanden for FNICGV til medlemmerne bekræfter denne konklusion (jf. præmis 140 nedenfor).

138 Det kan således fastslås, at Rungis-protokollen, efter nogle indledende betragtninger, bl.a. indeholder følgende tekst:

»I den hidtil usete krisesituation, som producenterne befinder sig i, beder repræsentanterne for avlerne indtrængende importører/eksportører om at forstå krisens alvor.

Som svar herpå forpligter importører/eksportører sig til at udvise solidaritet.«

139 I betragtning af de faktiske omstændigheder i sagen, især nødvendigheden af at kontrollere importen for at sikre, at prisaftalen, som stadig var gældende i fuldt omfang, var effektiv, finder Retten, at den forpligtelse til »solidaritet«, som importører/eksportører indgik, skal opfattes på samme måde som i Kommissionens analyse i den anfægtede beslutning, nemlig som en accept fra deres side til at begrænse importen af oksekød til fordel for de franske avleres produktion.

140 Meddelelsen af 31. oktober 2001 fra formanden for FNICGV til medlemmerne kan ikke ændre ved denne konstatering. I meddelelsen står: »Vi har indgået et kompromis [...], der giver importørerne mulighed for at opretholde deres virksomhed og bedst muligt sikre den frie bevægelighed af varer, der forarbejdes og sælges af vores virksomheder.« På baggrund af de klare vilkår i aftalen af 24. oktober 2001 (dvs. »[f]orpligtelsen til midlertidigt importstop«), som formanden for FNICGV i øvrigt også henviser til i sin meddelelse, er denne del af meddelelsen dobbelttydig. Formanden for FNICGV henviser således til et »kompromis« og taler ikke om fuld gennemførelse af varernes frie bevægelighed, men om den »bedst mulige« gennemførelse.

- 141 Under hensyn til det anførte finder Retten, at Rungis-protokollen ikke fuldstændig fjernede importaspektet fra den omtvistede aftale.
- 142 Denne konstatering modsiges ikke af de to dokumenter, som sagsøgerne har henvist til for at bevise, at importaspektet ikke længere var i kraft i november 2001.
- 143 Med hensyn til skrivelsen af 8. november 2001, som sagsøgerne i sag T-245/03 sendte til deres medlemmer, tog dette således sigte på »[t]o uger efter undertegnelsen og en uge efter iværksættelsen af aftalen om minimumspriser, [at] gøre opmærksom på anvendelsen og overholdelsen af denne aftale i departementerne«. Som sagsøgerne har påpeget, omtaler denne note kun foranstaltningerne vedrørende anvendelsen af prisaftalen. Det forhold alene, at importaspektet ikke omtales i skrivelsen, er imidlertid ikke tilstrækkeligt bevis for, at dette aspekt var fjernet.
- 144 For så vidt angår de håndskrevne noter af 14. november 2001, der hidrørte fra en chef fra FNSEA, står der ganske vist »begrænset aftale: importen fortsætter i dag; ingen gengældelses[foranstaltninger]«. Det bemærkes dog, som Kommissionen også har gjort opmærksom på, at det fremgår af sammenhængen, at den pågældende del af disse noter vedrører fastlæggelsen af den strategi, som sagsøgerne i sag T-245/03 ville følge i udarbejdelsen af deres svar på Kommissionens begæring om oplysninger af 9. november 2001 (jf. præmis 13 ovenfor). Der er således tale om dokumenter, som udelukkende indeholder den holdning, sagsøgerne ville tilkendegive over for Kommissionen. Der er nemlig flere henvisninger i disse håndskrevne noter til »Bruxelles«, »BXL« og »GD Konkurrence«. Man kan således læse følgende: »GD Konkurrence → en FNSEA-tekst til sidst på formiddagen« og videre »Samordnet eller fælles svar«. Visse dele af de håndskrevne noter bekræfter, at det udsnit, som sagsøgerne har henvist til, var en del af de bemærkninger, som skulle indgå i svaret

til Kommissionen. Følgende eksempel var at finde i nærheden af dette udsnit af det pågældende dokument: »Forsvarsakser« og »producenternes forsvar«. Det må derfor fastslås, at de udsnit af noterne, som sagsøgerne har henvist til, ikke har den objektivitet og troværdighed, som er nødvendige for, at de kan tillægges beviskraft.

- 145 I øvrigt bemærkes, at flere lokalaftaler med bestemmelser om importstop blev indgået den samme dag, som Rungis-protokollen blev underskrevet, eller derefter. I en note af 31. oktober 2001 fra FDSEA i Loire angives det således, at der på den pågældende dato er indgået en aftale mellem FDSEA, JA's departementscenter og »kødbranchen på departementplan«. I denne note anføres, at »samtlige indkaldte virksomheder [...] har underskrevet aftalen og har forpligtet sig til at anvende den«. Den aftale, der indgår i bilaget, er en næsten ordret gengivelse af aftalen af 24. oktober 2001 og indeholder en »[f]orpligtelse til midlertidigt importstop«. Det fremgår ligeledes af sagens akter, at der i departementet Isère i november 2001 blev indgået mindst tre lokalaftaler med slagterier i henhold til den nationale aftale, og som indeholdt en forpligtelse til midlertidigt importstop »indtil den nye nationale forhandling«. Aftalerne blev indgået med selskabet Provi før den 13. november 2001, den 13. november med Bigard-koncernen og den 15. november med selskaberne Carrel og Isère Viandes et salaisons.

- 146 Endvidere må sagsøgernes kritik af, at dokumenterne fra FRSEA i Basse-Normandie af 9. november 2001 og fra FDSEA i Finistère af 19. november 2001 blev anvendt i den anfægtede beslutning, afvises. Kritikken går ud på, at disse dokumenter blot var referater og ikke beviste, at de pågældende lokale aftaler indeholdt en forpligtelse til importstop. For det første bemærkes, at Kommissionen ikke citerede dokumentet af 19. november 2001 for at påvise, at aftalen indeholdt et importaspekt, men som et eksempel på den lokale anvendelse af prisaftalen (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 86 og præmis 114 ovenfor). For det andet kan det, hvad angår dokumentet af 9. november 2001, blot fastslås, at Kommissionen kun brugte dette til at illustrere, at der fandt en lokal kontrol af kødets oprindelse sted (jf. den anfægtede

beslutnings betragtning 80). I det pågældende dokument indgår rent faktisk følgende passage: »Orne og Calvados kontrollerer lastbiler med importeret kød: intet at bemærke.«

147 Også sagsøgernes argumenter på grundlag af den statistiske analyse af den franske import af oksekød må afvises. Selv om det er korrekt, at Kommissionen i den anfægtede beslutning konstaterede, at de foreliggende statistikker viste et mærkbart fald i importen i november 2001 i forhold til oktober 2001 og i december 2001 i forhold til november 2001, og at importmængden steg betydeligt igen i januar 2002 (den anfægtede beslutnings betragtning 78), bemærkes ikke desto mindre, at den konkluderede, at den faldende import ikke med sikkerhed kunne tilskrives aftalen (den anfægtede beslutnings betragtning 167). Da Kommissionen ikke anvendte disse statistiske data som grundlag for at bevise varigheden af importaspektet, er sagsøgernes argumenter, hvormed de har bestridt fortolkningen af disse tal, ikke relevante. Under alle omstændigheder finder Retten, at de statistikker, som sagsøgerne har fremlagt, ikke giver grundlag for at fastslå, at importaftalen ikke eksisterede efter den 31. oktober 2001.

148 Med hensyn til det argument, der er fremført af sagsøgeren i sag T-217/03, om, at denne ikke havde undertegnet Rungis-protokollen og således ikke var berørt af solidaritetsforpligtelsen i denne, skal det blot fastslås, at protokollen ikke indeholdt en ny aftale, men blot mildnede den oprindelige bestemmelse om importstop i aftalen af 24. oktober 2001, som sagsøgeren i sag T-217/03 havde undertegnet. Endvidere bemærkes, at sagsøgeren i sag T-217/03 på Rettens forespørgsel har erkendt, at denne hverken i forbindelse med undertegnelsen af Rungis-protokollen eller derefter underrettede sine medlemmer om den påståede ophævelse af restriktionerne på importen af oksekød. Sagsøgeren har forsvaret dette ved at gøre gældende, at sammenslutningens medlemmer ikke var berørt af importforanstaltningerne. Det bør dog bemærkes, at i hvert fald nogle af medlemmerne importerede kvæg til Frankrig, selv om der var tale om forholdsvis små mængder i forhold til den samlede import (jf. præmis 66 ovenfor).

149 Under hensyn til det anførte må det fastslås, at Kommissionen ikke har anlagt et fejlskøn ved at antage, at importaspektet af aftalen af 24. oktober 2001, på trods af Rungis-protokollen, ikke blev fuldstændig ophævet fra og med den 31. oktober 2001.

3. Beskyldningen om, sagsøgerne indgik en hemmelig mundtlig aftale efter november 2001

a) Parternes argumenter

150 Sagsøgerne har hævdet, at Kommissionen med urette har antaget, at parterne mundtligt og hemmeligt forlængede aftalen af 24. oktober 2001 ud over den 30. november 2001.

151 De har gjort opmærksom på, at en forlængelse af en aftale nødvendigvis må indebære, at der er beviser for, at alle parter har samtykket heri. I det foreliggende tilfælde burde Kommissionen således bevise, at producentsammenslutningerne og slagterisammenslutningerne nærrede det samme ønske om at fortsætte aftalen. Imidlertid havde slagteriernes repræsentanter, dvs. FNICGV og sagsøgeren i sag T-217/03, al mulig grund til ikke at forny aftalen efter dens udløb den 30. november 2001, efter at Kommissionen havde meddelt dem, at den anså aftalen for en tilsidesættelse af artikel 81 EF. FNICGV havde således den 30. november 2001 underrettet sine medlemmer om, at aftalen ikke blev fornyet.

152 Sagsøgerne har desuden bemærket, at det forhold, at man havde forventet eller drøftet en fornyelse af aftalen, ikke er tilstrækkeligt til at bevise, at den rent faktisk var blevet forlænget. De har også gjort gældende, at Kommissionen ikke

udelukkende kunne lægge indholdet af ensidige udtalelser kun fra kvægavlernes sammenslutninger til grund, da de udelukkende indeholdt faglige krav. Da Kommissionen har bevisbyrden, var den ifølge sagsøgerne forpligtet til at fremlægge dokumenter, der stammer fra slagterierne og bekræfter, at de tilsluttede sig opretholdelsen af prisaftalen på nationalt plan efter den 30. november 2001.

- 153 Sagsøgerne har bestridt de konklusioner, som Kommissionen drog af de håndskrevne noter fra direktøren for FNB vedrørende møderne den 29. november og 5. december 2001. Ifølge sagsøgerne fremgår det af disse dokumenter, at repræsentanterne for kvægavlerne under møderne gjorde opmærksom på, at de fra december 2001 ville gøre brug af fagforeningsaktioner for at forsøge at få slagterierne i området til at anvende prisaftalens priser. Sagsøgerne har ligeledes bestridt Kommissionens synspunkt, hvorefter den påståede hemmelige fornyelse af aftalen også vedrørte importen, og hævdede, at ingen af de forhold, som Kommissionen har nævnt, vedrørende de to møder den 29. november og 5. december 2001 havde noget som helst med importen at gøre.
- 154 Desuden har sagsøgerne anført, at Kommissionen forsøger at begrunde eksistensen af den mundtlige aftale med dennes hemmelige karakter. Selv om ordet »hemmelig« stod på FNB-repræsentantens papirer, var dette imidlertid ikke i overensstemmelse med den måde, kvægavlernes sammenslutninger offentliggjorde deres faglige krav på. Sagsøgerne har bemærket, at en hemmelig aftale ikke ville være interessant i denne sammenhæng, da formændene for de sammenslutninger, der indgik aftalen, ikke ville kunne underrette alle deres medlemmer herom.
- 155 For så vidt angår de lokale aftaler, der påstås indgået efter den 30. november 2001, har Kommissionen kun identificeret en enkelt, nemlig aftalen indgået den 18. december 2001 mellem FDSEA, JA i departementet Sarthe og Socopa-koncernen. Dette er den eneste aftale, som Kommissionen kan lægge til grund for at fastslå, at overtrædelsen blev forlænget ud over den 30. november 2001. Sagsøgerne har desuden hævdede, at Kommissionen ikke var i besiddelse af teksten til

denne aftale, og at de dokumenter, hvori den var nævnt, kun omtalte en prisaf tale, der ikke lignede den nationale aftale af 24. oktober 2001. Der er således hverken angivelse af dato, underskrivere, eller hvilken region der er tale om, i de »videreførte aftaler«, som Kommissionen hævder at have identificeret.

156 Endvidere har sagsøgeren i sag T-217/03 hævdet, at Kommissionen, da den ikke har fremlagt noget skriftligt fra slagterierne, eller som involverer slagterierne, burde have påvist iværksættelsen af den omtvistede aftale efter den 30. november 2001 på grundlag af prisforhøjelser på markedet, som beviste, at prisaf taltalen stadig gjaldt. Hvis Kommissionen havde forsøgt at påvise eksistensen af aftalen af 24. oktober 2001 ved prisoversigter på nationalt plan svarende til de tre første uger, hvor aftalen var gældende, ville den imidlertid ikke have kunnet fremlægge tal, som bekræftede påstanden om, at den pågældende aftale var videreført.

157 Endelig har sagsøgerne gjort gældende, at Kommissionen i en skrivelse af 26. november 2001 underrettede dem om, at der kun blev pålagt sanktioner, hvis der var tale om en forlængelse af den skriftlige aftale af 24. oktober 2001. De har konkluderet, at Kommissionen ved at pålægge dem sanktioner uden at have påvist eksistensen af den mundtlige aftale, som den påstår fulgte efter den skriftlige aftale, ikke alene har anlagt et åbenbart urigtigt skøn og begået retlige fejl, men også har undladt at overholde sine forpligtelser over for dem, hvilket udgør en tilsidesættelse af princippet om beskyttelse af den berettigede forventning.

158 Kommissionen har gjort gældende, at en aftale som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF ikke er underlagt nogen krav med hensyn til formen, og at en ikke-skriftlig aftale udmærket kan udgøre en aftale, som er omfattet af forbuddet. Kommissionen har bemærket, at sagsøgerne i anden halvdel af november 2001 stadig forventede, at den skriftlige aftale ville blive videreført, og at parterne, efter at have opgivet muligheden for en videreførelse i skriftlig form, blev enige om den hemmelige videreførelse af aftalen på to møder den 29. november og 5. december 2001. Kommissionen har

desuden bemærket, at der er talrige dokumenter, som beviser, at aftalen blev videreført efter den 30. november 2001, og hævdede, at det derfor ikke var nødvendigt også at fremlægge bevis for, at den har haft virkninger. Endelig har den anfægtet sagsøgernes fortolkning af dens skrivelse af 26. november 2001 og hævdede, at, da aftalen var blevet fornyet, er dette spørgsmål under alle omstændigheder uden relevans.

b) Rettens bemærkninger

159 Det bemærkes, at udløbsdatoen for aftalen af 24. oktober 2001 var fastsat til ultimo november 2001. Imidlertid fremgår det af den anfægtede beslutning, at formanden for FNICGV den 19. november 2001, dvs. nogle dage efter modtagelsen af Kommissionens begæring om oplysninger, meddelte formanden for FNSEA, at han så sig »forpligtet til allerede i dag at bringe aftalen til ophør« (den anfægtede beslutnings betragtning 54). Det fremgår dog ikke af sagen, at de øvrige parter i aftalen rent faktisk fremskyndede datoen for aftalens ophør. Desuden har sagsøgerne ikke bestridt, at aftalen af 24. oktober 2001 udløb den 30. november 2001, men at aftalen var blevet fornyet ud over denne dato ved en hemmelig, mundtlig aftale. Retten må derfor koncentrere sin undersøgelse om det sidstnævnte spørgsmål.

160 I denne henseende bemærkes, hvilket Kommissionen også bekræftede under retsmødet, at den pågældende overtrædelse i den anfægtede beslutning karakteriseres som en aftale, der er indgået mellem sammenslutninger, der repræsenterer kvægavlere, på den ene side, og sammenslutninger, der repræsenterer slagterier, på den anden. For at bevise eksistensen af den påståede mundtlige aftale, som var en fornyelse eller forlængelse af aftalen af 24. oktober 2001, skulle Kommissionen derfor, som sagsøgerne har hævdede, påvise, at såvel avlernes som slagteriernes repræsentanter havde tilsluttet sig aftalen.

- 161 På den anden side må sagsøgernes argumenter om, at Kommissionen ikke udelukkende kunne lægge de beviser, der var fremlagt af kvægavlernes repræsentanter, til grund, men også burde have fremlagt dokumenter, der stammede fra slagterierne, forkastes. Kommissionen var nemlig ikke forpligtet til at fremlægge beviser, der stammede direkte fra slagteriernes repræsentanter, hvis andre dokumenter i sagsakterne i tilstrækkelig grad understøttede deres deltagelse i aftalen (jf. i denne retning dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, præmis 512).
- 162 Det bemærkes imidlertid, at Kommissionen for at bevise, at aftalen af 24. oktober 2001 blev forlænget ud over den 30. november 2001, i den anfægtede beslutning støttede sig til en hel række beviser: for det første dokumenter, hvori det var angivet, at aftalens fornyelse var planlagt, og hvor nogle af dem var dateret efter FNICGV's påståede opsigelse heraf den 19. november 2001 (den anfægtede beslutnings betragtning 46-53); for det andet dokumenter, hvoraf det fremgik, at alle parter deltog i aftalen, sammen med en forpligtelse til ikke at afsløre den, som stammede fra to møder, der fandt sted den 29. november og 5. december 2001 (den anfægtede beslutnings betragtning 57-70); og for det tredje forhold, som tyder på, at aftalen var gældende efter den 30. november 2001 (den anfægtede beslutnings betragtning 78-95).
- 163 Disse beviser, som Kommission har fremlagt, skal herefter undersøges i lyset af de klagepunkter, som sagsøgerne har fremført i denne henseende.

Forberedelsen af aftalens forlængelse

- 164 Kommissionen har i den anfægtede beslutning bemærket, at parterne i anden halvdel af november 2001 påtænkte en skriftlig forlængelse af den omtvistede aftale (den anfægtede beslutnings betragtning 48-53). Kommissionen har bl.a. lagt de håndskrevne noter fra direktøren for FNB og en e-mail af 28. november 2001 fra en repræsentant fra FRSEA i Bretagne til FNB til grund.

- 165 For det første bemærkes, at det fremgår af disse håndskrevne noter, at der blev afholdt et arbejds møde — ifølge Kommissionen mellem den 22. og 27. november 2001 — hvor formanden for FNICGV, M.L.S., havde været til stede. Det fremgår af disse noter, at fremtiden for »Brancheaftalen« efter november 2001 var blevet drøftet, både hvad angår prisaspektet og hvad angår importaspektet. Under disse drøftelser havde FNICGV afvist at »fortsætte med skriftlig aftale«. Ifølge noterne ville man også »gå tilbage til en lovlig aftale«. Muligheden for at »udvikle aftalen« blev dog også drøftet.
- 166 For det andet bemærkes, at der i den nævnte e-mail af 28. november 2001 stod følgende: »fortsat anvendelse af pris aftalen i de kommende uger: alle slagterier er indstillet på at overholde pris aftalen, hvis alle operatører forpligter sig samtidig«. Denne passage viser dog kun, at visse slagterier havde til hensigt at overholde prisforanstaltningerne, hvis der blev indgået en aftale herom.
- 167 Det må derfor fastslås, at selv om det er korrekt, at Kommissionen var berettiget til at anvende disse dokumenter for at påvise, at sagsøgerne forestillede sig og havde drøftet en forlængelse af den skriftlige aftale af 24. oktober 2001, beviser disse dokumenter ikke i sig selv, at der rent faktisk skete en forlængelse.

Forlængelsen af aftalen på møderne den 29. november og 5. december 2001

- 168 Kommissionen har hævdet, at parterne efter at have opgivet tanken om en skriftlig forlængelse mødtes for at aftale en hemmelig forlængelse af aftalen. Dette skete på to møder den 29. november og 5. december 2001.

— Mødet den 29. november 2001

169 For så vidt angår mødet den 29. november 2001 behandler Kommissionen i den anfægtede beslutning (betragtning 57-60) først de håndskrevne noter fra direktøren for FNB. Noterne omtaler udtrykkeligt »møde torsdag den 29. november«. Som det fremgår af overskriften, drejer den første del af disse noter sig om forberedelsen af sagsøgernes svar på Kommissionens begæring om oplysninger af 9. november 2001. Her kan man bl.a. læse følgende udsnit: »Importen er fortsat[.] Ikke fuldstændig overholdelse af prisaftalen[.]. Aftalen, vanskeligheder → forhandle regionale pris-aftaler«, og især »OK, vi accepterer aftalens ophør«. Endvidere står der indrammet øverst til højre på papiret: »Ekstern information? + ikke længere aftale? ... + prisaf-tale«. På baggrund af sammenhængen vurderer Retten, at disse udsnit af noterne kun gengiver fastlæggelsen af den holdning, som sagsøgerne ville forsvare over for Kommissionen. I modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, beviser disse udsnit derfor ikke, at man havde besluttet at indstille anvendelsen af de omtvistede foranstaltninger.

170 Man kan således læse videre: »Kan ikke videreføres i den nuværende form, da den er ulovlig. Der skal fortsat udøves pres for at anvende interventionspriserne (hvilket i realiteten er at anvende prisaf-talen)[.] Uden at tale for meget om det.« Det fremgår af dette udsnit, at kvægavlernes sammenslutninger agtede at fortsætte med at kræve anvendelse af minimumspriserne, men denne gang formelt i form af fagforeningskrav. Der står nemlig videre: »Tale om vejledende priser Regionale prisaf-taler?«. Ligeledes indeholder noterne følgende passage: »Skrive brev til FNICGV — FNCBV [.] FNB[:] tager KOM til efterretning[.] ingen fremtidig aftale, men vi fortsætter vores fagforeningsmål«. Endelig kan man læse: »KOMM. Pressen[.] Prisaftalen = anti-EE, så vi stopper, men fortsætter med anbefaling af pris[.] vore avlere[.] fagforeningsmål«.

171 Desuden indeholder de håndskrevne noter passager, hvoraf det, i modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, fremgår, at slagteriernes repræsentanter havde tilsluttet

sig denne strategi, som gik ud på fortsat at sikre overholdelsen af minimumspriserne. Der står flere steder »LS«, hvilket Kommissionen, uden at være blevet modsagt af sagsøgerne, har identificeret som en betegnelse for formanden for FNICGV. Der står således følgende:

- »Aftale underskrevet: vi kan ikke lade den løbe videre (LS)[.] LS = OK til at overholde en fast pris for tilbagetrækning«. Lige under dette kommer en liste over priser for forskellige kategorier af oksekød, og omkring disse står der skrevet »OK aftale«.

- »Vejledende pris«, »målpris«, »målpris«, »rentabel pris«, »målpris avler«, »mål avler« LS = »jeg skriver intet/tlf«.

¹⁷² I disse udsnit forekommer initialerne »FT«, som formodentlig henviser til formanden for sagsøgeren i sag T-217/03, også flere gange.

¹⁷³ Endelig bemærkes, at der på sidste side i dokumentet (»Syntese«) står »God status, enstemmig[.] »aftale« om overholdelse af »målpris avler« (mundtlig/tlf.)«.

¹⁷⁴ Under hensyn til det anførte finder Retten, i modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, at de håndskrevne noter vedrørende mødet af 29. november 2001 kan fortolkes således, at repræsentanterne for slagterierne gav deres samtykke til en forlængelse af anvendelsen af de omtvistede foranstaltninger. Det må derfor afvises, at disse dokumenter kun viser, at avlernes sammenslutninger ønskede at fortsætte

anvendelsen af foranstaltningerne inden for rammerne af deres fagforeningsaktion uden for og uden en aftale med slagterierne. Dette synspunkt modsiges nemlig af noternes indhold.

175 Som det også er angivet i den anfægtede beslutning (jf. betragtning 63), bekræfter flere andre dokumenter også, at sagsøgerne på mødet den 29. november 2001 indgik en mundtlig aftale om at videreføre den omtvistede aftale.

176 For det første udtalte næstformanden for FNB, M.G.H., i et interview med *Vendée agricole* den 4. december 2001, der findes på FNSEA's internetadresse: »I sidste uge understregede vi, hvor vigtig prisaftalen er for at få stoppet prisfaldet. Virksomhederne erkender dens virkning, men de ønsker samtidig at følge henstillingerne fra Bruxelles. I Frankrig vil vi ikke længere tale om en brancheaftale om priser, men om mål for minimumspriser. Vi vil fortsat kræve, at man anvender fagforeningernes priser!« Næstformanden for FNB tilføjede: »Der findes intet skriftligt om den nye aftale. Kun ord. Men af meget stor betydning. Virksomhedernes repræsentanter på nationalt niveau meddelte ligeledes mundtligt indholdet af deres drøftelser.« Endelig sagde næstformanden vedrørende flere slagterier i Vendée: »Vi vil henvende os til dem for at få oplyst, om de har modtaget de samme retningslinjer [om de priser, der blev drøftet den foregående uge] for deres nationale struktur, som vi har.«

177 For det andet gøres der i den anfægtede beslutnings betragtning 64 opmærksom på en notits fra 5. december 2001 fra sammenslutningen i Vendée, hvor følgende nyhed kan læses: »[D]en mundtlige aftale, der blev indgået i slutningen af sidste uge, for oksekødssektoren er længe om konkret at blive anvendt [...] Hele branchen skulle omtale denne aftale i begyndelsen af ugen.« Efter at have nævnt drøftelserne mellem demonstranter og et slagteri understreges det i dokumentet: »[S]lagteriets ledelse diskuterede med [formanden for FNICGV]. Sidstnævnte bekræftede drøftelserne i sidste uge.«

— Mødet den 5. december 2001

- 178 Med hensyn til det møde, der blev afholdt den 5. december 2001 i anledning af »Journée nationale de la viande bovine«, skal Retten først undersøge en e-mail af 6. december 2001 fra en repræsentant for FRSEA i Bretagne til formændene for FDSEA i regionen, som også behandles i den anfægtede beslutnings betragtning 66. I mailen, hvor der henvises til »mødet i går«, hedder det:

»Hvad angår minimumspriserne erklærede de nationale formænd for FNICGV og FNGBV, at de var klar over nødvendigheden af at bevare markedspriserne og dele den med deres medlemmer. Ikke desto mindre får vi ingen skriftlig aftale om dette punkt, og en bevarelse af priserne vil afhænge af vores evne til i tilstrækkelig grad at bevare presset i branchen. Jeg foreslår derfor allerede ved udgangen af denne uge at tage kontakt [...] med slagterierne i de respektive departementer for at sikre, at de fortsat er indstillet på at holde priserne på det allerede eksisterende og ajourførte niveau og oplyse dem om den fagforeningsaktion, som vi allerede i næste uge vil kunne iværksætte, hvis denne forpligtelse ikke opfyldes.«

- 179 Endvidere tages der i den anfægtede beslutnings betragtning 67 hensyn til en håndskreven informationsnote fra FNPL, som blev sendt pr. telefax den 10. december 2001, og som også omtaler »Journée nationale viande bovine«, der »sikrede en fortsat overholdelse af prisaftalen«. I denne note tilkendes det, at »repræsentanterne for slagterierne ([FT og LS]) accepterer en mundtlig videreførelse af prisaftalen«.

- 180 Endelig henvises der i den anfægtede beslutnings betragtning 68 og 69 til andre passager i de håndskrevne noter fra direktøren for FNB under overskriften »Journée Viande bovine — 5. december 2001«. Disse noter indeholder følgende passager: »sig ikke længere »mod import«, gå til RHD [cateringsektoren]«, »[e]n fejl = at have skrevet importstop, men vi fik besked fra Bruxelles og andre fra COPA. Uden at skrive det: lad os fortsat anvende »målpriser« eller prisniveauer, under hvilke priserne ikke må [falde]. Ligeledes står der, efter bemærkninger fra formanden for

sagsøgeren i sag T-217/03 og formanden for FNICGV: »Vi kan ikke længere skrive, men fortsætte.« Formanden for FNICGV har ifølge noterne desuden udtalt: »Vi fastholder [vores forpligtelse] vedrørende den særlige købspris«, og »beskeden er gået videre til vores virksomheder. Uformelt fortsætter prisaftalen.« Endelig udtalte formanden for sagsøgeren i sag T-217/03 i denne forbindelse: »Ja OK, men alle skal anvende den.« Hvad det sidstnævnte citat angår, indebærer henvisningen til, at »alle skal anvende den«, i modsætning til hvad sagsøgeren i sag T-217/03 har hævdet, at det ikke var umuligt, at prisaftalen blev anvendt, og at den pågældende erklæring ikke mister sin bevismæssige karakter.

Aftalens anvendelse efter den 30. november 2001

- 181 Desuden omtaler den anfægtede beslutning adskillige aktiviteter på lokalt niveau, som bekræfter, at aftalen fortsat blev anvendt efter den 30. november 2001 (den anfægtede beslutnings betragtning 92-94).
- 182 Det fremgår bl.a. af en note fra FDSEA i Vendée af 18. december 2001, at et slagteri (Socopa-gruppen) efter en blokade af dets bygninger accepterede at anvende prisaftalen for kokød indtil den 11. januar 2002.
- 183 Endvidere indeholder sagens akter to eksemplarer af et dokument med titlen »Aftalen af 25. oktober 2001 (forlænget)«, hvor følgende kan læses: »Undertegnet og anvendt af FNSEA, FNB, FNICGV og FNCB/SICA«. Som sagsøgerne har bemærket, er disse dokumenter ikke dateret. Kommissionen har imidlertid, i den anfægtede beslutnings betragtning 94, fastslået, at de vedrører henholdsvis en telefax fra »FDSEA 79« af 13. december 2001 og et dokument, som FDSEA i Deux-Sèvres sendte samme dag til et slagteri.

184 Endelig står der følgende i en telefax, som den 11. december 2001 blev sendt fra en repræsentant for FDSEA i Maine-et-Loire til direktøren for FNB med titlen »kontrol i slagterier i Maine-et-Loire«: »intet unormalt — prisaftalen anvendes — ingen import«.

Konklusioner

185 Under hensyn til det anførte fastslår Retten, at Kommissionen på tilstrækkelig vis i den anfægtede beslutning har godtgjort, at sagsøgerne mundtligt og hemmeligt videreførte den omtvistede aftale efter dens udløb den 30. november 2001 uagtet Kommissionens skrivelser af 26. november 2001, hvori den meddelte, at aftalen udgjorde en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler.

186 Denne konstatering kan ikke svækkes ved sagsøgernes argumenter om, at en hemmelig forlængelse af aftalen ville betyde, at den var helt uden virkning. Det må fastslås, at sagsakterne rent faktisk indeholder flere henvisninger til sagsøgernes ønske om ikke at røbe for omverdenen, at repræsentanterne for henholdsvis kvægavlerne og slagterierne havde forpligtet sig efter den skriftlige aftales udløb. Retten finder ikke, at aftalens hemmelige karakter medførte, at den var helt uden virkning, især da avlernes sammenslutninger fortsatte med offentligt at kræve priserne i aftalen, selv om det tilsyneladende skete i form af fagforeningsaktioner, og med at meddele deres medlemmer disse priser. Ligeledes kan det ud fra sagsakterne fastslås, at repræsentanterne for slagterierne også underrettede visse slagterivirksomheder mundtligt om aftalen (jf. præmis 177 ovenfor).

187 Desuden finder Retten ikke, at en note fra FNICGV af 30. november 2001, hvor der står: »De aftalte minimumspriser for udsætterkøer fastsat den 24. oktober 2001 er ikke og vil ikke blive videreført«, og »det var konklusionen på det møde, der blev

afholdt i går i Paris med deltagelse af aftaleparterne«, er tilstrækkeligt grundlag for en afvisning af, at aftalen blev videreført. Retten er nemlig af den opfattelse, at denne udtalelse var et led i FNICGV's officielle kommunikationsstrategi, især efter at Kommissionen havde advaret sammenslutningen om, at den muligvis ville blive pålagt sanktioner på grund af den omtvistede aftale. Under alle omstændigheder findes der, som der er gjort rede for i det ovenstående, dokumenter efter denne dato, som beviser, at formanden for FNICGV deltog i fornyelsen af aftalen.

188 Endelig var Kommissionen, i modsætning til hvad sagsøgerne har gjort gældende, ikke forpligtet til at bevise, at aftalen blev videreført, ved at undersøge dens virkning på de anvendte priser i den pågældende periode, da den har bevist dette på grundlag af dokumenter.

189 Det fastslås derfor, at Kommissionen i den anfægtede beslutning med rette anså overtrædelsen for at have fundet sted i perioden fra den 24. oktober 2001 til den 11. januar 2002.

190 Dette anbringende må derfor forkastes i det hele.

C — Det tredje anbringende om, at Kommissionen har undladt at anvende undtagelsen i henhold til forordning nr. 26

1. Parternes argumenter

191 Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen har tilsidesat forordning nr. 26 og anlagt åbenbart urigtige skøn og begået retlige fejl ved at afvise at lade den

omtvistede aftale være omfattet af den undtagelse fra anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF, som er fastsat i nævnte forordnings artikel 2 gældende for visse aktiviteter vedrørende produktion eller salg af landbrugsprodukter, og de har hævdet, at den pågældende aftale var nødvendig for virkeliggørelsen af den fælles landbrugspolitik mål.

- 192 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at den omtvistede aftale, som det også anerkendes i den anfægtede beslutning, havde til formål at sikre kvægavlerne en rimelig levestandard. De har desuden bemærket, at målet vedrørende stabilisering af markedet ligeledes var opnået, da der med den pågældende aftale blev indført en prismekanisme, som var med til at afhjælpe de eksisterende forstyrrelser og gav kvægavlerne mulighed for at afsætte deres produktion til rentable priser og således stå krisen igennem uden at måtte forlade markedet. Aftalen bragte ikke derved målene vedrørende forøgelse af produktiviteten, forsyningsikkerhed og sikring af rimelige priser for forbrugere i fare, idet den var neutral i forhold til disse.
- 193 Sagsøgerne har givet udtryk for den opfattelse, at Kommissionen i nærværende sag var forpligtet til at forsøge at finde en fællesnævner for disse forskellige mål (Domstolens dom af 24.10.1973, sag 5/73, Balkan-Import-Export, Sml. s. 1091, præmis 24, og af 17.12.1981, forenede sager 197/80-200/80, 243/80, 245/80 og 247/80, Ludwigshafener Walzmühle m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 3211, præmis 41). Især på baggrund af den særlige krise i oksekødssektoren burde den have prioriteret målet vedrørende stabilisering af markedet og sikring af en rimelig levestandard til landbefolkningen højest. Kommissionen burde derfor have fundet, at en afvejning af samtlige de mål, der er omhandlet i artikel 33, stk. 1, EF, gav mulighed for at konkludere, at undtagelsen i forordning nr. 26 fandt anvendelse.
- 194 Sagsøgerne i sag T-245/03 har endvidere kritiseret de synspunkter, som Kommissionen giver udtryk for i den anfægtede beslutnings betragtning 146 og 147, med hensyn til, at den omstændighed, at de vedtagne foranstaltninger ikke var

foreskrevet ved forordning nr. 1254/1999, i sig selv er tilstrækkeligt til at udelukke anvendelsen af undtagelsen i artikel 2 i forordning nr. 26. Sagsøgeren i sag T-217/03 har fremført, at Kommissionen har anlagt et åbenbart urigtigt skøn og begået retlige fejl ved at antage, at aftalen ikke indgik i målene for den fælles markedsordning. Sagsøgeren har navnlig hævdet, at aftalen var i overensstemmelse med målene i betragtning 2 og 31 i forordning nr. 1254/1999 og i forordningens artikel 38, stk. 1.

195 Endelig har sagsøgerne gjort gældende, at Kommissionen har anlagt et åbenbart urigtigt skøn og begået retlige fejl ved at anse den omtvistede aftale for at være uforholdsmæssig. Desuden har Kommissionen ikke begrundet denne konklusion og heller ikke angivet, hvilke andre foranstaltninger end dem, der indgik i den omtvistede aftale, det havde været tilladt at anvende for at bremse det voldsomme prisfald.

196 Kommissionen har gjort gældende, at undtagelsen i artikel 2 i forordning nr. 26 skal fortolkes og anvendes indskrænkende. I det foreliggende tilfælde kunne den omtvistede aftale højst synes relevant med henblik på et opnå det ene af de fem mål, der er opstillet i artikel 33 EF (målet om at sikre landbefolkningen en rimelig levestandard), og var klart uforenelig med de fire øvrige mål. Desuden går den ud over rammerne for den fælles markedsordning for oksekødssektoren og synes under alle omstændigheder at være en uforholdsmæssig foranstaltning til at nå de tilstræbte mål. Aftalen kunne under ingen omstændigheder være omfattet af den pågældende undtagelse.

2. Rettens bemærkninger

197 Det bemærkes indledningsvis, at opretholdelse af en effektiv konkurrence på markederne for landbrugsprodukter er en af målsætningerne med den fælles landbrugspolitik. Selv om det er korrekt, at artikel 36 EF overlader det til Rådet at beslutte, i hvilket omfang de fællesskabsretlige konkurrenceregler skal finde anvendelse på produktionen af og handelen med landbrugsprodukter, under

hensyntagen til den særlige situation for markederne for disse varer, fastslår bestemmelsen ikke desto mindre princippet om, at de fællesskabsretlige konkurrenceregler kan finde anvendelse inden for landbrugssektoren (Domstolens dom af 9.9.2003, sag C-137/00, Milk Marque og National Farmers' Union, Sml. I, s. 7975, præmis 57 og 58).

- 198 I henhold til artikel 1 i forordning nr. 26 finder artikel [81], stk. 1, EF anvendelse på alle aftaler, vedtagelser og former for praksis, der er omhandlet i denne bestemmelse, og som vedrører produktionen af eller handelen med de i EF-traktatens bilag [I] anførte varer, herunder især levende dyr og kød og spiselige slagtebiprodukter med forbehold af bestemmelserne i forordningens artikel 2. Sidstnævnte bestemmelse fastsætter bl.a., at artikel [81], stk. 1, EF ikke gælder for aftaler, vedtagelser og former for praksis, som er nødvendige for at nå den fælles landbrugspolitikens mål, der er angivet i artikel [33] EF.
- 199 Med hensyn til en fravigelse af den almindelige regel i artikel 81, stk. 1, EF skal artikel 2 i forordning nr. 26 fortolkes indskrænkende (Domstolens dom af 12.12.1995, sag C-399/93, Oude Luttikhuis m.fl., Sml. I, s. 4515, præmis 23, og Rettens dom af 14.5.1997, forenede sager T-70/92 og T-71/92, Florimex og VGB mod Kommissionen, Sml. II, s. 693, præmis 152). Desuden fremgår det af fast retspraksis, at artikel 2, stk. 1, første punktum, i forordning nr. 26, som omhandler den påberåbte undtagelse, kun finder anvendelse, hvis den pågældende aftale er fordelagtig med henblik på at nå alle de i artikel 33 angivne mål (dommen i sagen Oude Luttikhuis m.fl., præmis 25, dommen i sagen Florimex og VGB mod Kommissionen, præmis 153; jf. desuden i denne retning dommen i sagen Frubo mod Kommissionen, præmis 25-27). Retten har dog anført, at Kommissionen, hvis der opstår en konflikt mellem disse til tider forskellige målsætninger, kan forsøge at forene dem (dommen i sagen Florimex og VGB mod Kommissionen, præmis 153). Endelig fremgår det af selve ordlyden af artikel 2, stk. 1, første punktum, i forordning nr. 26, at den pågældende aftale skal være »nødvendig« for at nå de angivne mål (dommen i sagen Oude Luttikhuis m.fl., præmis 25; jf. desuden i denne retning dommen i sagen Florimex og VGB mod Kommissionen, præmis 171 og 185).

200 I henhold til artikel 33, stk. 1, EF har den fælles landbrugspolitik til formål:

- »a) at forøge landbrugets produktivitet ved fremme af den tekniske udvikling, ved rationalisering af landbrugsproduktionen og ved den bedst mulige anvendelse af produktionsfaktorerne, især arbejdskraften

- b) herigennem at sikre landbrugsbefolkningen en rimelig levestandard, især ved en forhøjelse af de individuelle indkomster for de i landbruget beskæftigede personer

- c) at stabilisere markederne

- d) at sikre forsyningerne

- e) at sikre forbrugerne rimelige priser på landbrugsvarer«.

201 Sagsøgerne har i det væsentlige anført, at den omtvistede aftale var nødvendig for at nå to af disse mål, nemlig målet om at sikre landbrugsbefolkningen en rimelig levestandard og målet om at stabilisere markederne, og at den var neutral i forhold til de tre øvrige mål, som den således ikke berørte.

- 202 Som sagsøgerne har gjort opmærksom på, var hovedformålet med den omtvistede aftale at komme de franske kvægavlere til hjælp i den krisesituation, som sektoren befandt sig i på tidspunktet for de faktiske begivenheder. Den kan derfor anses for at have til formål at sikre landbrugsbefolkningen en rimelig levestandard som omhandlet i artikel 33, stk. 1, litra b), EF.
- 203 Retten finder derimod ikke, at aftalen af 24. oktober 2001 tog sigte på at stabilisere markederne som omhandlet i artikel 33, stk. 1, litra c), EF, og finder heller ikke, at den kan anses for at være nødvendig i denne henseende. Som angivet i den anfægtede beslutning, skyldtes den krise, som oksekødssektoren gennemgik fra 2000 til 2001, en stærk uligevægt mellem udbud og efterspørgsel, som først og fremmest skyldtes et kraftigt fald i forbruget på grund af den tillidskrise, der opstod, efter at der var konstateret nye tilfælde af kogalskab og mund- og klovesyge (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 12, 13 og 142). For at stabilisere markederne krævedes derfor først og fremmest foranstaltninger med henblik på at reducere udbuddet, som var alt for stort, og fremme forbruget af oksekød, som var stærkt faldende.
- 204 Den omtvistede aftale indeholdt imidlertid ikke foranstaltninger i denne retning. Desuden var de minimumspriser, som den fastsatte, ikke alene ikke i stand til at bidrage til stabilisering af markederne, de kunne også modarbejde dette mål, for så vidt som de kunne medføre en prisforhøjelse, som ville kunne reducere forbruget yderligere og øge forskellen mellem udbud og efterspørgsel endnu mere. Indførelsen af en prisaftale udgjorde desuden en kunstig prisfastsættelse, som er i strid både med en naturlig prisdannelse på markedet og med foranstaltninger til støtte og offentlig intervention. Endvidere ville der kun være tale om en rent konjunkturbaseret foranstaltning, som ikke ville kunne skabe nogen virkninger på mellemlang eller langt sigt på det pågældende marked. Desuden risikerede begrænsningen af importen af oksekød til Frankrig at fordreje samhandelen inden for Fællesskabet med oksekød og således ødelægge de pågældende markeders stabilitet i flere medlemsstater.

205 På samme måde kan en aftale, der begrænser importen af billigere varer og fastsætter minimumspriser, heller ikke anses for neutral i forhold til det mål om at sikre forbrugerne rimelige priser, som er fastsat i artikel 33, stk. 1, litra e), EF. Som Kommissionen anfører i den anfægtede beslutnings betragtning 144, hvilket ikke er modsagt af sagsøgerne, var det sandsynligt, at importstoppet ville medføre prisforhøjelser for cateringsektorens vedkommende, som er en stor aftager af importeret kød. Selv om prisaftalen gjaldt ved ankomsten til slagteriet, var det også muligt, at den blev overvæltet på forbrugerne.

206 Under hensyn til det anførte må det fastslås, at den omtvistede aftale kun kan anses for nødvendig i forhold til målet om at sikre landbrugsbefolkningen en rimelig levestandard. Derimod risikerede aftalen i hvert fald at bringe fastsættelsen af rimelige forbrugerpriser på landbrugsprodukter i fare. Endelig vedrørte den ikke — og var i langt mindre grad nødvendig for — stabiliseringen af markederne, for at sikre forsyningerne og for at forøge landbrugets produktivitet. I lyset af den i præmis 199 nævnte retspraksis finder Retten derfor, at Kommissionen ikke anlagde noget fejlskøn, da den vurderede, at det ud fra en afvejning af disse forskellige mål ikke kunne konkluderes, at undtagelsen i artikel 2, stk. 1, første punktum, i forordning nr. 26 fandt anvendelse i denne sag.

207 Endvidere forkastes de klagepunkter, der er fremført vedrørende den anfægtede beslutnings betragtning 146 og 147, hvori Kommissionen fastslår, at den omtvistede aftale ikke er blandt de midler, der er foreskrevet i lovgivningen om den fælles markedsordning for oksekød, bl.a. forordning nr. 1254/1999. I modsætning til, hvad sagsøgerne i sag T-245/03 har hævdet, konkluderede Kommissionen ikke, at denne omstændighed i sig selv var tilstrækkelig til at udelukke, at undtagelsen i medfør af forordning nr. 26 kunne finde anvendelse, men tog blot hensyn til dette element, hvilket i øvrigt var berettiget, da den konkluderede, at den pågældende aftale ikke var nødvendig for at nå målene i den fælles landbrugspolitik (jf. i denne retning dommen i sagen Florimex og VGB mod Kommissionen, præmis 148-151). Det synspunkt, som sagsøgeren i sag T-217/03 har givet udtryk for, om, at aftalen var

omfattet af målene i henhold til denne forordning, må ligeledes afvises. De bestemmelser, som sagsøgeren har angivet (forordningens betragtning 2 og 31 samt artikel 38, stk. 1), omhandler blot EF-institutionernes mulighed for at træffe foranstaltninger i tilfælde af forstyrrelser af markedet (jf. i denne henseende forordningens artikel 43) og berettiger ikke en privat aftale om importbegrænsning og fastsættelse af minimumspriser.

208 Endelig afvises, med hensyn til de omtvistede foranstaltningers proportionalitet, klagepunktet om tilsidesættelse af begrundelsespligten. Kommissionen har i den anfægtede beslutnings betragtning 148 anført tilstrækkelig begrundelse for, at den konkluderede, at prisfastsættelsen og importstoppet udgjorde alvorlige konkurrencebegrænsninger og ikke kunne anses for at stå i rimeligt forhold til de mål, der søgtes opnået med aftalen. I modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, var Kommissionen ikke forpligtet til at angive, hvilke foranstaltninger sagsøgerne kunne have vedtaget, for at deres aftale var i overensstemmelse med artikel 2 i forordning nr. 26. Klagepunktet om, at Kommissionen har anlagt en fejl ved at tage hensyn til den uforholdsmæssige karakter af aftalens foranstaltninger i sin undersøgelse af, om undtagelsen i ovennævnte bestemmelse fandt anvendelse, kan heller ikke godtages. I henhold til fast retspraksis, hvad angår anvendelsen af denne undtagelse, kan foranstaltninger nemlig kun anses for at være nødvendige for at nå målene i den fælles landbrugspolitik, hvis de er forholdsmæssige (jf. i denne retning dommen i sagen Florimex og VGB mod Kommissionen, præmis 177). Selv om der i det foreliggende tilfælde tages hensyn til landbrugsmarkedernes særlige karakter og krisen i oksekødssektoren på tidspunktet for de faktiske begivenheder, kan importbegrænsningen og prisfastsættelsen imidlertid ikke anses for foranstaltninger, der står i forhold til de mål, der søges opnået, da der var tale om alvorlige tilsidesættelser af konkurrenceretten.

209 Det følger heraf, at dette anbringende bør forkastes.

D — *Det fjerde anbringende om tilsidesættelse af retten til kontradiktion*

1. Parternes argumenter

- 210 Sagsøgerne har anført, at klagepunktsmeddelelsen, som udgør anvendelsen af det grundlæggende princip om retten til forsvar, skal være formuleret i vendinger, der, selv om de er kortfattede, er tilstrækkeligt klare til, at parterne reelt kan forstå, hvilken adfærd der lægges dem til last, for at de kan forsvare sig effektivt, før Kommissionen vedtager en endelig beslutning (Rettens dom af 14.5.1998, sag T-352/94, Mo och Domsjö mod Kommissionen, Sml. II, s. 1989, præmis 63).
- 211 I det foreliggende tilfælde har sagsøgerne for det første kritiseret Kommissionen for ikke at have nævnt i sin klagepunktsmeddelelse, at den med henblik på fastsættelsen af bøderne til sammenslutningerne, bortset fra FNSEA, ville tage hensyn til størrelsen af de årlige kontingenter, som er indbetalt af deres medlemmer. For det andet har sagsøgerne anført, at Kommissionen i sin klagepunktsmeddelelse slet ikke nævnte, at den ville beregne størrelsen af bøderne på grundlag af årsomsætningen for deres direkte eller indirekte medlemmer. Kommissionen har således ikke oplyst dem om de faktiske og retlige forhold, som den har lagt til grund for den anfægtede beslutning, herunder de væsentlige elementer, den ville anvende ved beregningen af bøderne, og sagsøgerne har derfor ikke kunnet fremsætte bemærkninger i denne henseende.
- 212 Sagsøgerne har bemærket, at Domstolen har fastslået, at en klagepunktsmeddelelse, hvori alene en kollektiv enhed anses for at have begået en overtrædelse, ikke er tilstrækkelig til at orientere de selskaber, der udgør denne enhed, om, at de vil blive pålagt bøder individuelt, hvis overtrædelsen måtte blive fastslået, og ikke er

tilstrækkelig til at advare de berørte selskaber om, at bøden vil blive udmålt på grundlag af en vurdering af hvert enkelt selskabs deltagelse i den adfærd, som udgør den påståede overtrædelse (Domstolens dom af 16.3.2000, forenede sager C-395/96 P og C-396/96 P, Compagnie maritime belge transports m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1365, præmis 144-146).

- 213 Endelig har sagsøgerne gjort gældende, at den omstændighed, at Kommissionen den 10. januar 2003 sendte dem en skrivelse, hvori den anmodede om økonomiske oplysninger, ikke var tilstrækkeligt til at sikre overholdelsen af retten til kontradiktion. Da skrivelsen blev udfærdiget, efter at sagsøgerne havde fremsat deres bemærkninger, og efter høringen, var de ikke længere i stand til at tage til genmæle hvad dette aspekt angår. Desuden fremgik Kommissionens planer ikke af denne anmodning.
- 214 Kommissionen har bemærket, at den i henhold til fast retspraksis kun er forpligtet til i sin klagepunktsmeddelelse at anføre, at den vil undersøge, om der bør pålægges virksomhederne bøder, og anføre de væsentlige faktiske og retlige momenter, som kan medføre bødepålæg (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 21).
- 215 Ifølge Kommissionen kunne sagsøgerne ikke være uvidende om, at der ville blive taget hensyn til kontingenterne fra deres medlemmer, og de har haft rigelige muligheder for at fremsætte bemærkninger vedrørende klagepunktsmeddelelsen. De havde også mulighed for at udtale sig om spørgsmålet om deres medlemmers omsætning, da Kommissionen den 10. januar 2003 sendte dem en anmodning om oplysninger i denne henseende (jf. i denne retning dommen i sagen Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen, præmis 23).
- 216 Endelig er dommen i sagen Compagnie maritime belge transports m.fl. mod Kommissionen, som sagsøgerne har påberåbt sig, efter Kommissionens opfattelse

ikke relevant. I nærværende sag fremgik det helt tydeligt af klagepunktsmeddelelsen, at Kommissionen påtænkte at pålægge sagsøgerne, som denne meddelelse var rettet til, bøder, og således ikke de regionale eller regionale sammenslutninger eller de enkelte landmænd. På baggrund af den retspraksis, der tager hensyn til medlemmer af selskaber, kunne sagsøgerne meget vel have haft kendskab til risikoen og kunne have taget til genmæle under den administrative procedure.

2. Rettens bemærkninger

²¹⁷ Det er et grundlæggende princip i fællesskabsretten, at der skal indrømmes ret til kontradiktion i enhver procedure, som kan føre til, at der pålægges sanktioner, navnlig bøder eller tvangsbøder, og at dette princip skal overholdes, også når der er tale om en procedure af administrativ karakter (Rettens dom af 14.5.1998, sag T-308/94, Cascades mod Kommissionen, Sml. II, s. 925, præmis 39). Ifølge dette princip udgør klagepunktsmeddelelsen en væsentlig proceduremæssig garanti. Denne klagepunktsmeddelelse skal klart angive de væsentlige faktiske forhold, som Kommissionen støtter sig på i denne fase af proceduren (dommen i sagen *Compagnie maritime belge transports m.fl. mod Kommissionen*, præmis 142).

²¹⁸ Det følger af fast praksis, at når Kommissionen i klagepunktsmeddelelsen udtrykkeligt anfører, at den vil undersøge, om de berørte virksomheder bør pålægges bøder, og den anfører de væsentligste faktiske og retlige faktorer, som kan medføre bødepålæg, herunder den formodede overtrædelses grovhed og varighed samt spørgsmålet om, hvorvidt den er begået forsætligt eller uagtsomt, opfylder den sine forpligtelser til at respektere virksomhedernes ret til at blive hørt. Dermed giver den virksomhederne tilstrækkelige oplysninger til at kunne tage til genmæle, ikke blot for så vidt angår konstateringen af, at der foreligger en overtrædelse, men også for så vidt angår bødepålægget (dommen i sagen *Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, præmis 21, og i sagen *ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen*, præmis 78).

- 219 Sagsøgerne har hævdet, at Kommissionen i sin klagepunktsmeddelelse burde have angivet, at den ville tage deres årlige kontingenter i betragtning ved fastsættelsen af bøden til sammenslutningerne, bortset fra FNSEA, og at den ville beregne bødebeløbet på grundlag af omsætningen hos sagsøgernes medlemmer.
- 220 I denne henseende bemærkes for det første, at Kommissionen i den anfægtede beslutning lagde de kontingenter, som var betalt til sagsøgerne, til grund for beregningen af bødernes grundbeløb (den anfægtede beslutnings betragtning 169 og 170). Efter, på baggrund af overtrædelsens grovhed, at have fastsat et grundbeløb for bøden til den største landbrugssammenslutning (FNSEA) på 20 mio. EUR anvendte Kommissionen nemlig forholdet mellem det årlige kontingentbeløb, der var indbetalt til hver enkelt af de øvrige sammenslutninger, og det kontingentbeløb, der var indbetalt til FNSEA, som et objektive kriterium, der viser de forskellige landbrugssammenslutningers relative størrelse og dermed deres ansvar i den konkrete overtrædelse. Beløbene blev således fastsat til en femtedel (FNPL), en tiendedel (FNB og FNCBV) og en tyvendedel (JA) af FNSEA's bøde.
- 221 For det andet bemærkes, at Kommissionen, som den også har oplyst for Retten, tog sagsøgernes basismedlemmers omsætning i betragtning for at kontrollere, at de pålagte bøder lå inden for det loft på 10%, som er fastlagt i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.
- 222 Domstolen har imidlertid fastslået, at det på utilladelig vis ville foregribe Kommissionens beslutning, hvis klagepunktsmeddelelsen indeholdt oplysninger om størrelsen af de påtænkte bøder, så længe virksomhederne ikke har haft mulighed for at fremsætte deres bemærkninger til de klagepunkter, der er gjort gældende mod dem (dommen i sagen *Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, præmis 21, og i sagen *ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen*, præmis 66). Det ville også, i endnu højere grad, på utilladelig vis foregribe denne beslutning, hvis klagepunktsmeddelelsen omtalte det forhold, at den bøde, som

eventuelt ville blive pålagt ved den endelige beslutning, ville ligge inden for loftet på 10%.

223 I øvrigt er dommen i sagen *Compagnie maritime belge transports m.fl. mod Kommissionen*, i modsætning til, hvad sagsøgerne har hævdet, ikke relevant i det foreliggende tilfælde. Domstolen fastslog i denne doms præmis 143-146, at Kommissionen er forpligtet til i klagepunktsmeddelelsen klart at angive, hvilke personer der vil kunne blive pålagt en bøde, samt at en klagepunktsmeddelelse, hvori alene en kollektiv enhed anses for at have begået en overtrædelse, ikke er tilstrækkelig til at orientere de selskaber, der udgør denne enhed, om, at de vil blive pålagt bøder individuelt, hvis overtrædelsen måtte blive fastslået, og ikke er tilstrækkelig til at advare dem om, at bøden vil blive udmålt på grundlag af en vurdering af deres deltagelse i den omhandlede adfærd. I de foreliggende sager har Kommissionen imidlertid ikke pålagt sagsøgernes direkte eller indirekte medlemmer bøder, men sagsøgerne selv i forhold til deres respektive ansvar i overtrædelsen (den anfægtede beslutnings betragtning 169 og artikel 1 og 3), sådan som den også anførte i klagepunktsmeddelelsen. Den omstændighed, at der er taget hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en virksomhedssammenslutning, der har begået en overtrædelse, betyder nemlig ikke, at der er pålagt medlemmerne en bøde (Rettens dom af 23.2.1994, forenede sager T-39/92 og T-40/92, CB og *Europay mod Kommissionen*, Sml. II, s. 49, præmis 139).

224 Under hensyn til det anførte fastslår Retten, at Kommissionen ikke har tilsidesat sagsøgernes ret til kontradiktion, idet den i klagepunktsmeddelelsen undlod at anføre, at den påtænkte at tage hensyn til de kontingentbeløb, de havde modtaget, og deres medlemmers årlige omsætning med henblik på henholdsvis beregningen af bødernes grundbeløb og kontrollen af, at bøderne lå under den maksimumsgrænse på 10%, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

225 Som følge heraf må dette anbringende forkastes.

E — *Det femte anbringende om tilsidesættelse af begrundelsespligten*

1. Parternes argumenter

- ²²⁶ Sagsøgerne har gjort opmærksom på, at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at udøve deres legalitetskontrol og for den berørte at gøre sig bekendt med begrundelsen for den trufne foranstaltning med henblik på at kunne forsvare sine rettigheder og afgøre, om beslutningen er lovlig (Rettens dom af 14.5.1998, sag T-310/94, Gruber + Weber mod Kommissionen, Sml. II, s. 1043, præmis 40).
- ²²⁷ De har gjort gældende, at den anfægtede beslutning ikke nævnte beløbet for den omsætning, som Kommissionen har taget i betragtning ved fastsættelsen af bøden, og heller ikke kontrollen af, om maksimumsgrænsen på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 var overskredet. Kommissionen anførte således ikke, at den havde besluttet at udregne maksimumsgrænsen ud fra sagsøgernes medlemmers samlede omsætning, og heller ikke præcis hvilke medlemmer det drejede sig om. I dette tilfælde krævedes imidlertid en helt præcis begrundelse, eftersom Kommissionen for første gang havde at gøre med en sag om landbrugsforeninger og påtænkte at fravige de restriktive betingelser ved hensyntagen til omsætningen hos medlemmer af en sammenslutning. Kommissionens begæring om oplysninger af 10. januar 2003 kunne under ingen omstændigheder afhjælpe en sådan manglende begrundelse. Endelig er sagsøgeren i sag T-217/03 af den opfattelse, at tilsidesættelsen af begrundelsespligten medfører annullation af den anfægtede beslutning og ikke kun af den del, der vedrører bøderne.
- ²²⁸ Den Franske Republik har bemærket, at den anfægtede beslutning ikke opfyldte begrundelsespligten i henhold til artikel 253 EF. De forklaringer, som Kommissionen først har forsøgt at give i sit svarskrift, kan ikke rette op på disse forhold (jf. i denne retning Rettens dom af 26.2.2002, sag T-323/99, INMA og Itainvest mod Kommissionen, Sml. II, s. 545, præmis 76).

- 229 Kommissionen har indledningsvis hævdet, at dette anbringende ikke kan føre til annullation af den anfægtede beslutning i dens helhed, men kun artikel 3 heri, for så vidt som den påståede manglende begrundelse vedrører bødestørrelsen og hverken påvirker de faktiske omstændigheder eller den retlige vurdering. Under alle omstændigheder mener Kommissionen, at den i det foreliggende tilfælde på alle måder har overholdt begrundelsespligten.
- 230 Kommissionen har gjort opmærksom på, at denne pligt er opfyldt, såfremt den giver oplysninger om de hensyn, den har taget i betragtning, og som har givet den grundlag for at bedømme overtrædelsens grovhed og varighed med henblik på beregningen af bøden (Domstolens domme af 16.11.2000, sag C-282/98 P, Enso Española mod Kommissionen, Sml. I, s. 9817, præmis 40 og 41, og sag C-297/98 P, SCA Holding mod Kommissionen, Sml. I, s. 10101, præmis 56-65, samt Rettens dom af 9.7.2003, sag T-220/00, Cheil Jedang mod Kommissionen, Sml. II, s. 2473, præmis 218). Den er således ikke forpligtet til i sin beslutning at anføre den omsætning, som den har taget i betragtning, og heller ikke hvor stor en procentdel heraf bøden udgør, da spørgsmålet om, hvorvidt den ligger under maksimumsgrænsen på 10%, ikke er omfattet af beslutningens begrundelse. Loftet på 10% er nemlig den lovmæssige maksimumsgrænse for, hvor stor en bøde der kan pålægges, og er ikke en del af begrundelsen for den pågældende foranstaltning.
- 231 Kommissionen har ligeledes hævdet, at begrundelsespligten skal vurderes i den sammenhæng, hvori den indgår, og gjort opmærksom på, at den tydeligt tilkendegav, at den lagde retningslinjerne til grund for bødeberegningen, og i henhold til disses punkt 5, litra c), kan den pålægge en sammenslutning en bøde, der svarer til summen af de enkeltbøder, som kunne pålægges hver enkelt af medlemmerne. Sagsøgerne kunne ikke være uvidende om det princip, der ligger til grund for beregningen af bøden, bl.a. at Kommissionen tog deres medlemmers omsætning i betragtning ved kontrollen af, at maksimumsgrænsen på 10% ikke var overskredet. Ifølge Kommissionen fremgår det nemlig af den anfægtede beslutning i dens helhed, at sagsøgerne ikke har begået overtrædelsen for deres egen skyld, men for deres medlemmers skyld.
- 232 Kommissionen har også bemærket, at den den 10. januar 2003 anmodede de enkelte sagsøgere om at oplyse deres medlemmers omsætning. Sagsøgeren i sag T-217/03

sendte den disse oplysninger i en skrivelse af 27. januar 2003. De tal, som sammenslutningen opgav, viste, at grænsen på 10% var meget langt fra at være nået. Sagsøgerne i sag T-245/03 tilkendegav derimod, at de ikke var i stand til at udlevere disse oplysninger. Efter dette afslag kunne Kommissionen have vedtaget en beslutning i henhold til artikel 11, stk. 5, i forordning nr. 17 med krav om fremlæggelse af disse oplysninger, eventuelt ledsaget af tvangsbøder eller bøder, men den nøjedes med, på baggrund af de foreliggende oplysninger, at vurdere, at der ikke var nogen risiko for, at tærskelen på 10% af sagsøgernes medlemmers omsætning var nået.

2. Rettens bemærkninger

²³³ Det fremgår af fast retspraksis, at den begrundelse, som kræves i henhold til artikel 253 EF, klart og utvetydigt skal angive de betragtninger, som den institution, der har udstedt retsakten, har lagt til grund, således at de berørte parter kan få kendskab til grundlaget for den trufne foranstaltning, og således at den kompetente ret kan udøve sin prøvelsesret. Det nærmere indhold af begrundelseskravet skal fastlægges i lyset af den konkrete sags omstændigheder, navnlig indholdet af den pågældende retsakt, indholdet af de anførte grunde samt den interesse, som retsaktens adressater samt andre, der må anses for umiddelbart og individuelt berørt af retsakten, kan have i begrundelsen. Det kræves ikke, at begrundelsen angiver alle de forskellige relevante faktiske og retlige momenter, da spørgsmålet, om en beslutnings begrundelse opfylder kravene efter artikel 253 EF, ikke blot skal vurderes i forhold til ordlyden, men ligeledes til den sammenhæng, hvori den indgår, samt under hensyn til alle de retsregler, som gælder på det pågældende område (dommen i sagen Cheil Jedang mod Kommissionen, præmis 216, og Rettens dom af 25.10.2005, sag T-38/02, Groupe Danone mod Kommissionen, Sml. II, s. 4407, præmis 96).

²³⁴ I det foreliggende tilfælde har sagsøgerne kritiseret Kommissionen for, at den i den anfægtede beslutning ikke udtrykkeligt begrundede, at de pålagte bøder ikke

oversteg maksimumsgrænsen på 10% af deres omsætning, som omhandlet i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, og ikke angav årsagerne til, at den kunne tage deres medlemmers omsætning i betragtning ved kontrollen af, om denne grænse var overholdt.

235 Det må fastslås, at ingen af den anfægtede beslutnings betragtninger indeholder en undersøgelse af, om den maksimumsgrænse på 10% af omsætningen, som bøderne er underlagt, er overholdt. Kommissionen har heller ikke anført, at der i det foreliggende tilfælde ville blive taget hensyn til sagsøgernes basismedlemmers omsætning ved kontrollen af, om grænsen var overholdt, ligesom den, hvad der er vigtigere, heller ikke har begrundet denne mulighed.

236 Kommissionen har imidlertid vurderet, at maksimumsgrænsen på 10% af årsomsætningen blot er den lovmæssige maksimumsgrænse for bøden og ikke indgår i begrundelsen af beslutningen.

237 Imidlertid bemærkes, at den grænse på 10% af omsætningen, der er omhandlet i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, vedrører omsætningen hos den virksomhed eller den sammenslutning, der har begået overtrædelsen, og som i egenskab af adressat for beslutningen er i stand til at kontrollere, at bøden ligger inden for denne grænse. Under disse omstændigheder kræves ingen specifik begrundelse vedrørende anvendelsen af denne grænse. Når Kommissionen imidlertid fraviger sin sædvanlige fremgangsmåde og tager hensyn til en anden omsætning end beslutningens adressats i forbindelse med bødepåleggelsen, som f.eks. omsætningen hos medlemmerne af den sammenslutning, der er blevet pålagt en bøde, er den nødt til at give en specifik begrundelse for sin beslutning i denne henseende, så adressaten for beslutningen kan kontrollere, om grænsen på 10% er overholdt ved bødeberegningen.

- 238 Når Kommissionen pålægger en enkelt virksomhed, der har begået en overtrædelse, en bøde, er den således ikke nødvendigvis forpligtet til udtrykkeligt at begrunde, at maksimumsgrænsen på 10% af den pågældende virksomheds omsætning er overholdt, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Virksomheden bør have kendskab til både denne lovmæssige grænse og sin konkrete omsætning og kan således vurdere, hvorvidt maksimumsgrænsen på 10% er overskredet med den bøde, den er pålagt, også selv om sanktionsbeslutningen ikke indeholder en begrundelse.
- 239 Når Kommissionen derimod pålægger en sammenslutning af virksomheder en bøde og kontrollerer, om den lovmæssige maksimumsgrænse på 10% af omsætningen er overholdt, på grundlag af den samlede omsætning hos alle eller en del af medlemmerne af denne sammenslutning, skal dens beslutning udtrykkeligt angive dette samt de årsager, der ligger til grund for, at den har taget medlemmernes omsætning i betragtning. Hvis denne begrundelse ikke er givet, kan de pågældende ikke vide, hvad der ligger til grund for en sådan beslutning, og kan ikke foretage en korrekt kontrol af, om maksimumsgrænsen er overholdt i det foreliggende tilfælde.
- 240 Denne konstatering kan ikke svækkes ved den retspraksis, som Kommissionen har henvist til i præmis 230. Ifølge denne praksis vedrørende rækkevidden af begrundelsespligten i forbindelse med beregning af en bøde, der pålægges for overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, er denne pligt opfyldt, når blot Kommissionen i sin beslutning giver oplysninger om de hensyn, den har taget i betragtning i henhold til retningslinjerne, og som har givet den grundlag for at bedømme overtrædelsens grovhed og varighed. Denne retspraksis vedrører nemlig udelukkende fastsættelsen af bødebøbeløbet og ikke kontrollen af, at den sanktion, der endeligt pålægges, ikke overstiger maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen i den virksomhed eller sammenslutning, der pålægges bøden.
- 241 Det må derfor fastslås, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde skulle have anført i den anfægtede beslutning, at den lagde sagsøgernes basisedlemmers

omsætning til grund — med en nærmere angivelse af, om der var tale om alle medlemmer, eller den havde udvalgt bestemte grupper — for sin kontrol af, om de pålagte bøder overholdt den lovmæssige maksimumsgrænse på 10%. På samme måde skulle Kommissionen have angivet, på grundlag af hvilke omstændigheder den kunne tage sagsøgernes medlemmers samlede årsomsætning i betragtning i dette øjemed.

242 Kommissionen kan i øvrigt ikke gøre gældende, at den i den anfægtede beslutnings betragtning 164 anførte, at den ville lægge retningslinjerne til grund. Denne generelle formulering indgår i det afsnit, der omhandler fastsættelsen af bødebeløbet, og tager udelukkende sigte på at gøre opmærksom på kriterierne for vurderingen af overtrædelsens grovhed. Desuden bemærkes, at Kommissionen i den anfægtede beslutning ikke henviste til retningslinjernes punkt 5, litra c), som omhandler muligheden for at tage hensyn til omsætningen hos medlemmer af en sammenslutning.

243 Kommissionen kan heller ikke gøre de skrivelser gældende, som den sendte til sagsøgerne den 10. januar 2003, hvori den anmodede dem om at oplyse deres medlemmers omsætning. Selv om det antages, at sagsøgerne på baggrund af denne anmodning kunne forstå, at der i den anfægtede beslutning blev taget hensyn til deres medlemmers omsætning ved beregningen af maksimumsgrænsen på 10%, kan disse anmodninger nemlig ikke afhjælpe den anfægtede beslutnings manglende begrundelse i denne henseende, især den fuldstændig manglende angivelse af årsagerne til, at disse tal kunne anvendes til at beregne, om maksimumsgrænsen var overholdt.

244 Endelig kan det forhold, at sagsøgerne i sag T-245/03 ikke havde udleveret tallene for deres medlemmers omsætning til Kommissionen, heller ikke medføre, at Kommissionen i den anfægtede beslutning ikke behøvede at angive årsagerne til, at den fandt det hensigtsmæssigt at tage medlemmernes omsætning i betragtning, og årsagerne til, at den mente, at maksimumsgrænsen på 10% ikke var overskredet i dette tilfælde.

245 Under hensyn til det anførte fastslår Retten, at Kommissionen har tilsidesat begrundelsespligten i henhold til artikel 253 EF.

II — Påstandene om ophævelse eller nedsættelse af bøden

246 Sagsøgerne har anført seks anbringender til støtte for deres påstande om ophævelse eller nedsættelse af de bøder, de er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning. Det første anbringende vedrører retningslinjernes ulovlighed. Det andet anbringende vedrører tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet, et åbenbart urigtigt skøn og retlige fejl ved fastsættelsen af overtrædelsens grovhed. Det tredje anbringende vedrører fejlskøn og retlige fejl samt tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet under Kommissionens hensyntagen til skærpene og formildende omstændigheder. Det fjerde anbringende vedrører tilsidesættelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i forbindelse med bødeudmålingen. Det femte anbringende vedrører tilsidesættelse af princippet om forbud mod kumulation af sanktioner. Det sjette anbringende vedrører tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og fejlskøn under Kommissionens hensyntagen til omstændighederne i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b).

A — Det første anbringende om ulovligheden af retningslinjerne

1. Parternes argumenter

247 Sagsøgerne i sag T-245/03 har for det første hævdet, at retningslinjerne tilsidesætter proportionalitetsprincippet. De har bemærket, at vurderingen af, hvordan aftaler eller former for praksis påvirker markedets funktion, er et afgørende element, når overtrædelsens grovhed fastsættes. Når Kommissionen klassificerer en overtrædelse

som meget alvorlig, tager den imidlertid ikke hensyn til dens påvirkning af markedet, men kun til dens art og til det pågældende markeds geografiske udstrækning. Når overtrædelsen har fået betegnelsen »meget alvorlig« i henhold til retningslinjernes punkt 1 A, pålægges endvidere en bøde på mindst 20 mio. EUR, der fastsættes ud fra et vilkårligt skøn. Dette mindstebeløb hindrer desuden Kommissionen i at tage hensyn til den pågældende enheds betydning, størrelse og art og til den fortjeneste, den har opnået ved overtrædelsen.

248 Sagsøgerne har for det andet hævdet, at retningslinjerne udgør en tilsidesættelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. De har for det første gjort opmærksom på, at retningslinjernes punkt 1 A giver Kommissionen mulighed for at fastsætte en bødes grundbeløb til over 1 mio. EUR eller 10% af den anklagede virksomheds omsætning. Idet det fastslås i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, at Kommissionen skal tage hensyn til overtrædelsens grovhed og varighed som kriterier, når den fastsætter bødens grundbeløb, må Kommissionen ifølge sagsøgerne imidlertid ikke lade dette grundbeløb — og i øvrigt heller ikke det endelige bødebeløb — overstige disse grænser. Sagsøgerne har for det andet gjort gældende, at retningslinjernes punkt 1 B kun tager kriteriet om overtrædelsens varighed i betragtning med henblik på forhøjelse af bødebeløbet, hvilket medfører, at Kommissionen ser med de samme øjne på en overtrædelse, der har varet nogle få dage, og en overtrædelse af næsten et års varighed.

249 Kommissionen har for det første bemærket, at de eneste kriterier, der udtrykkeligt er nævnt i artikel 15 i forordning nr. 17, er overtrædelsens grovhed og varighed, og at denne bestemmelse ikke pålægger andre begrænsninger eller indeholder nærmere angivelser vedrørende dens skøn i forbindelse med fastlæggelsen af bødebeløbet end, at grænsen vedrørende den enkelte virksomheds omsætning skal overholdes. Desuden er det i betragtning af, at der ved meget alvorlige overtrædelser vil være tale om former for praksis, hvis formål i sig selv vil være i åbenlys strid med principperne for det indre marked, og for at sikre, at bøden har en tilstrækkelig afskrækkende virkning, på ingen måde urimeligt med et beløb på 20 mio. EUR som grundbeløb. Under alle omstændigheder vil det, i modsætning til hvad sagsøgerne har hævdet, være muligt at gå under de 20 mio. EUR inden for kategorien meget

alvorlige overtrædelser. Kommissionen har for det andet hævdet, at fastlæggelsen af maksimumsgrænsen for bøden bør ske i forhold til det endelige bødebeløb, inden der tages hensyn til formildende omstændigheder, og at det ikke er i strid med artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, at den korte varighed ikke er en faktor, der medfører bødenedsættelse, men blot en neutral faktor.

2. Rettens bemærkninger

250 Det skal indledningsvis bemærkes, at selv om retningslinjerne ikke udgør den retlige hjemmel for den anfægtede beslutning, der bl.a. er baseret på forordning nr. 17, fastlægger de generelt og abstrakt den metode, som Kommissionen har pålagt sig selv at anvende med henblik på fastsættelsen af bødestørrelsen. I det foreliggende tilfælde består der derfor en direkte forbindelse mellem den anfægtede beslutning og de generelle regler, der udgøres af retningslinjerne. I betragtning af at sagsøgerne ikke kunne nedlægge påstand om annullation af retningslinjerne, kan disse være genstand for en ulovlighedsindsigelse (Rettens dom af 20.3.2002, sag T-23/99, LR af 1998 mod Kommissionen, Sml. II, s. 1705, præmis 274 og 276, og af 29.11.2005, sag T-64/02, Heubach mod Kommissionen, Sml. II, s. 5137, præmis 35).

251 Sagsøgerne har for det første hævdet, at retningslinjerne udgør en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet, da de i bestemmelsen af kategorien »meget alvorlige« overtrædelser ikke tager hensyn til virkningerne af den pågældende aftale eller de pågældende former for praksis.

252 I denne henseende skal det bemærkes, at »meget alvorlige« overtrædelser i henhold til retningslinjernes punkt 1 A hovedsageligt består i »horisontale begrænsninger såsom priskarteller og markedsopdelende karteller samt andre former for praksis, der er til skade for det indre marked, såsom begrænsninger, der tager sigte på at

isolere nationale markeder«. I henhold til fast retspraksis er aftaler om priser eller om afskærmning af markeder i sig selv meget alvorlige overtrædelser (Retten domme af 11.12.2003, sag T-65/99, Strintzis Lines Shipping mod Kommissionen, Sml. II, s. 5433, præmis 168, og sag T-66/99, Minoan Lines mod Kommissionen, Sml. II, s. 5515, præmis 280, og dom af 27.7.2005, forenede sager T-49/02 — T-51/02, Brasserie nationale mod Kommissionen, Sml. II, s. 3033, præmis 173 og 174). Retten finder derfor ikke, at Kommissionen har tilsidesat proportionalitetsprincippet ved i sine retningslinjer at anføre, at denne form for overtrædelser skal anses for meget alvorlige. Under alle omstændigheder fremgår det af retningslinjernes punkt 1 A, første afsnit, at der under vurderingen af overtrædelsens grovhed skal tages hensyn til dens konkrete indvirkning på markedet, når denne kan måles. Det følger heraf, at Kommissionen under visse nærmere angivne omstændigheder skal tage hensyn til den pågældende overtrædelses virkninger med henblik på at afgøre, hvorvidt den skal klassificeres som meget alvorlig.

253 For så vidt angår beløbet på 20 mio. EUR, som påstås at være skønsmæssigt og vilkårligt fastsat for meget alvorlige overtrædelser, bemærkes indledningsvis, at Kommissionen ifølge fast retspraksis har et vist skøn inden for rammerne af forordning nr. 17 ved udmålingen af bøderne, således at virksomhederne tilskyndes til at overholde konkurrencereglerne (dommen i sagen Cheil Jedang mod Kommissionen, præmis 76). Det skal ligeledes bemærkes, at de i retningslinjerne fastsatte faste beløb alene er »påregnelige«. Det står Kommissionen frit for at fastsætte et grundbeløb på mindre end 20 mio. EUR. Da de i retningslinjerne fastsatte faste beløb således alene er vejledende, kan de derfor ikke i sig selv give anledning til en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet (dommen i sagen Heubach mod Kommissionen, præmis 40 og 44).

254 Sagsøgerne har for det andet gjort gældende, at den fremgangsmåde ved beregningen af bøden, som er angivet i retningslinjernes punkt 1 A, er i strid med artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, da den giver mulighed for at fastsætte et grundbeløb for bøden på over 1 mio. EUR eller på 10% af den anklagede virksomheds omsætning.

255 Dette anbringende kan imidlertid ikke tiltrædes. Med bestemmelsen om, at Kommissionen kan pålægge bøder på et beløb på op til 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen, kræver artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 kun, at den bøde, som en virksomhed endeligt pålægges, nedsættes, såfremt den overstiger 10% af virksomhedens omsætning, uden hensyn til de mellemregninger, hvormed der tages hensyn til overtrædelsens grovhed og varighed. Følgelig er artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 ikke til hinder for, at Kommissionen ved beregningen som mellemresultat anvender et beløb, der overstiger 10% af den pågældende virksomheds omsætning, forudsat at det bødebeløb, der endeligt pålægges denne virksomhed, ikke overstiger dette maksimum (dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, præmis 287 og 288). Dette hensyn gælder også hvad angår maksimumsbeløbet på 1 mio. EUR.

256 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at retningslinjernes punkt 1 B tilsidesætter artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, for så vidt som der kun tages hensyn til kriteriet om overtrædelsens varighed i forbindelse med forhøjelser af bøden.

257 Det bemærkes, at det i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 fastslås, at der ved fastsættelsen af bødens størrelse ud over overtrædelsens grovhed også kan tages hensyn til dennes varighed. Ifølge retningslinjernes punkt 1 B fastsættes i denne henseende, at overtrædelsens varighed kan medføre et eventuelt bødetillæg ud over det beløb, der er fastsat på grundlag af overtrædelsens grovhed. Der sondres således i retningslinjerne mellem overtrædelser af kort varighed (almindeligvis under et år), hvor der ikke kommer noget tillæg, overtrædelser af mellemlang varighed (almindeligvis mellem et og fem år), hvor tillægget kan andrage op til 50% af det beløb, der fastlægges for overtrædelsens grovhed, samt overtrædelser af lang varighed (almindeligvis over fem år), hvor der fastsættes et årligt tillæg på 10% af det beløb, der fastlægges for overtrædelsens grovhed. Retningslinjerne tager således ikke hensyn til en overtrædelses meget korte varighed med henblik på en nedsættelse af det oprindeligt fastsatte bødebeløb.

- 258 Den omstændighed, at overtrædelsen er af kort varighed, ændrer således ikke ved dens grovhed, som følger af overtrædelsens art. Det er derfor med føje, at Kommissionen i overensstemmelse med retningslinjernes punkt 1 B, første afsnit, første led, har fundet, at overtrædelsens meget korte varighed, dvs. en varighed på under et år, i sig selv begrundede, at der ikke skulle foretages noget tillæg til det beløb, som var fastsat på grundlag af overtrædelsens grovhed (jf. i denne retning Rettens dom af 19.3.2003, sag T-213/00, CMA CGM m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 913, præmis 283).
- 259 Desuden bemærkes, at retningslinjerne i henhold til fast retspraksis ikke går ud over den retlige ramme for sanktioner, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Den almindelige fremgangsmåde for bødeudmålingen, der er angivet i retningslinjerne, hviler nemlig på de to kriterier, der nævnes i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, dvs. overtrædelsens grovhed og varighed under hensyntagen til det maksimum, der ved samme bestemmelse er fastsat i forhold til den enkelte virksomheds omsætning (dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, præmis 231 og 232, Rettens dom af 29.4.2004, forenede sager T-236/01, T-239/01, T-244/01 — T-246/01, T-251/01 og T-252/01, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1181, præmis 189 og 190, og dommen i sagen Heubach mod Kommissionen, præmis 37).
- 260 Under hensyn til det anførte må dette anbringende forkastes.

B — Det andet anbringende om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og om et åbenbart urigtigt skøn og retlige fejl ved bestemmelsen af overtrædelsens grovhed

1. Parternes argumenter

- 261 Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen ikke burde have klassificeret overtrædelsen som »meget alvorlig«, men som »alvorlig«. De har gentaget, at

Kommissionen ikke kunne tilskrive dem aftalens importaspekt, og har bestridt varigheden af aftalens prisaspekt. Desuden har de bebrejdet Kommissionen, at den ikke har taget hensyn til, at de omtvistede foranstaltninger kun havde en ubetydelig virkning på markedets funktion. De forhold, som foreholdes sagsøgerne, har nemlig ikke forårsaget nogen skade på oksekødssektoren, idet aftalen hverken har påvirket priserne eller importen. Slagterierne har således på intet tidspunkt påstået at have lidt skade på grund af prisaftalen, som i øvrigt heller ikke havde nogen indvirkning på forbrugerpriserne. Kommissionen har imidlertid ikke undersøgt hverken den pågældende økonomiske sektors betydning eller aftalens faktiske virkninger. Ifølge sagsøgerne kan den ikke nøjes med at henvise til, at det er umuligt at sætte tilstrækkeligt nøjagtige tal på de faktiske virkninger af aftalen. Sagsøgerne har også gjort gældende, at Kommissionen ikke har taget hensyn til hele den retlige og økonomiske kontekst i sagen, navnlig sektorens krise og det forhold, at Fællesskabets foranstaltninger ikke var effektive nok til at imødegå denne. Endelig har de gjort gældende, at overtrædelsen stadfæstede en vertikal, ikke en horisontal aftale.

262 Kommissionen har gjort gældende, at der i betragtning af overtrædelsens art og det pågældende markeds geografiske udstrækning slet ikke hersker tvivl om, at den var meget alvorlig.

2. Rettens bemærkninger

263 Det bemærkes for det første, at det er fastslået, at Kommissionen ikke begik fejl ved fastsættelsen af den omtvistede aftales varighed og udstrækning. Derfor må kritikken vedrørende klassificeringen af aftalens grovhed, som tager udgangspunkt i, at der ikke er taget korrekt hensyn til overtrædelsens varighed og udstrækning, forkastes.

264 Derefter bemærkes, at de pågældende overtrædelser, dvs. stoppet eller begrænsningen af importen af oksekød og indførelsen af en prisaftale, er af særlig grov karakter. Som Kommissionen med rette anfører i retningslinjernes punkt 1 A, tredje

led, er former for praksis, der tager sigte på at isolere nationale markeder, i princippet meget alvorlige overtrædelser. Ligeledes udgjorde prisfastsættelsesforanstaltningerne i princippet en meget alvorlig overtrædelse i det foreliggende tilfælde. Dette aspekt af den omtvistede aftale tog nemlig sigte på at fastsætte minimumspriser for visse kategorier af køer med det formål at gøre dem obligatoriske for samtlige erhvervsdrivende på det pågældende marked (jf. præmis 85 ovenfor). Denne konstatering kan ikke svækkes ved sagsøgernes argument om, at den omtvistede aftale var en vertikal aftale. Det skal således bemærkes, at den pågældende aftale blev vedtaget af sammenslutninger, som repræsenterede en meget stor del af såvel kvægavlerne som slagterierne i Frankrig, to af leddene i produktionskæden inden for oksekødssektoren (jf. præmis 88 ovenfor). Desuden påvirkede de overtrædelser, for hvilke der blev pålagt sanktioner, hele oksekødsmarkedet i Europa, da de på grund af importbegrænsningerne også gik ud over de nationale rammer. Det er desuden ikke bestridt, at de sammenslutninger, der indgik aftalen af 24. oktober 2001, var de største sammenslutninger inden for kvægavler- og kvægslagterisektoren i Frankrig.

265 For så vidt angår argumentet om, at aftalens virkninger skulle tages i betragtning, finder Retten, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde anlagde en korrekt vurdering af retningslinjernes punkt 1 A, hvor der kun nævnes, at der skal tages hensyn til overtrædelsens konkrete indvirkning på markedet ved vurderingen af dens grovhed, når denne virkning kan måles. Det bemærkes i denne henseende, at Kommissionen i den anfægtede beslutning undersøgte udviklingen i importen af oksekød i Frankrig og gennemsnitspriserne for forskellige kategorier af oksekød efter den omtvistede aftale, men konstaterede, at den ikke var i stand til at måle aftalens faktiske følger for samhandelen og priserne (den anfægtede beslutnings betragtning 78, 81 og 167). Endelig bemærkes vedrørende argumenterne om den økonomiske kontekst, sagen indgik i, at Kommissionen tog hensyn til denne kontekst i den anfægtede beslutning, især i forbindelse med anvendelsen af retningslinjernes punkt 5, litra b) (jf. præmis 350-361 nedenfor). Dette spørgsmål vil blive behandlet nærmere i det følgende.

266 Under hensyn til det anførte finder Retten, at det i det foreliggende tilfælde var berettiget at klassificere overtrædelsen som »meget alvorlig«.

267 Dette anbringende må derfor forkastes.

C — Det tredje anbringende om et åbenbart urigtigt skøn og retlige fejl samt om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet, da der blev taget hensyn til skærpende og formildende omstændigheder

268 Sagsøgerne har bestridt forhøjelsen af bøden som følge af visse skærpende omstændigheder, som Kommissionen har fremført, nemlig omstændighederne i forbindelse med den hemmelige fortsættelse af aftalen og anvendelsen af vold. Desuden har sagsøgeren i sag T-217/03 krævet, at der tages hensyn til flere formildende omstændigheder. Sagsøgerne mener, at Kommissionen har anlagt et åbenbart urigtigt skøn, begået retlige fejl og tilsidesat proportionalitetsprincippet ved at tage hensyn til disse skærpende og formildende omstændigheder.

1. Den skærpende omstændighed vedrørende den hemmelige fortsættelse af aftalen

a) Parternes argumenter

269 Sagsøgerne har benægtet, at de fortsatte aftalen af 24. oktober 2001 i hemmelighed, og har følgelig bestridt forhøjelsen på 20% af grundbeløbet.

270 Kommissionen har hævdet, at aftalen blev fortsat, i hemmelighed som en ikke-skriftlig aftale, efter at den skriftlige aftale af 24. oktober 2001 var udløbet.

b) Rettens bemærkninger

271 Det bemærkes, at Kommissionen den 26. november 2001 sendte en advarselskrivelse til sagsøgerne, hvori den anførte, at de forhold, som den havde kendskab til, herunder indgåelsen af aftalen af 24. oktober 2001, udgjorde en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, som de skulle bringe til ophør. Sagsøgerne svarede Kommissionen, at aftalen udløb den 30. november 2001 og ikke ville blive forlænget (jf. præmis 15 ovenfor). Retten har imidlertid fastslået, at sagsøgerne, i strid med, hvad de har gjort gældende, i hemmelighed fortsatte deres aftale efter den 30. november 2001 på trods af Kommissionens advarselskrivelse og i strid med de forsikringer, de havde givet denne (jf. præmis 185 ovenfor). Under disse omstændigheder finder Retten, at Kommissionen med føje lagde sagsøgerne denne fortsættelse af overtrædelsen til last som en skærpende omstændighed (jf. i denne retning dommen i sagen LR af 1998 mod Kommissionen, præmis 324) og derfor forhøjede bøden med 20%.

272 Dette klagepunkt må derfor forkastes.

2. Den skærpende omstændighed vedrørende anvendelsen af vold

a) Parternes argumenter

273 Sagsøgerne i sag T-245/03 har bestridt forhøjelsen på 30% af de bøder, der er pålagt FNSEA, FNB og JA på grund af deres medlemmers påståede anvendelse af vold for at få slagterierne til at underskrive aftalen af 24. oktober 2001 og senere for at kontrollere, at den blev anvendt.

- 274 De har anført, at de lokale aktioner før den 24. oktober 2001 først og fremmest tog sigte på at få den franske regering til at indføre en række foranstaltninger og på at få offentligheden til at forstå, at kvægavlerne selv led under følgerne af krisen. Det var i denne desperate situation, at en af disse aktioner den 15. oktober 2001 førte til yderst alvorlige voldshandlinger. FNSEA havde imidlertid ikke opfordret til at blokere slagterier og langt mindre til anvendelse af vold.
- 275 Disse aktioner antog en endog særdeles alvorlig karakter, især den 23. oktober 2001 i det vestlige Frankrig. I den yderst anspændte situation tog den franske landbrugsminister initiativ til at indkalde til et hastemøde mellem sagsøgerne og slagteri-sammenslutningerne. På baggrund heraf har sagsøgerne konkluderet, at volden ikke blev brugt af de nationale kvægsammenslutninger til at få slagterierne til at underskrive aftalen af 24. oktober 2001, men at det var takket være undertegnelsen af aftalen af 24. oktober 2001, at volden ude i områderne kunne standses. Efter undertegnelsen af aftalen af 24. oktober 2001 var situationen forskellig i de forskellige regioner, og repræsentanterne for de mange lokale eller regionale foreninger udviste ikke den samme adfærd. Under alle omstændigheder var de aktioner, som kan have været gennemført i visse departementer, foregået inden for rammerne af fagforeningsaktiviteter, som var udført af disse lokale eller regionale fagforeninger, og kunne således ikke tilskrives sagsøgerne.
- 276 Sagsøgerne har endelig gjort gældende, at Kommissionen har pligt til at overholde princippet om individuel straf (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-279/98 P, Cascades mod Kommissionen, Sml. I, s. 9693, præmis 78 og 79), og at den derfor kun kunne anse de voldelige handlinger for en skærpende omstændighed, hvis den fremlagde konkrete beviser for, at hver enkelt af de pågældende tre sammenslutninger rent faktisk havde ansporet medlemmerne til at gribe til sådanne handlinger.
- 277 Kommissionen har bemærket, at sagsøgerne ikke har bestridt, hverken at der var foregået voldshandlinger, eller at det var deres indirekte medlemmer, der havde udført dem. Disse handlinger kan tilskrives sagsøgerne, som havde anbefalet en

fagforeningsmobilisering og ved flere lejligheder var blevet informeret om resultatet af de aktioner, som var blevet arrangeret og gennemført for at sikre, at den nationale aftale blev anvendt, og som sagsøgerne ind imellem selv havde anmodet om. Det er derfor berettiget, at Kommissionen betragtede disse handlinger som en skærpende omstændighed, der belaster sagsøgerne.

b) Rettens bemærkninger

278 I den anfægtede beslutning fastslås det i betragtning 173, at de landmænd, som er medlemmer af sagsøgerne i sag T-245/03, anvendte vold for at tvinge slagterisammenslutningerne til at vedtage aftalen af 24. oktober 2001, og at de gennem fysisk vold kontrollerede overholdelsen af aftalen, bl.a. i form af ulovlig kontrol af kødets oprindelse.

279 Det fremgår nemlig af sagen, at grupper af kvægavlere gennemførte talrige aktioner i Frankrig, bl.a. ved slagterivirksomheder, for at gennemtvinge en overholdelse af minimumspriser ved køb af kvæg og forhindre import af oksekød. Det fremgår ligeledes af sagen, at der i forbindelse med visse af disse aktioner fandt voldshandlinger sted i form af blokader af slagterier, destruktion af kød, hærværk på virksomheder og ulovlig kontrol.

280 Sagsøgerne i sag T-245/03 har erkendt, at disse aktioner fandt sted. De har dog bestridt, at de kan lægges dem til last, da de ikke blev gennemført af deres direkte medlemmer, men af medlemmerne af de lokale eller regionale foreninger. De har desuden påstået, at de på intet tidspunkt har opfordret til sådanne voldshandlinger.

- 281 I denne henseende bemærkes indledningsvis, at sagsøgerne i sag T-245/03, navnlig FNSEA, FNB og LA, deltog på afgørende vis i fastlæggelsen og organiseringen af den fagforeningsaktion, der tog sigte på at gennemtvinge en overholdelse af minimumspriserne for bestemte kategorier af køer og suspendere importen af oksekød til Frankrig. Denne aktion blev især sat i værk af flere landbrugsforeninger og -sammenslutninger, som var direkte eller indirekte medlemmer af sagsøgerne, og af grupper af avlere, som, hvilket ikke er bestridt, i mange tilfælde var medlemmer af disse landbrugsforeninger.
- 282 Ifølge referatet af det koordineringsmøde, der blev holdt den 16. oktober 2001, mellem repræsentanter for FNSEA, FNB, JA og FNPL, foreslog FNB at »gennemtvinge en aftale om producentpriserne for de forskellige kategorier af udsætterkøer«. Det fremgik også, at den fagforeningsstrategi, som blev foreslået med henblik på at gennemtvinge denne prisaftale, især krævede en »kontrol af kødets oprindelse, især inden for [cateringsektoren]« og »mobilisering af alle producenter i dette øjemed, således at de nægter at sælge under prisen og/eller anmelder alle, som køber til lavere priser«. Endelig henvises i referatet til behovet for at »mobilisere netværket i forbindelse med denne nye strategi«. Ligeledes opfordres i en note af 19. oktober 2001 om information til oksekødssektoren fra FNB til at »fortsætte og forstærke mobiliseringen af oksekødssektoren vedrørende den retning, der er udstukket af FNB's ledelse, for at opnå en aftale om minimumspriser for udsætterkøer«. Det var også anført, at »[e]n stærk fagforeningsmobilisering [var] nødvendig for at nå dette mål«, og at denne skulle »have til formål at sikre virksomhedernes principielle tilslutning«, idet det blev præciseret, at »[e]n samlet og koordineret aktion med deltagelse af alle producenterne [var] strengt nødvendig«.
- 283 Efter undertegnelsen af aftalen af 24. oktober 2001 anføres følgende i en fælles note af 25. oktober 2001 fra sagsøgerne i sag T-245/03 til deres medlemmer: »Fremover skal vi alle være meget opmærksomme på nøje at overholde aftalen i hele landet.« Endvidere kræves i en anden fælles note af 13. december 2001, at »samtlige [medlemmer] af FNSEA's net mobiliseres [...] med henblik på at kontrollere priserne i de enkelte slagterier«, og med henblik på dette, at det »arrangeres, at der bliver rettet henvendelse til de enkelte slagterier i [deres] departement«.

284 På baggrund af ovenstående konstateres, at de lokale fagforeningers aktioner ude i områderne indgik i en strategi, som var tilrettelagt af sagsøgerne. Flere af sagsakterne beviser desuden, at nogle af de pågældende voldshandlinger opstod i forbindelse med disse aktioner.

285 Således berettes i en avisartikel den 17. oktober 2001 om ødelæggelse af køleskabe i et slagteri i Fougères, hvor kvægavlerne havde slået med jernstænger på køleskabene og brændt kvægslagtekroppe. I artiklen står der, at »[d]e vrede kvægavlere handlede på en national opfordring udsendt af FDSEA og JA«. Endvidere stod:

»Formanden for FDSEA i Mayenne kritiserer importen af udenlandsk kød. Bag ham et stort bål af slagtekroppe og stabler af pap. »De har fundet, hvad de ledte efter. Kødet på dette lager kommer fra slagterier i Nederlandene, Østrig, Tyskland eller Italien.««

286 Ligeledes beretter en avisartikel af 25. oktober 2001 om blokader af virksomheder, der forarbejder oksekød, slagterier og indkøbscentraler, der var blevet gennemført af franske landbrugsforeninger i de foregående dage. Efter at have berettet, at ledere af disse foreninger havde bekræftet, at selv om blokaderne blev ophævet, ville »deres tropper stadig være mobiliseret med planer om at aflægge »besøg« på stedet for at kontrollere, om virksomhederne overholder embargoen«, citerer artiklen følgende udtalelser fra formanden for FNSEA, fremsat uden for et pressemøde: »Vi vil konfrontere dem. Hvis de ikke forstår, findes der måder at overtale dem på.« Artiklen beretter videre, at »[d]e franske kvægavlere [havde] opfordret [...] franskmændene til at boykotte udenlandsk oksekød og fremsat trusler om represalier mod virksomheder, hvis de [købte] noget af dette efter den 29. oktober«.

- 287 Endelig bekræftede næstformanden for FNB i en samtale den 4. december 2001, at prisaftalen for at kunne overholdes krævede »mobilisering af kvægavlerne ude i områderne«, samtidig med at han bekræftede, at de ville blokere de pågældende slagterier, hvis de priser, som slagterierne foreslog, ikke var i overensstemmelse med aftalerne.
- 288 Desuden må sagsøgernes synspunkt med hensyn til, at de nationale kvægavlslutninger ikke havde brugt voldshandlingerne til at få slagterierne til at underskrive aftalen af 24. oktober 2001, idet undertegnelsen snarere havde fået volden i områderne til at stoppe, også afvises. For det første er det nemlig udtrykkeligt fastsat i aftalen, at de sammenslutninger, der repræsenterer slagterierne, indgik aftalen »mod ophævelse af blokader mod slagterier«. For det andet blev disse aktioner ofte gennemført som led i den fagforeningsaktion, som blev iværksat af sagsøgerne i sag T-245/03, hvorfor de sidstnævnte ikke kan begrunde indgåelsen af en sådan aftale med, at det var nødvendigt for at genoprette den offentlige orden, som var blevet forstyrret ved denne aktion.
- 289 På denne baggrund finder Retten, at Kommissionen med føje kunne lægge FNSEA, FNB og JA en skærpende omstændighed til last som følge af anvendelsen af vold og således forhøje den pålagte bøde med 30%.
- 290 Som følge heraf forkastes dette klagepunkt.

3. Klagepunktet om, at der ikke er taget hensyn til formildende omstændigheder

a) Parternes argumenter

- 291 Sagsøgeren i sag T-217/03 har hævdet, at Kommissionen ikke har taget hensyn til alle de formildende omstændigheder, som er fastsat i retningslinjerne. Sagsøgeren

har især henvist til, at aftalen ikke påvirkede markedet, og at overtrædelsen ophørte straks ved Kommissionens første indgreb. Sagsøgeren har desuden påberåbt sig sin helt passive rolle i gennemførelsen af overtrædelsen på trods af udtalelser fra foreningens repræsentanter. Disse faktorer burde medføre, at Kommissionen helt undlod at pålægge den bøde.

292 Kommissionen har svaret, at sagsøgerens argumenter er ubegrundede og retligt uholdbare.

b) Rettens bemærkninger

293 For det første bemærkes, at argumentet om, at sagsøgeren indstillede overtrædelsen straks efter Kommissionens første indgreb, er ubegrundet. Det er nemlig fastslået, at sagsøgerne i modsætning til, hvad de har gjort gældende, fortsatte deres aftale efter den 30. november 2001 på trods af Kommissionens advarselsskrivelse af 26. november 2001 og i strid med de forsikringer, som de selv havde givet denne (jf. præmis 271 ovenfor).

294 For det andet bemærkes, at udtalelserne fra formanden for sagsøgeren i sag T-217/03 modsiger sidstnævntes synspunkt med hensyn til at have spillet en rent passiv rolle i gennemførelsen af overtrædelsen. I en skrivelse af 9. november 2001 til formanden for FNSEA bekræfter formanden for sagsøgeren i sag T-217/03 nemlig følgende: »[Sagsøgeren i sag T-217/03] deltog aktivt i forhandlingerne den 24. oktober, der førte til en aftale om minimumspriser for køer. Selv om drøftelserne var vanskelige, [...] blev der temmelig hurtigt gjort fremskridt med hensyn til princippet om en aftale om minimumspriser, og jeg mener at have bidraget hertil med min sammenslutning.« Under alle omstændigheder nedsatte Kommissionen sagsøgerens bøde med 60% under hensyntagen til to formildende omstændigheder

vedrørende det indgreb, der blev støttet af den franske landbrugsminister, til fordel for indgåelsen af aftalen og de illegale blokader af sagsøgerens medlemmers anlæg. Disse formildende omstændigheder er i en vis udstrækning begrundet i det forhold, at sagsøgeren ikke spillede en fremherskende eller meget aktiv rolle i overtrædelsen, idet dennes deltagelse heri, i hvert fald delvis, kan forklares ved de særlige omstændigheder i sagen.

295 Endelig kan Kommissionen for det tredje ikke kritiseres for i det foreliggende tilfælde ikke at have medtaget en formildende omstændighed på grundlag af den omtvistede aftales påståede manglende følger for markederne. I modsætning til, hvad sagsøgeren har hævdet, mener Retten nemlig ikke, at det fremgår af sagen, at den omtvistede aftale ikke havde nogen følger for de pågældende markeder. Det forhold, at Kommissionen ikke har kunnet måle aftalens faktiske følger for priserne og samhandelen (den anfægtede beslutnings betragtning 167) betyder nemlig ikke, at den ikke havde nogen følger. Under alle omstændigheder bemærkes, at eventuelle hensyn til følgerne af en overtrædelse skal tages inden for rammerne af bedømmelsen af dens indvirkning på markedet ved vurderingen af dens grovhed og ikke ved bedømmelsen af hver enkelt virksomheds individuelle adfærd med henblik på vurdering af skærpende eller formildende omstændigheder (dommen i sagen Cheil Jedang mod Kommissionen, præmis 189).

296 Det følger heraf, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde med føje kunne mene, at ingen af disse formildende omstændigheder burde komme sagsøgeren i sag T-217/03 til gode.

297 Følgelig bør dette klagepunkt forkastes.

298 Som følge heraf forkastes dette anbringende i det hele.

D — *Det fjerde anbringende om tilsidesættelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i forbindelse med bødeudmålingen*

1. Parternes argumenter

²⁹⁹ Sagsøgerne i sag T-245/03 har indledningsvis gjort gældende, at det fremgår af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, at Kommissionen ikke kan pålægge en sammenslutning af virksomheder, som ikke har en omsætning, en bøde på over 1 mio. EUR. Denne bestemmelse bør fortolkes restriktivt på grund af den næsten repressive karakter af de sanktioner, den fastsætter.

³⁰⁰ Sagsøgeren i sag T-217/03 har gjort gældende, at maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen finder anvendelse på alle bøder, også selv om de er under 1 mio. EUR. Hvis man tillod bøder over dette beløb, ville det være i strid med lighedsprincippet og proportionalitetsprincippet og systematisk ramme små virksomheder.

³⁰¹ Sagsøgerne har gjort gældende, at de bøder, der pålægges ved den anfægtede beslutning, overstiger grænsen på 10% af deres omsætning. Sagsøgeren i sag T-217/03 havde således en indtægt på 1 726 864 EUR i 2002, og bøden på 480 000 EUR udgør over 25% af dens omsætning. Hvad sagsøgerne i sag T-245/03 angår udgør de pålagte bøder henholdsvis 200% af FNSEA's årlige kontingenter, 240% af FNB's kontingenter, 80% af FNPL's kontingenter og 200% af JA's kontingenter.

- 302 Sagsøgerne har i denne henseende gjort gældende, at der ved beregningen af denne maksimumsgrænse ikke kunne tages hensyn til deres respektive, direkte eller indirekte, medlemmers omsætning.
- 303 Ifølge fast retspraksis er det kun muligt at tage hensyn til omsætningen hos medlemmer af sammenslutninger af virksomheder med henblik på beregningen af maksimumsgrænsen på 10%, når sammenslutningen efter sine interne regler kan handle med bindende virkning for sine medlemmer (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-298/98 P, Finnboard mod Kommissionen, Sml. I, s. 10157, præmis 66, Rettens dom i sagen CB og Europay mod Kommissionen, præmis 136, dom af 21.2.1995, sag T-29/92, SPO m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 289, præmis 385, dommen i sagen SCK og FNK mod Kommissionen, præmis 252, og dom af 14.5.1998, sag T-338/94, Finnboard mod Kommissionen, Sml. II, s. 1617, præmis 270). Der kunne således kun tages hensyn til medlemmernes omsætning, hvis den omtvistede aftale indgik i selve formålet med den pågældende sammenslutnings vedtægter, eller disse vedtægter gav sammenslutningen mulighed for at forpligte medlemmerne (jf. i denne retning kendelse afsagt af Rettens præsident den 4.6.1996, sag T-18/96 R, SCK og FNK mod Kommissionen, Sml. II, s. 407, præmis 33 og 34).
- 304 Sagsøgerne har imidlertid gjort gældende, at de ikke kan forpligte deres respektive medlemmer. Sagsøgeren i sag T-217/03 har således hævdet, at denne har en simpel beføjelse til at varetage medlemmernes etiske og erhvervsmæssige interesser og til at repræsentere dem i forhold til de offentlige myndigheder og erhvervsmæssige organisationer, og at den ikke er en organisation, der varetager medlemmernes kommercielle interesser eller indgår aftaler på deres vegne. Sagsøgerne i sag T-245/03 har ligeledes hævdet, at ingen lovbestemmelse eller bestemmelse i deres respektive vedtægter bemyndiger dem til at indgå forpligtelser på deres medlemmers vegne. De er så meget desto mindre i stand til at forpligte deres »medlemmers medlemmer«, dvs. de fysiske personer, der som avlere er medlemmer af de lokale fagforeninger.
- 305 Sagsøgerne i sag T-245/03 har endelig gjort gældende, at selv om de i henhold til deres interne regler havde haft beføjelse til at forpligte deres medlemmer, kunne

Kommissionen i det foreliggende tilfælde under alle omstændigheder ikke anvende metoden med sammenlægning af disses omsætning ved beregningen af bødebeløbet. Sagsøgerne er nemlig ikke selvstændige sammenslutninger, men har fælles medlemmer. Derfor kan man for hver enkelt sammenslutnings vedkommende kun tage hensyn til summen af de avleres indtægt, som kun er medlemmer af den pågældende sammenslutning.

306 Kommissionen har indledningsvis gjort gældende, at argumentet om, at den ikke kan pålægge en sammenslutning af virksomheder, som ikke har en omsætning, en bøde på over 1 mio. EUR, hviler på en urigtig forståelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

307 Kommissionen har desuden hævdet, at den i henhold til denne bestemmelse kun er forpligtet til at overholde tærsklen på 10% af omsætningen, når den pålægger en bøde, der overstiger 1 mio. EUR (dommen i sagen *Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, præmis 119). Da sagsøgeren i sag T-217/03 er blevet pålagt en bøde på 480 000 EUR, har Kommissionen således ikke tilsidesat den pågældende maksimumsgrænse for dennes vedkommende.

308 Kommissionen har bemærket, at retningslinjernes punkt 5, litra c), fastsætter, at når der er tale om sager, der involverer sammenslutninger af virksomheder, hvor det ikke er muligt at pålægge virksomhederne i sammenslutningen individuelle bøder, pålægges sammenslutningen en samlet bøde, som svarer til summen af de individuelle bøder, som de enkelte medlemmer af sammenslutningen kunne have været pålagt. Hvis der udelukkende ses på en sammenslutnings budget, vil der nemlig ikke blive taget hensyn til den faktiske vægt, som parterne har haft i en aftale.

- 309 Kommissionen mener ikke, at sagsøgernes fortolkning af den i præmis 303 nævnte retspraksis er korrekt. Den har bemærket, at maksimumsbeløbet på 10% af omsætningen i henhold til denne praksis kan beregnes på grundlag af omsætningen for de virksomheder, der er medlemmer af en sammenslutning, »i hvert fald når sammenslutningen efter sine interne regler kan handle med bindende virkning for sine medlemmer«. Kommissionen har gjort gældende, at formuleringen »i hvert fald når« ikke er synonymt med »på betingelse af«, men snarere med »i det mindste« eller »under alle omstændigheder«. Denne praksis udelukker ikke, at andre konkrete omstændigheder kan begrunde, at der tages hensyn til omsætningen hos medlemmer af en sammenslutning. Den har således bemærket, at aftalen i de pågældende sager blev indgået af de nationale sammenslutninger til fordel for deres medlemmer. Sagsøgerne har ikke nogen økonomisk virksomhed, og en rent kommerciel aftale havde kun økonomisk interesse for deres medlemmer. Sammenslutningernes og deres medlemmers interesser var fuldstændig sammenfaldende, idet sagsøgerne ikke havde nogen egen interesse i at indgå aftalen.
- 310 Kommissionen har under alle omstændigheder gjort gældende, at sagsøgerne i det foreliggende tilfælde havde mulighed for at handle med bindende virkning for deres medlemmer i den ovennævnte retspraksis' forstand. Den har gjort gældende, at denne mulighed ikke nødvendigvis behøver være angivet i en sammenslutnings vedtægter, da den kan være resultat af en kombination af flere bestemmelser. På samme måde indebærer kravet om at kunne handle med bindende virkning for medlemmerne ikke en beføjelse til at binde dem juridisk. Under alle omstændigheder fremgår det af gennemgangen af sagsøgernes vedtægter, at de kunne binde deres respektive medlemmer.
- 311 Hvis man ved beregningen tager udgangspunkt i omsætningen hos sagsøgernes basismedlemmer, har de bøder, der er pålagt i det foreliggende tilfælde, ifølge Kommissionen ikke oversteget maksimumsgrænsen på 10%. Hvis man for det første betragter sagsøgeren i sag T-217/03, synes bøden at være meget lille i forhold til medlemmernes omsætning ifølge beregningerne i sammenslutningens skrivelse af 27. januar 2003. For det andet har Kommissionen vedrørende sagsøgerne i sag T-245/03 bemærket, at hvis man tager hensyn til det medlemstal, som FNSEA har

opgivet, vil en fordeling af det samlede bødebæbeløb på de landmænd, som er medlemmer, resultere i et beløb på 48,68 EUR pr. medlem. En gennemsnitlig årsomsætning på 500 EUR pr. medlem ville således være nok til at holde bøden under maksimumsgrænsen. Da oksekødssektoren havde haft en omsætning på ca. 4,4 mia. EUR i 2002, og da FNSEA har angivet at repræsentere 70% af de franske landmænd, må medlemmernes omsætning således ligge på omkring 3 mia. EUR. Den samlede bøde ville således kun nå maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen hos oksekødsproducenterne i FNSEA, hvis de havde en årsomsætning på under 160 mio. EUR, dvs. udgjorde 3,5% af oksekødssektoren. Selv om man tager hensyn til, at kvægavlerne er medlemmer af flere foreninger, ændrer det ikke ved beregningerne. Hvis FNSEA's bøde blev fordelt på de 270 000 medlemmer, som ikke er medlemmer af JA, ville resultatet således give 44,44 EUR pr. avler.

2. Rettens bemærkninger

³¹² I henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 kan Kommissionen pålægge virksomheder og sammenslutninger af virksomheder bøder på mindst 1 000 EUR og højst 1 mio. EUR, idet sidstnævnte beløb kan forhøjes til 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen.

³¹³ I modsætning til, hvad sagsøgerne i sag T-245/03 har gjort gældende, er denne bestemmelse ikke til hinder, for at Kommissionen kan pålægge virksomheder, som angiveligt ikke har nogen omsætning, bøder på over 1 mio. EUR. I henhold til fast retspraksis viser anvendelsen af begrebet »overtrædelse« i artikel 15, stk. 2, der uden forskel omfatter aftaler, samordnet praksis og vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder, at de i bestemmelsen fastsatte maksimumsbeløb gælder ens for aftaler og samordnet praksis såvel for vedtagelser inden for sammen-

slutninger af virksomheder (jf. dommen i sagen Finnboard mod Kommissionen, præmis 270 og den deri nævnte retspraksis). Som der vil blive gjort nærmere rede for i det følgende, kan Kommissionen under visse omstændigheder, når en sammenslutning af virksomheder ikke selv driver økonomisk virksomhed, eller når det ikke fremgår af dens omsætning, hvilken indflydelse denne sammenslutning kan udøve på markedet, tage hensyn til dens medlemmers omsætning for at beregne det maksimale bødebeløb, som kan pålægges.

314 For så vidt angår spørgsmålet, om grænsen på 10% af omsætningen udelukkende vedrører bøder på over 1 mio. EUR, bemærkes, således som Domstolen har udtalt i dommen i sagen *Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, at den eneste udtrykkelige henvisning til virksomhedens omsætning i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 vedrører den øvre grænse for en bøde på over 1 mio. EUR (dommens præmis 119). Det bør dog bemærkes, at det i retningslinjernes punkt 5, litra a), fastslås, at slutresultatet af beregningen af bøden efter modellen i punkt 1-3, »under ingen omstændigheder« må overskride 10% af en virksomheds verdensomspændende omsætning, jf. artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Da Kommissionen er forpligtet til at følge retningslinjerne, må det fastslås, at maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen skal overholdes i det foreliggende tilfælde, også hvad angår fastsættelse af bøder på under 1 mio. EUR som de bøder, der er pålagt sagsøgeren i sag T-217/03 og JA (jf. i denne retning Rettens dom af 15.6.2005, forenede sager T-71/03, T-74/03, T-87/03 og T-91/03, *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*, ikke trykt i Samling af Afgørelser — jf. dog Sml. 2005 II, s. 10*, præmis 388).

315 Det er imidlertid ubestridt mellem parterne, at de bøder, som i denne sag er pålagt sagsøgerne, overstiger 10% af deres respektive omsætning, hvis man herved forstår deres samlede indtægter, bl.a. de kontingenter, der er indbetalt af deres medlemmer, og de tilskud, de har modtaget. Der opstår imidlertid det spørgsmål, om beregningen af, hvorvidt maksimumsgrænsen er overholdt, i det foreliggende tilfælde kan ske i forhold til omsætningen hos sagsøgeres medlemmer, således som Kommissionen har gjort gældende.

- 316 Det bemærkes, at det i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra c), i sager, der involverer sammenslutninger af virksomheder, så vidt muligt tilstræbes at rette beslutningerne til de enkelte medlemsvirksomheder og pålægge dem individuelle bøder. Er denne fremgangsmåde ikke mulig (f.eks. fordi det drejer sig om flere tusinde medlemsvirksomheder), pålægges sammenslutningen en samlet bøde, som svarer til summen af de individuelle bøder, som de enkelte medlemmer af sammenslutningen kunne have været pålagt.
- 317 I henhold til fast retspraksis skal loftet på 10% af omsætningen beregnes ud fra omsætningen for hver af de virksomheder, som deltager i de pågældende aftaler og former for samordnet praksis, eller for samtlige de virksomheder, der er medlem af virksomhedssammenslutningerne, i det mindste når sammenslutningen i henhold til sine interne regler kan forpligte medlemmerne. Denne mulighed for at tage hensyn til omsætningen hos samtlige virksomheder, der er medlem af en sammenslutning, berettiges af, at man ved fastsættelsen af bødernes størrelse bl.a. kan tage hensyn til, i hvor høj grad virksomheden kunne påvirke markedet, f.eks. på grund af dens størrelse og dens økonomiske styrke, som virksomhedens omsætning giver et indtryk af, og til den forebyggende virkning, bøderne skal have. I hvor høj grad en sammenslutning af virksomheder kan påvirke et marked, afhænger imidlertid ikke af sammenslutningens egen omsætning, som hverken er udtryk for sammenslutningens størrelse eller dens økonomiske styrke, men derimod af medlemmernes omsætning, som giver et indtryk af sammenslutningens størrelse og økonomiske styrke (dommen i sagen CB og Europay mod Kommissionen, præmis 136 og 137, i sagen SPO m.fl. mod Kommissionen, præmis 385, og af 14.5.1998 i sagen Finnboard mod Kommissionen, præmis 270).
- 318 Denne retspraksis udelukker dog ikke, at det i særlige tilfælde også kan være muligt at tage hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en sammenslutning, selv om denne ikke formelt har beføjelse til at forpligte sine medlemmer, fordi der ikke er interne regler, som giver den denne mulighed. Ellers kunne Kommissionens ret til at pålægge bøder af en størrelse, som passer til de pågældende overtrædelser, blive sat over styr, for så vidt som den ikke kan nøjes med at pålægge sammenslutninger med en meget lille omsætning, men med mange virksomheder som medlemmer, som tilsammen har en betydelig omsætning, uden at sammenslutningerne har beføjelse

til formelt at forpligte disse, meget begrænsede bøder, hvis de overtrædelser, de har begået, kunne have en mærkbar virkning på de pågældende markeder. Dette ville i øvrigt også være i strid med nødvendigheden af at sikre en forebyggende virkning af sanktionerne mod overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler.

319 Retten finder derfor, at andre konkrete forhold end eksistensen af interne regler, som giver sammenslutningen mulighed for at forpligte sine medlemmer, kan begrunde, at der tages hensyn til den samlede omsætning hos medlemmerne af den pågældende sammenslutning. Der er især tale om tilfælde, hvor den overtrædelse, der er begået af en sammenslutning, vedrører medlemmernes virksomhed, og hvor de pågældende konkurrencestridige former for praksis er udført af sammenslutningen til direkte gavn for medlemmerne og i samarbejde med disse, og hvor sammenslutningen ikke har objektive interesser af selvstændig karakter i forhold til medlemmernes interesser. Selv om Kommissionen i visse af disse tilfælde, ud over at pålægge den pågældende sammenslutning sanktioner, eventuelt også kan pålægge de enkelte virksomhedsmedlemmer individuelle bøder, kan dette vise sig at være meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, når medlemstallet er meget højt.

320 I det foreliggende tilfælde bemærkes for det første, at sagsøgerne har som deres vigtigste opgave at varetage og repræsentere deres basismedlemmers interesser, dvs. landmændene, andelsselskaberne og slagterivirksomhederne. Hvad angår sagsøgerne i sag T-245/03 er FNSEA's formål at repræsentere og varetage landbrugserhvervets interesser, og med dette mål for øje organiserer, koordinerer og harmoniserer sammenslutningen alle de landmænds faglige interesser, som er medlemmer af grundforeningerne (vedtægternes artikel 8). FNB har til formål at organisere, repræsentere og varetage de fælles interesser for alle kvægproducenter (vedtægternes artikel 7). FNPL's formål er at koordinere, organisere, repræsentere og

varetage alle mælke- og mejeriproducenters interesser (vedtægternes artikel 6). Endelig har JA navnlig til formål at repræsentere unge landmænd og varetage deres interesser (vedtægternes artikel 6). For så vidt angår sagsøgeren i sag T-217/03 har denne, i henhold til dens vedtægters artikel 2, stk. 1, til opgave især at varetage medlemmernes etiske og erhvervsmæssige interesser, herunder interesserne hos sammenslutningerne af kvægproducenter og deres lokalafdelinger, der udfører slagtning af kvæg.

321 For det andet vedrørte den omtvistede aftale ikke sagsøgernes egen virksomhed, men deres basismedlemmers virksomhed. Sagsøgerne hverken sælger, køber eller importerer nemlig oksekød. De er således ikke direkte berørt hverken af forpligtelsen til at indstille importen eller af indførelsen af en aftale om minimumspriser. De foranstaltninger, der indgik i den omtvistede aftale, påvirkede kun sagsøgernes basismedlemmer, som desuden også var dem, der skulle føre dem ud i livet.

322 For det tredje bemærkes, at den omtvistede aftale blev indgået direkte til gavn for sagsøgernes basismedlemmer. Hvad angår for det første sammenslutningerne af landmænd havde aftalen nemlig til formål at give de medlemmer, som er kvægavlere, mulighed for at afsætte deres produktion og opnå indbringende priser, så de kunne modstå den krise, som sektoren gennemgik på tidspunktet for de faktiske omstændigheder. For det andet bemærkes, hvad angår slagterisammenslutningerne, at selv om de vedtagne foranstaltninger, dels fastsættelsen af minimumspriser, dels indstillingen eller begrænsningen af importen, måske synes at være i strid med slagterivirksomhedernes interesser, for så vidt som de kunne medføre højere driftsomkostninger, havde indgåelsen af den omtvistede aftale ikke desto mindre til formål, på baggrund af den spændte situation, at give disse virksomheder mulighed for at genoptage deres aktiviteter og i et vist omfang mindske de trusler, der hang over dem. Det var således udtrykkeligt fastsat i aftalen, at de sammenslutninger, der repræsenterer slagterierne, indgik aftalen »[m]od ophævelse af blokader mod slagterier«.

- 323 For det fjerde bemærkes, som det også er anført tidligere, at den omtvistede aftale bl.a. blev iværksat ved indgåelsen af lokale aftaler mellem de regionale sammenlutninger og de lokale landbrugsforeninger — dvs. medlemmerne af sagsøgerne i sag T-245/03 — og slagtervirksomhederne (jf. præmis 112-115 ovenfor). Desuden blev det gentagne gange bekræftet, gennem konkrete aktioner udført af grupper af kvægavlere, at aftalens bestemmelser fortsat blev overholdt og anvendt.
- 324 Under disse omstændigheder finder Retten, at det i det foreliggende tilfælde var berettiget at tage hensyn til omsætningen hos sagsøgernes basismedlemmer med henblik på beregningen af maksimumsgrænsen på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Medlemmernes omsætning var i det foreliggende tilfælde den eneste hensigtsmæssige måde at få et billede af sagsøgernes økonomiske styrke og herved den indflydelse, de kunne udøve på de pågældende markeder.
- 325 Muligheden for at tage hensyn til omsætningen hos sagsøgernes basismedlemmer bør dog i det foreliggende tilfælde begrænses til de medlemmer, der var aktive på de markeder, som var berørt af de overtrædelser, for hvilke der blev pålagt sanktioner i den anfægtede beslutning, dvs. kvægavlerne, slagterierne og forarbejdningsevirkomhederne. Det bør nemlig bemærkes, at bortset fra FNB og, i mindre omfang, FNPL, var det kun en lille del af sagsøgernes direkte eller indirekte medlemmer, der havde interesser i oksekødssektoren hvad angår sagsøgerne i sag T-245/03, eller i kvægslagterisektoren hvad angår sagsøgeren i sag T-217/03. Aftalen vedrørte nemlig ikke de af sagsøgernes medlemmer, som ikke var aktive på markedet for oksekød, den blev ikke indgået for at give dem en fordel, og disse medlemmer har sandsynligvis ikke deltaget i gennemførelsen af de omtvistede foranstaltninger. Derfor kan deres omsætning i dette tilfælde ikke anvendes til beregningen af maksimumsgrænsen på 10%.
- 326 I lyset af disse betragtninger skal det undersøges, om de bøder, som sagsøgerne er blevet pålagt i den anfægtede beslutning, overstiger grænsen på 10% af omsætningen i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17.

327 Hvad angår sagsøgeren i sag T-217/03 fremgår det af de beregninger, som denne tilsendte Kommissionen i sin skrivelse af 27. januar 2003, at den bøde, sammenslutningen var blevet pålagt, udgjorde mellem 0,05 og 0,2% af årsomsætningen i 2002 hos de andelslagterier og andelsforarbejdningsvirksomheder, som udgør dens medlemmer, alt efter om man medregner de virksomheder, som både er medlemmer af sagsøgeren og af Syndical national de l'industrie des viandes (SNIV), en særlig forening for de store industrivirksomheder i sektoren, eller ikke.

328 Hvad angår sagsøgerne i sag T-245/03 råder Retten ikke over præcise tal for omsætningen hos de kvægavlere, som er medlemmer af sammenslutningen. Sagsøgerne har nemlig på først Kommissionens anmodning under den administrative procedure og derefter Rettens anmodning i den foreliggende sag gjort gældende, at de ikke kunne fremlægge tal, end ikke omtrentlige, for omsætningen hos de avlere, der er medlemmer. Sagsøgerne har heller ikke været i stand til at oplyse Retten om antallet af kvægavlere, som er basisedlemmer af henholdsvis FNSEA og JA, og har gjort gældende, at FNB og FNPL strengt taget ikke har basisedlemmer.

329 Sagsøgerne i sag T-245/03 har imidlertid anført, at omsætningen i tilknytning til produktionen af voksent kvæg i Frankrig i 2002 var på 4,552 mia. EUR, og at omsætningen i tilknytning til slagtning af voksent kvæg var på 3,430 mia. EUR. Hvis man tager udgangspunkt i det mindste af tallene, må det fastslås, at de bøder, som sagsøgerne er pålagt, ikke ville overstige maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen hos deres kvægavlermedlemmer, hvis disse udgjorde mindst 3,5% for FNSEA's vedkommende, 0,42% for FNB's vedkommende, 0,18% for JA's vedkommende og 0,42% for FNPL's vedkommende af den samlede omsætning. Ingen af sagsøgerne har imidlertid bestridt, at deres medlemmer udgør en væsentlig del af

omsætningen knyttet til slagting af voksent kvæg i Frankrig. Retten gør i denne henseende opmærksom på, at sagsøgerne i sag T-245/03 som svar på et spørgsmål fra Retten erkendte, at medlemmerne af FNSEA muligvis repræsenterede ca. 50% af de 240 000 avlere i Frankrig, som har mere end fem voksne kvæg (kendelse afsagt af Rettens præsident den 21.1.2004, sag T-245/03 R, FNSEA m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 271, præmis 89).

330 Under disse omstændigheder anser Retten det for tilstrækkeligt godtgjort, at de bøder, som er pålagt sagsøgerne i sag T-245/03, ikke overskrider maksimumsgrænsen på 10% af deres respektive medlemmers omsætning.

331 Denne konstatering kan ikke svækkes ved sagsøgernes påstand om, at Kommissionen for hver enkelt sammenslutning kun skulle have taget hensyn til den sammenlagte indtægt hos de avlere, som kun er medlemmer af denne sammenslutning, fordi flere af medlemmerne er fælles for sammenslutningerne. Som sagsøgerne har anført, er alle de avlere, som er direkte eller indirekte medlemmer af FNB, FNPL eller JA, rent faktisk samtidig indirekte medlemmer af FNSEA. Imidlertid udgør den omstændighed, at det samlede beløb af de bøder, som er pålagt de fire sagsøgere i sag T-245/03, ligger under 10% af omsætningen hos de avlere, der er basismedlemmer i FNSEA, der har de tre andre sagsøgere som medlemmer, i det foreliggende tilfælde tilstrækkelig kontrol af, at maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen er overholdt. Det er i det foreliggende tilfælde tilstrækkeligt, at omsætningen hos de avlere, som er FNSEA's basismedlemmer, udgør mindst 4,52% af omsætningen i tilknytning til slagting af voksent kvæg i Frankrig, for at maksimumsgrænsen ikke er overskredet. Af ovennævnte grunde finder Retten, at det forholder sig således i det foreliggende tilfælde.

- 332 Endelig kan sagsøgerne i sag T-245/03 heller ikke gøre gældende, at FNB og FNPL strengt taget ikke har nogen basismedlemmer, for så vidt som der ikke er nogen landmænd, der har indgået medlemskab, hverken direkte eller indirekte. Det må nemlig fastslås, at disse sammenslutninger inddriver kontingenter fra de regionale sammenslutninger (i forhold til det samlede antal kreaturer, henholdsvis antal producerede liter mælk, i regionen). De regionale sammenslutninger omfatter de lokale foreninger, som avlerne er medlemmer af. Kvægavlerne kan følgelig anses for basismedlemmer af FNB og FNPL, ligesom de kan anses for basismedlemmer af FNSEA, med henblik på beregningen af maksimumsbeløbet på 10% af omsætningen.
- 333 Under hensyntagen til det anførte fastslår Retten, at de bøder, der er pålagt sagsøgerne i den anfægtede beslutning, ikke overskrider maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen hos deres respektive medlemmer.
- 334 Som følge heraf bør dette anbringende forkastes.

E — Det femte anbringende om tilsidesættelse af princippet om forbud mod kumulation af sanktioner

1. Parternes argumenter

- 335 Sagsøgerne har gjort gældende, at princippet om forbud mod kumulation af sanktioner eller non bis in idem er til hinder for, at en person kan straffes flere gange

for den samme handling. Dette princip, som fremgår af artikel 4 i syvende tillægsprotokol til EMRK, er et fast benyttet princip i Fællesskabets konkurrenceret (Domstolens dom af 14.12.1972, sag 7/72, Boehringer Mannheim mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 323, org.ref.: Rec. s. 1281, præmis 3) og er et fællesskabsretligt grundprincip (Domstolens dom af 15.10.2002, forenede sager C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P — C-252/99 P og C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8375, præmis 59).

- 336 Sagsøgerne har gjort gældende, at den anfægtede beslutning har straffet de samme personer flere gange for den samme overtrædelse, for så vidt som FNB, JA og FNPL er medlemmer af FNSEA. De avlere, der som fysiske personer er lokale medlemmer af de lokale foreninger, kan indirekte være knyttet til FNSEA og FNB, samt til FNPL (såfremt de har malkekøer) og til JA (hvis de er under 35 år). På samme måde kan visse af medlemmerne af sagsøgeren i sag T-217/03 også være medlemmer af FNSEA. Derfor vil disse personer indirekte blive pålagt flere bøder, selv om Kommissionen kun kan holde dem ansvarlige, indirekte, for en og samme handling. Sagsøgerne har bestridt Kommissionens argument om, at princippet non bis in idem ikke kan anvendes i det foreliggende tilfælde, fordi der kun er tale om én procedure. De sideløbende procedurer, som Kommissionen i denne sag har indledt mod sagsøgerne, har medført gentagne sanktioner mod dem. Endvidere kan anvendelsen af dette princip ikke begrænses til tilfælde, hvor virksomheder retsforfølges af flere konkurrencemyndigheder for samme overtrædelse.

- 337 Desuden har sagsøgerne i sag T-245/03 gjort opmærksom på, at Kommissionen i forbindelse med fastsættelsen af bødernes grundbeløb tog udgangspunkt i forholdet mellem de årlige kontingenter, som indbetales til FNSEA, og de kontingenter, som de øvrige sammenslutninger hver især modtager. De anvendte forholdstal er imidlertid unøjagtige, idet FNB og FNPL overfører en del af de årlige kontingenter, som indbetales til dem, til FNSEA (i 2001 var der tale om næsten 10%, svarende til 60 979 EUR for FNB's vedkommende, og 15%, svarende til 181 670 EUR, for FNPL's vedkommende). De anvendte forholdstal bør således nedsættes tilsvarende.

- 338 Den Franske Republik har bemærket, at det ikke kan bestrides, at de fysiske personer i det foreliggende tilfælde er medlemmer af forskellige sammenslutninger, hvilket udelukkende skyldes, at nogle sammenslutninger er medlemmer af FNSEA, og at disse personer således er blevet pålagt dobbelt bøde for en og samme overtrædelse af konkurrenceretten. Det vil medføre, at de pålægges en uforholdsmæssig stor bøde, og at proportionalitetsprincippet tilsidesættes.
- 339 Kommissionen har bemærket, at princippet non bis in idem i henhold til retspraksis anvendes i de tilfælde, hvor en virksomhed, der er pålagt sanktioner (eller kan pålægges sanktioner) på fællesskabsplan for overtrædelser af konkurrencereglerne, også er pålagt sanktioner (eller kan pålægges sanktioner) i en anden procedure i et tredjeland eller en medlemsstat (jf. i denne retning Domstolens dom af 13.2.1969, sag 14/68, Wilhelm m.fl., Sml. 1969, s. 1, org.ref.: Rec. s. 1, og dommen i sagen Boehringer Mannheim mod Kommissionen). Ifølge Kommissionen er det forhold alene, at det er de samme handlinger, ikke tilstrækkeligt til at begrunde anvendelsen af dette princip, da der også skal være tale om de samme parter. I det foreliggende tilfælde er hver enkelt sammenslutning draget til ansvar for sin egen deltagelse i overtrædelsen, idet hver enkelt sammenslutning, med sin indflydelse på markedet, var nødvendig for, at aftalen var effektiv. At nogle personer er medlemmer af flere af sammenslutningerne, ændrer intet ved, at sagsøgerne hver især tog del i aftalen. Endelig sikres proportionaliteten af de bøder, som pålægges flere sammenslutninger, der har fælles medlemmer, ved maksimumsgrænsen på 10% af omsætningen, men den kan ikke give de pågældende medlemmer immunitet.

2. Rettens bemærkninger

- 340 Det fremgår af retspraksis, at princippet ne bis in idem udgør et grundlæggende princip i fællesskabsretten, som domstolene skal sikre bliver overholdt. På området for Fællesskabets konkurrenceret forbyder dette princip, at en virksomhed domfældes eller atter forfølges af Kommissionen for en konkurrencebegrænsende adfærd, for hvilken den allerede er blevet pålagt en sanktion, eller med hensyn til hvilken den er blevet erklæret ansvarsfri ved en tidligere beslutning fra

Kommissionen, der ikke længere kan anfægtes (Rettens dom af 9.7.2003, sag T-224/00, Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen, Sml. II, s. 2597, præmis 85 og 86, og dommen i sagen Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, præmis 130 og 131). Vedrørende overholdelsen af princippet *ne bis in idem* bør det bemærkes, at anvendelsen af dette princip afhænger af, at tre betingelser er opfyldt, nemlig at de faktiske omstændigheder er identiske, at lovovertræderen er den samme person, og at den retsbeskyttede interesse er den samme. Efter dette princip er det således forbudt at straffe den samme person mere end en gang for samme ulovlige adfærd for at beskytte det samme retsgode (Domstolens dom af 7.1.2004, forenede sager C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 123, præmis 338).

341 I denne sag har Kommissionen straffet sagsøgerne på grund af hver enkelt sammenslutnings deltagelse og grad af ansvar i forbindelse med overtrædelsen (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 169 og artikel 1 og 3). Alle sagsøgerne deltog nemlig i de overtrædelser, som blev straffet ved den anfægtede beslutning, selv om deres medvirken var af forskellig art og styrke. Bl.a. undertegnede alle sammenslutningerne aftalen af 24. oktober 2001. Derfor kunne Kommissionen med føje straffe hver enkelt sammenslutning, som deltog i den omtvistede aftale, på grundlag af de individuelle roller, som de spillede i undertegnelsen og anvendelsen af denne, og de skærpende og formildende omstændigheder, som var relevante for hver enkelt sammenslutning.

342 I modsætning til, hvad sagsøgerne i sag T-245/03 har hævdet, kan det forhold, at FNB, FNPL og LA er medlemmer af FNSEA, ikke ændre herved. Disse sammenslutninger er nemlig selvstændige juridiske personer med hvert deres budget og med formål, som ikke er helt sammenfaldende. De gennemfører således deres respektive fagforeningsaktioner for at varetage deres egne, særlige interesser (jf. præmis 320 ovenfor). At disse sammenslutninger i det foreliggende tilfælde i vidt omfang koordinerede deres og deres respektive medlemmers aktion, fordi de forfulgte de samme mål, fritager ikke de enkelte sammenslutninger for deres respektive ansvar i overtrædelsen.

343 Desuden pålagde den anfægtede beslutning, i modsætning til hvad sagsøgerne tilsyneladende har hævdet, ikke deres, direkte eller indirekte, basismedlemmer sanktioner. Det forhold, at der er taget hensyn til omsætningen hos medlemmerne af en virksomhedssammenslutning ved fastsættelsen af maksimumsgrænsen på 10%, betyder nemlig ikke, at medlemmerne er blevet pålagt en bøde, og heller ikke i sig selv, at den pågældende sammenslutning har pligt til at overvælte bøden på medlemmerne (dommen i sagen CB og Europay mod Kommissionen, præmis 139). Da de individuelle landmænd, som er indirekte medlemmer af de sammenslutninger, der er sagsøgere i sag T-245/03, ikke er blevet straffet ved den anfægtede beslutning, kan det forhold, at basismedlemmerne i FNB, FNPL og JA også er medlemmer af FNSEA, ikke anses for at være til hinder for, at Kommissionen kan straffe disse sammenslutninger hver for sig. Især er det ikke relevant, at nogle af medlemmerne af sagsøgeren i sag T-217/03 også er medlemmer af FNSEA.

344 Heraf følger, at der i det foreliggende tilfælde ikke er tale om, at overtræderne er den samme person, for så vidt som den anfægtede beslutning ikke sanktionerer de samme enheder eller de samme personer flere gange for de samme handlinger. Det må derfor fastslås, at princippet non bis in idem ikke er tilsidesat. Og da sagsøgernes indirekte eller indirekte medlemmer, i modsætning til hvad Den Franske Republik har hævdet, ikke er blevet pålagt dobbelte bøder for den samme overtrædelse, er der heller ikke tale om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet i det foreliggende tilfælde.

345 Desuden må de argumenter, som er fremført af sagsøgerne i sag T-245/03, om, at Kommissionen i forbindelse med bødeudmålingen fejlberegne forholdet mellem de årlige kontingenter, som indbetales til FNSEA, og de kontingenter, som FNB og FNPL modtager, afvises. I modsætning til, hvad sagsøgerne har gjort gældende, var Kommissionen ikke forpligtet til at justere tallene for FNB og FNPL ved at fratække

beløbet for de kontingenter, som de havde betalt til FNSEA. Eftersom kontingentbeløbet blev anvendt som en objektiv indikator for hver enkelt sammenslutnings betydning, kunne Kommissionen med føje anse de respektive samlede kontingenter, der afspejler de enkelte sagsøgers repræsentativitet, for relevante.

346 Som følge heraf bør anbringendet forkastes.

F — Det sjette anbringende om et åbenbart urigtigt skøn anlagt i forbindelse med, at der er taget hensyn til omstændighederne omhandlet i retningslinjernes punkt 5, litra b)

1. Parternes argumenter

347 Sagsøgeren i sag T-217/03 har gjort gældende, at den nedsættelse af bøden på 60%, som Kommissionen foretog i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), for at tage hensyn til den særlige situation med krisen i oksekødssektoren, burde være anvendt på bødens grundbeløb og ikke på det beløb, som fremkom, efter at dette var blevet forhøjet og nedsat i forhold til de skærpende og formildende omstændigheder. Der var intet, der berettigede til at afvige fra princippet for fastsættelse af bøder, som fremgår af retningslinjernes punkt 2, hvorefter der beregnes et grundbeløb, som derefter nedsættes eller forhøjes med en procentdel. Subsidiært har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen burde have taget hensyn til den økonomiske kontekst som en formildende omstændighed, som den har gjort i andre sager.

348 Sagsøgerne i sag T-245/03 har gjort gældende, at Kommissionen under anvendelsen af retningslinjernes punkt 5, litra b), ikke har draget de rigtige slutninger af følgende omstændigheder, som der også gøres rede for i den anfægtede beslutning (jf. betragtning 181 og 184): for det første, at sagsøgerne er almennyttige sammenslutninger; for det andet de særlige forhold forbundet med det pågældende landbrugsprodukt; for det tredje det forhold, at det var første gang, Kommissionen

pålagde sanktioner for en aftale vedrørende et landbrugsbasisprodukt indgået udelukkende mellem sammenslutninger, der udgjorde to led i produktionskæden; for det fjerde den særlige krisesituation. Sagsøgerne har i denne henseende bemærket, at konkurrencemyndighederne i Det Forenede Kongerige i en beslutning af 3. februar 2003 undlod at pålægge en sammenslutning af oksekødsproducenter i Nordirland bøder for at have indgået en prisaftale i betragtning af den kontekst, hvori den var indgået, som også bar præg af kogalskabskrisen og mund- og klovesygeepidemien. Sagsøgerne har gjort gældende, at disse faktorer i det foreliggende tilfælde ikke har foranlediget Kommissionen til at tilpasse bøderne i overensstemmelse hermed, og at de endelige bøder er alt for store.

349 Kommissionen har gjort gældende, at det synspunkt, som sagsøgeren i sag T-217/03 har givet udtryk for, vedrørende metoden til beregning af bødenedsættelsen i forhold til omstændighederne omhandlet i retningslinjernes punkt 5, litra b), hverken tager hensyn til ordlyden af eller formålet med retningslinjerne. Klagepunktet om, at den økonomiske kontekst skulle være taget i betragtning som formildende omstændighed, er et nyt anbringende og må derfor afvises. Hvad angår de argumenter, som er fremført af sagsøgerne i sag T-245/03, har Kommissionen bemærket, at den bødenedsættelse på 60%, som den har foretaget i denne sag, er uden fortilfælde.

2. Rettens bemærkninger

350 Retningslinjernes punkt 5, litra b), har følgende ordlyd:

»Efter at have foretaget de i det foregående beskrevne beregninger bør der tages hensyn til visse objektive forhold, såsom den særlige økonomiske kontekst, virksomhedernes eventuelle økonomiske eller finansielle fordele af overtrædelsen [...], de pågældende virksomheders særlige kendetegn og deres reelle betalingsevne i en given social kontekst for sluttelig at tilpasse de påtænkte bødebeløb.«

- 351 I den foreliggende sag tog Kommissionen hensyn til den økonomiske kontekst i sagen, som især var præget af den alvorlige krise i oksekødssektoren, og foretog en nedsættelse på 60% af det bødebeløb, som fremkom ved en forhøjelse eller nedsættelse af grundbeløbet på grund af de skærpende eller formildende omstændigheder, som der blev taget hensyn til.
- 352 For det første må det synspunkt, som er fremført af sagsøgeren i sag T-217/03, hvorefter nedsættelsen på 60% burde have været anvendt på bødens grundbeløb og ikke på det beløb, som var blevet forhøjet og nedsat på grund af skærpende og formildende omstændigheder, afvises. Retningslinjerne omhandler nemlig skærpende og formildende omstændigheder i henholdsvis punkt 2 og 3, som fastsætter, at »[g]rundbeløbet kan forhøjes« og »[g]rundbeløbet kan nedsættes«. Derimod fastsættes det i punkt 5, litra b), at der tages hensyn til andre forhold »[e]fter at have foretaget de i det foregående beskrevne beregninger«, og at de tjener det formål »sluttelig at tilpasse de påtænkte bødebeløb«. Det må derfor fastslås, at Kommissionen med sin beregningsmetode har overholdt retningslinjernes bestemmelser.
- 353 For det andet hvad angår det subsidiære argument, der er fremført af sagsøgeren i sag T-217/03, om, at der skulle have været taget hensyn til den økonomiske kontekst som en formildende omstændighed, må det fastslås, at dette først blev fremsat i replikken og derfor er et nyt anbringende, som må forkastes i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2. Under alle omstændigheder bemærkes, at retningslinjernes punkt 5, litra b), udtrykkeligt omtaler, at der kan tages hensyn til den økonomiske kontekst i en sag, hvorimod dette kriterium ikke er udtrykkeligt nævnt i retningslinjernes punkt 3, der omhandler formildende omstændigheder. Det må derfor fastslås, at Kommissionen ikke har begået fejl ved at tage hensyn til sagens økonomiske kontekst under retningslinjernes punkt 5, litra b), og ikke i forbindelse med de formildende omstændigheder, som sagsøgeren ønskede.

- 354 Hvad for det tredje angår henvisningen til Det Forenede Kongeriges konkurrencemyndigheders beslutning af 3. februar 2003 skal det blot bemærkes, at Kommissionen i forbindelse med sin vurdering af sagens omstændigheder ikke er bundet af beslutninger, som er vedtaget af de nationale myndigheder i andre sager af mere eller mindre samme karakter.
- 355 Endelig skal der, for det fjerde, svares på sagsøgernes argumenter om, at Kommissionen ikke har draget alle de rette konsekvenser af omstændighederne i sagen og burde have nedsat bøderne yderligere i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b).
- 356 Det bemærkes, at Kommissionen i den anfægtede beslutning under anvendelse af den nævnte bestemmelse bl.a. tog hensyn til, at den anfægtede beslutning var første gang, Kommissionen pålagde sanktioner for en aftale vedrørende et landbrugsbasisprodukt indgået udelukkende mellem sammenslutninger, der omfattede to led i produktionskæden, samt til den særlige økonomiske kontekst i sagen, hvor der ikke kun var tale om prissammenbrud eller eksistensen af en velkendt sygdom. Denne økonomiske kontekst var karakteriseret af følgende faktorer: for det første det faldende forbrug af oksekød, især efter kogalskabskrisen, som havde ramt en sektor i en i forvejen vanskelig situation; for det andet fællesskabsmyndighedernes og de nationale myndigheders indførelse af interventionsforanstaltninger med henblik på at genoprette balancen på oksekødsmarkedet; for det tredje den manglende forbrugertillid på grund af frygten for kogalskab; for det fjerde landmændenes situation, hvor de på trods af de fællesskabsforanstaltninger, som Frankrig anvendte, så priserne på køer ved ankomsten til slagteri falde på ny, mens forbrugerpriserne forblev stabile (den anfægtede beslutnings betragtning 181-185).

357 Under hensyntagen til disse omstændigheder besluttede Kommissionen at indrømme sagsøgerne en bødenedsættelse på 60% i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b).

358 Det skal dog nævnes, at selv om Kommissionen råder over et skøn, når den fastsætter bødernes størrelse, har Retten ifølge artikel 17 i forordning nr. 17 fuld prøvelsesret i artikel 229 EF's forstand i sager anlagt til prøvelse af beslutninger, hvori Kommissionen har fastsat en bøde, og følgelig kan ophæve, nedsætte eller forhøje den pålagte bøde.

359 I det foreliggende tilfælde finder Retten, at de omstændigheder, som Kommissionen i den anfægtede beslutning har påpeget og taget hensyn til i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), er af ganske særlig karakter. Denne særlige karakter er en følge af både sagsøgernes og deres formåls og respektive aktivitetsområders særlige egenskaber og, især, selve omstændighederne forbundet med sagens særlige økonomiske kontekst.

360 Retten finder således, at selv om den bødenedsættelse på 60%, som Kommissionen besluttede i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), er betydelig, tager den ikke tilstrækkeligt hensyn til alle disse særlige omstændigheder.

361 Før at der kan tages fuldt og korrekt hensyn til de omstændigheder, som Kommissionen har gjort rede for i den anfægtede beslutning, og i betragtning af at det er første gang, Kommissionen pålægger sanktioner som følge af denne form for konkurrencebegrænsende adfærd, finder Retten under udøvelse af sin fulde prøvelsesret, at det er passende at fastsætte den bødenedsættelse, som sagsøgerne tildeles i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), til 70%.

III — *Metoden til beregning af det endelige bødebeløb*

362 Retten har ovenfor, i præmis 241 og 245, fastslået, at Kommissionen i den anfægtede beslutning har tilsidesat den begrundelsespligt, der påhviler den, idet den undlod at anføre, at den havde anvendt omsætningen hos sagsøgernes basismedlemmer med henblik på beregningen af, om maksimumsgrænsen på 10% i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 var overskredet, og undlod at gøre rede for de omstændigheder, der gav den mulighed for at tage hensyn til den samlede omsætning. Det bemærkes dog, at Retten i præmis 324 og 325 har fastslået, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde med føje kunne tage hensyn til sagsøgernes basismedlemmers omsætning med henblik på beregningen af den nævnte maksimumsgrænse, for så vidt som der er tale om medlemmer, der er aktive på de markeder, som var berørt af de overtrædelser, der blev sanktioneret ved den anfægtede beslutning.

363 Retten finder ikke, at den ovennævnte manglende begrundelse under disse omstændigheder bør medføre, at den anfægtede beslutning annulleres, da en annulation kun kan medføre, at der træffes en ny beslutning, som materielt set er identisk med den annullerede (jf. i denne retning Rettens dom af 3.12.2003, sag T-16/02, Audi mod KHIM (TDI), Sml. II, s. 5167, præmis 97), og heller ikke, at bødebeløbet nedsættes.

³⁶⁴ Som det fremgår af præmis 361, bør de bøder, som er blevet pålagt sagsøgerne, derimod nedsættes, således at der anvendes en nedsættelse på 70% i henhold til retningslinjernes punkt 5, litra b), i stedet for nedsættelsen på 60%, som Kommissionen havde anvendt. Bøderne fastsættes således til følgende beløb:

— 360 000 EUR for sagsøgeren i sag T-217/03

— 9 000 000 EUR for FNSEA

— 1 080 000 EUR for FNB

— 450 000 EUR for JA

— 1 080 000 EUR for FNPL.

Sagsomkostningerne

³⁶⁵ I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. I det foreliggende tilfælde bør sagsøgerne pålægges at bære deres egne omkostninger vedrørende hovedsagen og betale tre fjerdedele af Kommissionens omkostninger i

denne sag. Kommissionen bærer en fjerdedel af sine egne omkostninger i hovedsagen og alle omkostningerne i forbindelse med sagerne om foreløbige forholdsregler.

³⁶⁶ I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 4, bør Den Franske Republik som intervenient bære sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Første Afdeling)

- 1) **Den bøde, som er pålagt sagsøgeren i sag T-217/03, Fédération nationale de la coopération bétail et viande, fastsættes til 360 000 EUR.**

- 2) **Den bøde, som er pålagt sagsøgerne i sag T-245/03, fastsættes til 9 000 000 EUR for Fédération des syndicats d'exploitant agricoles, 1 080 000 EUR for Fédération nationale bovine, 1 080 000 EUR for Fédération nationale des producteurs de lait og 450 000 EUR for Jeunes agriculteurs.**

- 3) **I øvrigt frifindes Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber.**

- 4) **Sagsøgerne bærer deres egne omkostninger i hovedsagen og betaler tre fjerdedele af Kommissionens omkostninger i denne sag.**

- 5) **Kommissionen bærer en fjerdedel af sine egne omkostninger i hovedsagen og alle omkostninger i forbindelse med sagerne om foreløbige forholdsregler.**

- 6) **Den Franske Republik bærer sine egne omkostninger.**

García-Valdecasas

Cooke

Labucka

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 13. december 2006.

E. Coulon

Justitssekretær

J.D. Cooke

Afdelingsformand

Indhold

Retsforskrifter	II - 5002
Faktiske omstændigheder	II - 5003
I — Den anden »kogalskabskrise«	II - 5004
II — Indgåelsen af de omtvistede aftaler og den administrative procedure for Kommissionen	II - 5005
III — Den anfægtede beslutning	II - 5008
Retsforhandlinger og parternes påstande	II - 5013
Realiteten	II - 5016
I — Påstandene vedrørende annullation af den anfægtede beslutning	II - 5016
A — Det første anbringende om anlæggelse af åbenbart urigtige skøn og retlige fejl i vurderingen af betingelserne for anvendelse af artikel 81, stk. 1, EF	II - 5016
1. Klassificeringen af sagsøgerne som virksomhedssammenslutninger	II - 5017
a) Parternes argumenter	II - 5017
b) Rettens bemærkninger	II - 5018
2. Klagepunktet om, at aftalen ikke mærkbart har påvirket sam- handelen mellem medlemsstater	II - 5021
a) Parternes argumenter	II - 5021
b) Rettens bemærkninger	II - 5022
3. Klagepunktet om, at der ikke er tale om konkurrencebegrænsning.	II - 5025
a) Parternes argumenter	II - 5025
b) Rettens bemærkninger	II - 5028

4. Klassificering af fagforeningsaktionen	II - 5033
a) Parternes argumenter	II - 5033
b) Rettens bemærkninger	II - 5034
B — Det andet anbringende om åbenbart urigtige skøn og retlige fejl med hensyn til vurderingen af overtrædelsens omfang og varighed	II - 5036
1. Indledende spørgsmål	II - 5037
a) Hensyntagen til de lokale aftaler	II - 5037
Parternes argumenter	II - 5037
Rettens bemærkninger	II - 5038
b) Organiseringen, udvælgelsen, gengivelsen og fortolkningen af dokumenterne i sagsakterne	II - 5042
Parternes argumenter	II - 5042
Rettens bemærkninger	II - 5043
2. Sagsøgernes ansvar for en importaftale	II - 5044
a) Parternes argumenter	II - 5044
b) Rettens bemærkninger	II - 5046
3. Beskyldningen om, sagsøgerne indgik en hemmelig mundtlig aftale efter november 2001	II - 5052
a) Parternes argumenter	II - 5052
b) Rettens bemærkninger	II - 5055
Forberedelsen af aftalens forlængelse	II - 5056
	II - 5127

Forlængelsen af aftalen på møderne den 29. november og 5. december 2001	II - 5057
— Mødet den 29. november 2001	II - 5058
— Mødet den 5. december 2001	II - 5061
Aftalens anvendelse efter den 30. november 2001	II - 5062
Konklusioner	II - 5063
C — Det tredje anbringende om, at Kommissionen har undladt at anvende undtagelsen i henhold til forordning nr. 26	II - 5064
1. Parternes argumenter	II - 5064
2. Rettens bemærkninger	II - 5066
D — Det fjerde anbringende om tilsidesættelse af retten til kontradiktion ..	II - 5072
1. Parternes argumenter	II - 5072
2. Rettens bemærkninger	II - 5074
E — Det femte anbringende om tilsidesættelse af begrundelsespligten	II - 5077
1. Parternes argumenter	II - 5077
2. Rettens bemærkninger	II - 5079
II — Påstandene om ophævelse eller nedsættelse af bøden	II - 5083
A — Det første anbringende om ulovligheden af retningslinjerne	II - 5083
1. Parternes argumenter	II - 5083
2. Rettens bemærkninger	II - 5085

B —	Det andet anbringende om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet og om et åbenbart urigtigt skøn og retlige fejl ved bestemmelsen af overtrædelsens grovhed	II - 5088
	1. Parternes argumenter	II - 5088
	2. Rettens bemærkninger	II - 5089
C —	Det tredje anbringende om et åbenbart urigtigt skøn og retlige fejl samt om tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet, da der blev taget hensyn til skærpende og formildende omstændigheder	II - 5091
	1. Den skærpende omstændighed vedrørende den hemmelige fortsættelse af aftalen	II - 5091
	a) Parternes argumenter	II - 5091
	b) Rettens bemærkninger	II - 5092
	2. Den skærpende omstændighed vedrørende anvendelsen af vold ...	II - 5092
	a) Parternes argumenter	II - 5092
	b) Rettens bemærkninger	II - 5094
	3. Klagepunktet om, at der ikke er taget hensyn til formildende omstændigheder	II - 5097
	a) Parternes argumenter	II - 5097
	b) Rettens bemærkninger	II - 5098
D —	Det fjerde anbringende om tilsidesættelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 i forbindelse med bødeudmålingen	II - 5100
	1. Parternes argumenter	II - 5100
	2. Rettens bemærkninger	II - 5104
		II - 5129

E — Det femte anbringende om tilsidesættelse af princippet om forbud mod kumulation af sanktioner	II - 5112
1. Parternes argumenter	II - 5112
2. Rettens bemærkninger	II - 5114
F — Det sjette anbringende om et åbenbart urigtigt skøn anlagt i forbindelse med, at der er taget hensyn til omstændighederne omhandlet i retningslinjernes punkt 5, litra b)	II - 5117
1. Parternes argumenter	II - 5117
2. Rettens bemærkninger	II - 5118
III — Metoden til beregning af det endelige bødebeløb	II - 5122
Sagsomkostningerne	II - 5123